

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης

Πτυχιακή Εργασία

Η Διένεξη για την ονομασία της Βόρειας Μακεδονίας

Φοιτητής: Μενέλαος Τσιόγκας (Α.Μ. 3494)

Υπεύθυνος Καθηγητής: Δημήτριος Ξενάκης

Ιούνιος 2020

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία αποτελεί πτυχιακή εργασία στα πλαίσια του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών του τμήματος πολιτικής επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης. Πριν την παρουσίασή της αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω κάποιους ανθρώπους τους οποίους γνώρισα και με τους οποίους συνεργάστηκα στα τέσσερα χρόνια των προπτυχιακών μου σπουδών. Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της παρούσας εργασίας, κ. Δημήτριο Ξενάκη, που με εμπιστεύτηκε και μου παρείχε τη δυνατότητα να ασχοληθώ με ένα θέμα το οποίο με ενδιαφέρει. Ταυτόχρονα οφείλω να ευχαριστήσω και τον μεταδιδάκτορα του τμήματός μας, κ. Νικόλαο Λεκάκη, ο οποίος με τη βοήθειά του συνέβαλε στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας. Οφείλω ακόμη να ευχαριστήσω όλους τους φίλους και φίλες οι οποίοι κάθε μέρα μου πρόσφεραν τη δυνατότητα να μαθαίνω κάτι καινούργιο. Τέλος θέλω θερμά να ευχαριστήσω τους γονείς μου για όσα μου έχουν προσφέρει κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών μου σπουδών. Με την υποστήριξή τους ήταν δυνατόν να ξεπεράσω κάθε εμπόδιο και να φτάσω στον στόχο μου.

Περίληψη

Με τη διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας η Ελλάδα ήρθε αντιμέτωπη με ένα περίπλοκο ζήτημα. Τη δημιουργία της αυτοαποκαλούμενης «Δημοκρατίας της Μακεδονίας», η οποία είχε το ίδιο όνομα με τη Μακεδονία που αποτελεί βόρεια περιοχή της ελληνικής επικράτειας. Οι προσπάθειες αναγνώρισής της από τη διεθνή κοινότητα και οι διαπραγματεύσεις μεταξύ της Ελλάδας και του νέου βόρεια γείτονά της αποτελούν τον πυρήνα της παρούσας εργασίας. Χαρακτηριστικό στοιχείο στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών αποτελεί η αδυναμία σύγκλισης στους επιδιωκόμενους στόχους, με αποτέλεσμα κάθε συνομιλία να καταλήγει σε αδιέξοδο. Δύο φορές μόνο ήταν εφικτή η υπογραφή συμφωνίας. Η μία ήταν εκείνη του 1995, η οποία ρύθμιζε υποτυπωδώς κάποια ζητήματα, για να μπορέσει η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας να αναγνωριστεί έστω με ένα προσωρινό όνομα από τη διεθνή κοινότητα. Η επόμενη συμφωνία αποτελεί την Τελική Συμφωνία, η οποία ρυθμίζει με λεπτομέρεια πολλές πτυχές του ζητήματος. Με την υπογραφή της Τελικής Συμφωνίας το ζήτημα της χρήσης των όρων «Μακεδονία» και «Μακεδόνας» διευθετήθηκε. Ωστόσο ζητήματα σχετικά με τα προϊόντα προβλέφθηκε να συζητηθούν αργότερα. Την ίδια στιγμή η εφαρμογή της συμφωνίας συνδέθηκε σε ορισμένα σημεία με την είσοδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ. Νέες προκλήσεις έχουν να αντιμετωπίσουν και οι δύο χώρες, καθώς απαιτείται προσοχή στην εφαρμογή της συμφωνίας και η πλήρης εφαρμογή θα απαιτήσει μεγάλο χρονικό διάστημα.

Λέξεις – Κλειδιά: Ελλάδα, Βόρεια Μακεδονία, διένεξη, ονοματολογικό, Μακεδονία, συμφωνία, Πρέσπες, αρνησικυρία, ενδιάμεση συμφωνία, Σκόπια, Αθήνα.

Abstract

With the dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, Greece was confronted with a complex issue. The dispute arose from the creation of the "Republic of Macedonia" which had the same name as the adjacent region of Greece. Efforts of recognition by the international community and negotiations between Greece and its new northern neighbor are the main theme of this topic. A feature of the negotiations between the two countries is the inability to converge on the objectives pursued, with the result that each conversation ends in a no win situation or agreement. It was only twice that an agreement could be signed. The first agreement was in 1995 which set up a number of issues in order the Former Yugoslav Republic of Macedonia could be recognized by the international community using a temporary name. The final agreement was signed in 2018 which is in great detail in many aspects of the above issue mentioned. With the signing of the final agreement, the issue of the use of the terms "Macedonia" and "Macedonian" was settled. However, product issues were scheduled to be discussed at a later date. At the same time the implementation of the agreement was linked in to the country's entry into the European Union and NATO. Both countries are facing new challenges and attention is required in the implementation of the agreement.

Keywords: Greece, North Macedonia, dispute, name, Macedonia, agreement, Prespes, veto, interim accord, Skopje, Athens.

Συντομογραφίες

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Η.Π.Α: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Ο.Η.Ε: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΠΑ.ΣΟ.Κ.: Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα

Π.Γ.Δ.Μ.: Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας

NATO:North Atlantic Treaty Organization

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	7
<i>Εισαγωγή</i>	<i>7</i>
<i>Μεθοδολογία.....</i>	<i>9</i>
1. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ «ΛΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ»	10
1.1 Η Κατάσταση κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.....	10
1.2 Μετά το μοίρασμα των εδαφών.....	11
1.3 Οικοδόμηση του Μακεδονικού έθνους.....	12
1.4 Ο αλυτρωτισμός και η πρώτη αντίδραση της Ελλάδας	13
2. Η ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ»	16
2.1 Η Γιουγκοσλαβία μετά τον Γιόσιπ Μπροζ Τίτο	16
2.2 Η «Δημοκρατία της Μακεδονίας» και οι αντιδράσεις.....	17
2.3 Τα Συμβούλια Αρχηγών	21
2.4 Το Πακέτο Πινέρο και η αντικατάσταση στο Υπουργείο Εξωτερικών	22
2.5 Το «Πακέτο Ο΄ Νηλ»	24
2.6 Οικονομική Πίεση	25
2.7 Το Εδιμβούργο	26
2.8 Διαμεσολάβηση Βανς και Όουεν	29
2.9 Αλλαγή Κυβέρνησης	31
3. Η ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ (INTERIMACCORD)	35
3.1 Τα αποτελέσματα της Ενδιάμεσης Συμφωνίας	40
4. ΤΟ ΒΕΤΟ ΣΤΟ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙ	46
4.1 Πριν το Βέτο	46
4.2 Η Καταδίκη της Ελλάδας.....	51
5. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΣΚΟΠΙΑ 2014».....	53
5.1 Το Πρόγραμμα «Σκόπια 2014»	53
5.2 Ο σκοπός του Προγράμματος	53
6. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ.....	58
7. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΡΕΣΠΩΝ.....	59
7.1 Υπογραφή της Συμφωνίας	59
7.2 Το περιεχόμενο της Συμφωνίας.....	59
7.3 Η εφαρμογή της Τελικής Συμφωνίας	64
7.4 Οι Συμβιβασμοί των δύο χωρών.....	65
8. ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΑΠΕΙΛΗ Η ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	71
8.1 Η Ελλάδα.....	71
8.2 Η Κατάληξη στην ονομασία «Βόρεια Μακεδονία».....	73
8.3 Η Απειλή	75
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	79
<i>Ελληνική Βιβλιογραφία</i>	<i>79</i>
<i>Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....</i>	<i>83</i>

Εισαγωγή – Μεθοδολογία

Εισαγωγή

Για το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας, το αρχαίο Μακεδονικό βασίλειο έχει ταυτιστεί με την αρχαία ελληνική ιστορία. Ωστόσο αυτό άρχισε να αμφισβητείται με τη διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και την ανεξαρτητοποίηση της αυτοαποκαλούμενης «Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Το νέο αυτό κράτος, αναζητώντας το ιστορικό του παρελθόν, προσπάθησε να διεκδικήσει πολιτισμικά στοιχεία με σκοπό την «οικοδόμηση του έθνους» του. Ωστόσο, αυτό οδήγησε στην αντίδραση των χωρών που αισθάνονταν ότι απειλούνταν. Το αποτέλεσμα ήταν οι εχθρικές σχέσεις μεταξύ των χωρών αυτών. Στην εργασία αυτή θα ασχοληθώ με το ζήτημα το οποίο προέκυψε επίσημα στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Το ζήτημα, δηλαδή, της ονομασίας του νέου κράτους, το οποίο ιδρύθηκε ως ανεξάρτητο, της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Η έρευνα περιλαμβάνει ιστορική αναδρομή του ζητήματος και τον διάλογο που αναπτύχθηκε εντός και εκτός συνόρων σχετικά με την ονομασία. Τα θέματα που θα εξεταστούν είναι: 1. Η δημιουργία της «Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», 2. Η νέα εποχή του «Μακεδονικού Ζητήματος», 3. Η Ενδιάμεση Συμφωνία, 4. Το βέτο στο Βουκουρέστι, 5. Το πρόγραμμα «Σκόπια 2014», 6. Η Πολιτική κρίση και η Αλλαγή Εξουσίας, 7. Η Συμφωνία των Πρεσπών και το αν 8. Αποτελεί απειλή η Βόρεια Μακεδονία. Συγκεκριμένα στο πρώτο κεφάλαιο θα εξεταστεί η περίοδος μετά την πτώση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, το μοίρασμα των εδαφών, η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της «Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», η ένταξή της στην Γιουγκοσλαβία, οι πρώτες προσπάθειες αλυτρωτισμού και το πώς αντέδρασε η Ελληνική Κυβέρνηση. Στο 2^ο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη νέα εποχή του «Μακεδονικού Ζητήματος». Με τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και την ανεξαρτησία της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» το ζήτημα της ονομασίας και του σφετερισμού στοιχείων του Ελληνικού πολιτισμού ήρθε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των Ευρωπαίων. Γίνεται παρουσίαση όλων των προσπαθειών εξεύρεσης λύσης στο ζήτημα της ονομασίας με τελικό σκοπό την αναγνώριση της νέας χώρας από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Στο κεφάλαιο 3 παρουσιάζεται η Ενδιάμεση Συμφωνία που ακολούθησε, η οποία επιτεύχθηκε μετά από πολύχρονες διαπραγματεύσεις. Το ζήτημα ξέφυγε από τα στενά όρια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και μετατοπίστηκε στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Με διεθνή παρέμβαση το ζήτημα αντιμετωπίστηκε προσωρινά, μέχρι να είναι δυνατή μια κοινά αποδεκτή ονομασία και από τις δύο πλευρές. Για περίπου δέκα χρόνια το ονοματολογικό δεν απασχόλησε παρά τις μερικές προσπάθειες για διαπραγματεύσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών. Ωστόσο, καθώς η Αμερικάνικη Κυβέρνηση ήθελε την επίλυση του ζητήματος για την ένταξη της χώρας στο ΝΑΤΟ, η οποία θα αποφασιζόταν στη Σύνοδο Κορυφής του 2008, από τη χρονιά του 2005 οι συζητήσεις αναθερμάνθηκαν. Παρά τις προτάσεις λύση δεν βρέθηκε, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής απείλησε με βέτο και τελικά αυτή η απειλή οδήγησε σε καταδίκη της Ελλάδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Όλα αυτά εξετάζονται στο κεφάλαιο 4 της παρούσας εργασίας. Το πρόγραμμα «Σκόπια 2014», οι σκοποί του και η πολιτική κρίση που είχε αποτέλεσμα την αλλαγή εξουσίας αποτελούν το επίκεντρο των επόμενων δύο κεφαλαίων. Στο 7^ο κεφάλαιο ασχολούμαι εξ ολοκλήρου με τη Συμφωνία των Πρεσπών. Η αλλαγή εξουσίας στα Σκόπια έδωσε νέα ώθηση στο ονοματολογικό. Οι δύο χώρες μετά από διαπραγματεύσεις φάνηκε ότι κατέληξαν σε μία κοινά αποδεκτή ονομασία, τον όρο «Βόρεια Μακεδονία». Αναλύονται τα σημαντικότερα σημεία αυτής της Συμφωνίας και οι συμβιβασμοί που αναγκάστηκαν να κάνουν και οι δύο πλευρές. Τέλος, γίνεται μία σύνοψη του ζητήματος. Τα Βαλκάνια αποτελούσαν περιοχή-πρόκληση για τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Ήταν, ιστορικά, μία περιοχή ασταθής, γεμάτη πολέμους, συνεχόμενες εδαφικές ανακατατάξεις και διεκδικήσεις. Με τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας η περιοχή κλονίστηκε έντονα. Τα δημοκρατικά γειτονικά κράτη και η τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχαν να αντιμετωπίσουν πολλές και διάφορες προκλήσεις. Μία από αυτές ήταν η δημιουργία πληθώρας νέων κρατών, αποτελούμενων από πολίτες διαφορετικών εθνικοτήτων, θρησκειών και γλωσσών, τα οποία προσπαθούσαν να δημιουργήσουν τη δική τους κρατική οντότητα. Διεκδικούσαν την αναγνώρισή τους ως ανεξάρτητα κράτη, τη συμμετοχή τους σε διεθνείς οργανισμούς και την πρόσβαση στο μεταβαλλόμενο διεθνές σύστημα. Προσπαθούσαν να ξεφύγουν από την κατάσταση απομόνωσης που επέβαλλε το προηγούμενο καθεστώς. Ένα από αυτά τα κράτη είναι και η «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Η λέξη «Μακεδονία» είναι ελληνική και προέρχεται από το αρχαίο επίθετο «μακεδνός» που σημαίνει μακρός, υψηλός (Κιουπκιάολης 2001). Ιστορικά το τοπωνύμιο «Μακεδονία» αναφερόταν στο

αρχαίο ελληνικό βασίλειο, το οποίο βρισκόταν στη Βαλκανική χερσόνησο με επίκεντρο τη Βόρεια Ελλάδα (Κιουπκιόλης 2001).

Μεθοδολογία

Οι κοινωνικοί επιστήμονες, για να μπορέσουν να συλλέξουν στοιχεία, χρησιμοποιούν διάφορες μεθόδους. Ανάλογα με τον τρόπο που τα έχουν συγκεντρώσει, τα δεδομένα τα διακρίνουμε σε κύρια και σε δευτερογενή. Τα κύρια δεδομένα είναι εκείνα τα οποία ο επιστήμονας έχει συγκεντρώσει ο ίδιος, αποκλειστικά για το δικό του ερευνητικό έργο, με τις μεθόδους που ταιριάζουν περισσότερο στο ερευνητικό του ερώτημα. Τα δευτερογενή δεδομένα είναι δεδομένα τα οποία έχουν συλλεχθεί νωρίτερα από άλλους ερευνητές και είναι κατάλληλα προς χρήση για την έρευνα ενός άλλου επιστήμονα. Υπάρχουν αντίστοιχες μέθοδοι συλλογής έγκυρων δεδομένων, ενώ και στις δύο περιπτώσεις υπάρχουν τα πλεονεκτήματά και τα μειονεκτήματα (Hox και Boeije 2005). Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιώ δευτερογενή δεδομένα. Οι πηγές των δεδομένων αυτών είναι βάσεις δεδομένων με επιστημονικά άρθρα και κείμενα σχετικά με το ερευνητικό ερώτημά μου. Ταυτόχρονα χρησιμοποίησα ηλεκτρονικές πηγές. Αυτές ήταν είτε επίσημα κείμενα από ιστοσελίδες της Ελληνικής Κυβέρνησης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε άρθρα από ιστοσελίδες. Πηγή συλλογής πληροφοριών ήταν και τα έντυπα βιβλία. Όλα τα παραπάνω αποτελούν ποιοτικά στοιχεία (Hox και Boeije 2005). Πρώτα προσδιόρισα το ερευνητικό μου ερώτημα, το οποίο αφορούσε τις δράσεις, τις αντιδράσεις και τη συμπεριφορά μεταξύ των δύο χωρών κατά την περίοδο των διαπραγματεύσεων για το ονοματολογικό. Μελέτησα με προσοχή τα στοιχεία με συναφή θεματολογία που είχα συλλέξει. Αφού αξιολόγησα την ποιότητα αυτών των δεδομένων, κατέληξα στην ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία την οποία παραθέτω στο τέλος της παρούσας εργασίας. Χαρακτηριστικό της παρούσας εργασίας είναι ότι αποτελεί μελέτη περίπτωσης. Οι μελέτες περίπτωσης επιτρέπουν την πολύπλευρη και εις βάθος μελέτη ζητημάτων που είναι πολύπλοκα στα δεδομένα της πραγματικής ζωής. Οι επιστήμονες δεν συμφωνούν σε έναν κοινό ορισμό για τον όρο «μελέτη περίπτωσης». Ωστόσο συμφωνούν σε ένα πράγμα. Ο σκοπός της συγκεκριμένης μεθόδου είναι η μελέτη ενός ζητήματος που είναι πολύπλοκο να μελετηθεί με διαφορετικό τρόπο. Οι μελέτες περίπτωσης μπορεί να περιλαμβάνουν ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα ή μόνο ποιοτικά δεδομένα (Crowe et al. 2011). Η συγκεκριμένη περίπτωση μεταξύ των δύο χωρών επιλέχθηκε καθώς ξεχωρίζει. Αποτελεί μοναδική περίπτωση χώρας η Βόρεια Μακεδονία, καθώς για πρώτη φορά στην ιστορία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και του διεθνούς δικαίου αναγνωρίστηκε χώρα με ένα προσωρινό όνομα. Μάλιστα το όνομα αυτό όχι μόνο ήταν αναγκασμένη να το χρησιμοποιεί αλλά το διατήρησε για πάνω από δέκα χρόνια. Γι' αυτό είναι άξια μελέτης η συγκεκριμένη περίπτωση.

1. Η δημιουργία της «Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας»

1.1 Η Κατάσταση κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ένα μεγάλο μέρος της Ευρωπαϊκής ηπείρου βρισκόταν υπό την Οθωμανική Αυτοκρατορία, συμπεριλαμβανομένου όλου του σημερινού ελλαδικού χώρου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να είναι μία πολυεθνική αυτοκρατορία, αποτελούμενη από πληθυσμούς διαφορετικών γλωσσών, παραδόσεων και πολιτιστικών χαρακτηριστικών. Αυτό σημαίνει ότι και η περιοχή της Μακεδονίας ήταν μία πολυεθνική περιοχή (Λυγερός 2008). Ωστόσο, ήδη από τον 17^ο αιώνα το κοινωνικό σύστημα της Αυτοκρατορίας άρχισε να κλονίζεται (Μηλιός 1997). Αυτό σταδιακά επέτρεψε την άνοδο του ελληνικού εθνικισμού, ο οποίος εκδηλώθηκε με την Επανάσταση του 1821. Η «θεσμικά, οικονομικά και ιδεολογικά κυρίαρχη θέση» της ελληνικής γλώσσας, η αίγλη της ελληνικής αρχαιότητας και η Χριστιανοσύνη έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του ελληνικού εθνικού κινήματος χωρίς κάποιον άλλο ανταγωνιστικό εθνικισμό (Μηλιός 1997). Ωστόσο, αυτό άλλαξε από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, διότι είχε πλέον να αντιμετωπίσει και τους εθνικισμούς των υπόλοιπων βαλκανικών λαών που αναδύονταν σταδιακά (Μηλιός 1997), με βασικό αντίπαλο εκείνο των Βουλγάρων. Η διαμάχη για τα εδάφη της Μακεδονίας ξεκίνησε από νωρίς. Με τη δημιουργία της Βουλγαρικής Εξαρχίας το 1870 (Λυγερός 2008) ξεκίνησε ένας ανταγωνισμός για το πού θα διανεμηθούν τα πολυεθνικά εδάφη της Μακεδονίας μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τα κράτη που αναδύθηκαν μετά την εκδήλωση των αντίστοιχων εθνικών κινήσεων και την υποχώρηση της αυτοκρατορίας από την ευρωπαϊκή ήπειρο, συμφώνησαν ιδιότυπα να μοιράσουν τα εδάφη αυτά ανάλογα με τις επιτυχίες κάθε εθνικού στρατού (Γούναρης 1997). Έτσι, μία περίοδος συνεχόμενων, έντονων συγκρούσεων και ανακατατάξεων για την περιοχή εγκαινιάσθηκε. Τελικά, τα εδάφη της Μακεδονίας μοιράστηκαν μεταξύ τριών κρατών μετά το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων. Το 51,5% από τα εδάφη της Μακεδονίας το απέκτησε η Ελλάδα, το 38,4% η Σερβία και το 10,1% η Βουλγαρία (Φλούδας 1996).

1.2 Μετά το μοίρασμα των εδαφών

Παρά το γεγονός ότι τα εδάφη της Μακεδονίας μοιράστηκαν μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους μεταξύ των τριών χωρών, οι προσπάθειες για εδαφικές ανακατατάξεις δεν έπαψαν. Το 1941 η Μακεδονική περιοχή της Σερβίας βρισκόταν υπό τον έλεγχο των Βουλγάρων, στα πλαίσια της κατάληψης της Γιουγκοσλαβίας από τον Χίτλερ (Ηρακλείδης 2018). Έτσι, δίνονταν ελπίδες στους Βούλγαρους να ελπίζουν την ένωση των τριών μακεδονικών εδαφών και την πολυπόθητη έξοδο στη Μεσόγειο. Ταυτόχρονα, η ίδια η Σερβία φοβόταν ότι οι Σλαβόφωνοι που ταυτίζονταν εθνικά με τους Βούλγαρους ήταν περισσότεροι από αυτούς που ταυτίζονταν εθνικά με τους Σέρβους. Ο Τίτο, καθοδηγώντας το Γιουγκοσλαβικό Κομμουνιστικό Κόμμα της περιοχής, έδωσε εντολή για αντίσταση στη «βουλγαρική κατάκτηση», την οποία υποστήριζε το βουλγαρικό κομμουνιστικό κόμμα της περιοχής (Ηρακλείδης 2018). Ωστόσο, η επιρροή του Γιουγκοσλαβικού κομμουνιστικού κόμματος βελτιώθηκε στις αρχές του 1943. Ήταν η περίοδος που η παρουσία των Βουλγάρων άρχισε να μοιάζει στον τοπικό πληθυσμό περισσότερο με σκλαβιά παρά με απελευθέρωση, όπως το παρουσίαζαν εκείνοι (Σφέτας 2003). Έτσι, ο Τίτο, υποσχόμενος ίσα εθνικά δικαιώματα στο «έθνος των Μακεδόνων» εντός της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, τους έπεισε να στραφούν προς τους Σέρβους (Ηρακλείδης 2018). Ταυτόχρονα, όπως μαθαίνουμε από τον Τζιαμπίρη που αντλεί την πληροφορία του από τον Poulton, στην προκήρυξη της 4^{ης} Αυγούστου υποστηρίχθηκε πως έτσι θα μπορέσει να υπάρξει «ένωση όλων των μερών της Μακεδονίας, που διαιρέθηκαν το 1915 και 1918 από τους ιμπεριαλιστές των Βαλκανίων» (2004 ,σελ.222). Στις 2 Αυγούστου του 1944 ανακηρύχθηκε η ίδρυση της «Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» στα πλαίσια της «Αντιφασιστικής Συνέλευσης της Λαϊκής Απελευθέρωσης της Μακεδονίας». Ταυτόχρονα εντάχθηκε στη Γιουγκοσλαβία ως ίσο μέλος της ομοσπονδιακής αυτής χώρας (Ηρακλείδης 2018). Η περιοχή, πριν μετονομαστεί σε «Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας», ονομαζόταν «Μπανόβινα του Βαρδάρη». Είχε αποκτήσει αυτό το όνομα από τον Αξιό ποταμό που διασχίζει κάθετα ολόκληρη τη χώρα και έμεινε γνωστός με το όνομα «Βαρδάρης», το οποίο δόθηκε από τη φυλή των Βαρδάρων που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή.

(https://www.touristorama.com/afierwma_ston_potamo_aksio) .

Η ημέρα που ανακηρύχθηκε η ίδρυση και η ένωση έμεινε γνωστή ως 2^ο Ιλιντεν και δεν είναι τυχαία η ονομασία αυτή. Ήταν η ημερομηνία της επανάστασης του Ίλιντεν, η οποία αποφασίστηκε να γιορτάζεται ως εθνική γιορτή. Η συγκεκριμένη ημέρα αποτελούσε επέτειο της εξέγερσης των σλαβόφωνων στη Θεσσαλονίκη κατά των Οθωμανών, το 1903 (Ζάικος και Μιχαηλίδης 2018). Ο Τίτο με την ίδρυση ενός νέου κράτους και την ενσωμάτωσή του εντός της Γιουγκοσλαβίας με ταυτόχρονη ανάπτυξη ενός δικού του πολιτισμού κατάφερε να προστατέψει μία περιοχή που την διεκδικούσαν χρόνια ολόκληρα οι Βούλγαροι. Επιπλέον, γνώριζε ότι αυτός ήταν ένας τρόπος να διεκδικήσει η Γιουγκοσλαβία στο μέλλον τα υπόλοιπα εδάφη της Μακεδονίας με σκοπό την ένωσή τους.

1.3 Οικοδόμηση του Μακεδονικού έθνους

Ωστόσο, η προσπάθεια ενσωμάτωσης αυτού του νέου κράτους εντός της Γιουγκοσλαβίας δεν σταμάτησε εκεί. Ο Γιόσιπ Μπρόζ Τίτο, ως πρόεδρος της Γιουγκοσλαβίας, γνώριζε καλά πως, για να μπορέσει να προστατέψει τα εδάφη της Γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας από τον επεκτατισμό και την προπαγάνδα των Βουλγάρων, έπρεπε να τους οργανώσει όχι μόνο κρατικά, αλλά και πολιτισμικά. Έτσι, γρήγορα ξεκίνησε την «οικοδόμηση του έθνους» τους, με σκοπό την «αποβουλγαροποίηση». Για να αντιμετωπιστούν τα φιλοβουλγαρικά αισθήματα υπήρξε ένα είδος «μακεδονοποίησης». Αρχικά, εξαλείφθηκαν τα βουλγαρικά στοιχεία από τη γλώσσα, τα οποία αντικαταστήθηκαν από σερβικά. Πέντε χρόνια μετά από την ίδρυση του ομόσπονδου κράτους υιοθετήθηκε το «μακεδονικό» αλφάβητο και τυπώθηκε η πρώτη γραμματική της νέας γλώσσας. Άλλαξαν τα ονόματά τους διάφορες προσωπικότητες, για να μην παραπέμπουν σε βουλγαρικά ονόματα, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον πρώτο πρόεδρο της Λαϊκής Δημοκρατίας. Ο Γκλιγκόροφ άλλαξε το όνομά του από Κίριλ, σε Κίρο, με σκοπό να μην παραπέμπει στο βουλγαρικό όνομα (Ζάικος και Μιχαηλίδης 2018). Ταυτόχρονα, στα πλαίσια της δημιουργίας ενός νέου εθνικισμού, σημαντικό ρόλο έπαιξαν η ίδρυση του «Ίνστιτούτου για τη Μακεδονική Γλώσσα» (Ηρακλείδης 2018), του «Ίνστιτούτου Εθνικής Ιστορίας» και της «Μακεδονικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών» (Ζάικος και Μιχαηλίδης 2018). Λειτουργήσαν καταλυτικά όχι μόνο στην οργάνωση της γλώσσας και της εκπαίδευσης αλλά και στη συγγραφή της ιστορίας της νέας αυτής χώρας. Τέλος, η θρησκεία αποτέλεσε σημαντικό κομμάτι της εθνογένεσης, αφού ανακηρύχθηκε αυτοκέφαλη η «Μακεδονική Ορθόδοξη

Εκκλησία», παρά τις αντιδράσεις των Πατριαρχείων και τη μη αναγνώριση. Η οικοδόμηση του έθνους των «Μακεδόνων» έγινε με γοργά και σταθερά βήματα και επηρέασε την κοινωνική και ιδιωτική ζωή των πολιτών. Ωστόσο ο σλαβικός χαρακτήρας του νέου αυτού κράτους ήταν εμφανής. Η επίσημη ιστορική αφήγηση του νέου κράτους έφτανε μέχρι τον μεσαίωνα, με την εγκατάσταση Σλάβων στην περιοχή (Ηρακλείδης 2018). Επιπλέον, οι ίδιες οι επαναστατικές οργανώσεις των «Μακεδόνων», που δρούσαν εντός και εκτός συνόρων για την ένωση της «διαιρεμένης Μακεδονίας», χρησιμοποιούσαν ως πρώτο συνθετικό το «Σλάβο» (Ζάικος και Μιχαηλίδης 2018, σελ. 105). Ο σλαβικός χαρακτήρας της «Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» δεν αμφισβητήθηκε ποτέ μέχρι τη δεκαετία του 1990, όπου μαζί με την ανεξαρτητοποίηση ξεκίνησε και η διαδικασία εξαρχαϊσμού. Μόνιμο στοιχείο στις διεκδικήσεις της γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας ήταν η διεκδίκηση της απελευθέρωσης των περιοχών που οι «ιμπεριαλιστές των Βαλκανίων» κατείχαν (Τζιαμπίρης 2012, σελ. 222). Θεωρούσαν αυτόματα όλους του σλαβόφωνους που διέμεναν στην ελληνική και αντίστοιχα στη βουλγαρική περιοχή της Μακεδονίας ως σκλαβωμένα αδέρφια που έπρεπε να απελευθερωθούν.

1.4 Ο αλυτρωτισμός και η πρώτη αντίδραση της Ελλάδας

Η διαδικασία της οργάνωσης της «Μακεδονίας» και η ένταξή της στην Γιουγκοσλαβία είχε ως αποτέλεσμα τη νομιμοποίηση του αγώνα της για ένωση των τριών περιοχών της Μακεδονίας υπό ένα κοινό «Μακεδονικό» κράτος, ενταγμένο στη Γιουγκοσλαβία. Έτσι, χρησιμοποιήθηκαν και ένοπλα μέσα για τη διεκδίκηση των εδαφών αλλά και πολιτικά μέσα (Ζάικος και Μιχαηλίδης 2018). Ταυτόχρονα, κατηγορούσαν τόσο η Γιουγκοσλαβική όσο και η «Μακεδονική» κυβέρνηση την Ελλάδα για προσπάθεια εξόντωσης των σλαβόφωνων που διέμεναν στην ελληνική περιοχή της Μακεδονίας. Η προσπάθεια επίσημης διεκδίκησης ύπαρξης μειονοτήτων στα γειτονικά κράτη έλαβε σάρκα και οστά το 1945. Τότε ο Τίτο πρότεινε στον πρόεδρο της Βουλγαρίας Ντιμιτρόφ τη δημιουργία μίας ομοσπονδίας αποτελούμενης από τις ομόσπονδες Δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας και τη Βουλγαρία. Παρά το γεγονός ότι η Βουλγαρία απέρριψε τη συγκεκριμένη πρόταση αναγνώρισε ότι στη βουλγαρική Μακεδονία, γνωστή και ως «Μακεδονία του Πιρίν, υπάρχει «μακεδονική μειονότητα». Ως αντάλλαγμα η Βουλγαρία διεκδικούσε μία μεθοριακή περιοχή, η

οποία δεν προσαρτήθηκε ποτέ. Η μοίρα αυτής της μειονότητας εξαρτήθηκε από τις σχέσεις μεταξύ Γιουγκοσλαβίας-Βουλγαρίας (Λυγερός 2008).

Οι ενέργειες της τοπικής «μακεδονικής» κυβέρνησης είχαν την υποστήριξη της ομοσπονδιακής. Η τελευταία αναγνώριζε το δικαίωμα των «Μακεδόνων» να ανησυχούν για τη μοίρα των «αδελφών» τους στα γειτονικά κράτη και είχε υποσχεθεί ότι η Γιουγκοσλαβία θα αγωνιστεί για την απελευθέρωση και την ένωσή τους (Ζάικος και Μιχαηλίδης 2018). Αυτά όμως άλλαξαν μετά τη δεκαετία του 1950. Με τη βελτίωση των σχέσεων της Γιουγκοσλαβίας με τη Δύση, η κεντρική ομοσπονδιακή κυβέρνηση έλαβε μέτρα «για να περιορίσει τη δραστηριότητα των Σκοπίων, που καλλιεργούσαν εδαφικές διεκδικήσεις εναντίον της Ελλάδας», σύμφωνα με τον Λυγερό (2018, σελ.49). Ωστόσο τα αιτήματα διεκδίκησης αναγνώρισης «μακεδονικής μειονότητας» και παραχώρησης μειονοτικών δικαιωμάτων συνέχισαν να προωθούνται από την κεντρική κυβέρνηση της Γιουγκοσλαβίας. Ενώ στη συνέχεια, παρά τη διατήρηση των καλών σχέσεων μεταξύ Δύσης και Γιουγκοσλαβίας, η προπαγάνδα μέσω δηλώσεων, δημοσιευμάτων και διπλωματικών ενεργειών από πλευράς των Σκοπίων είχε ως αποτέλεσμα να δυναμιτίζονται οι προσπάθειες βελτίωσης των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Γιουγκοσλαβίας (Λυγερός 2018). Η πρώτη αντίδραση της Ελλάδας στη δημιουργία του «Μακεδονικού» κράτους θα μπορούσε να χαρακτηριστεί χλιαρή. Όμως ήταν και αναμενόμενη, δεδομένων των συνθηκών που επικρατούσαν εντός των συνόρων. Αρχικά, ο εμφύλιος πόλεμος δεν επέτρεπε την ανάπτυξη μίας σταθερής εθνικής πολιτικής ως απάντηση στις προπαγανδιστικές ενέργειες των Σκοπίων (Φλούδας 1996). Ταυτόχρονα, ο Λυγερός (2008) μάς ενημερώνει ότι από το 1950 η Ελλάδα συμφώνησε με τις ΗΠΑ να ακολουθήσει πολιτική εξομάλυνσης με τη Γιουγκοσλαβία, στα πλαίσια της βελτίωσης των σχέσεων Δύσης-Γιουγκοσλαβίας, μετά τη ρήξη με τη Σοβιετική Ένωση. Από το 1955 οι σχέσεις με την Τουρκία δεν ήταν καλές, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να χρειάζεται κάποια σταθερότητα στα βόρεια σύνορά της, με σκοπό να δώσει προσοχή στην ανατολή (Λυγερός 2008). Η ελληνική κυβέρνηση είχε ανάγκη από ένα σύμμαχο σε μία περίοδο που οι σχέσεις με όλα τα υπόλοιπα γειτονικά κράτη ήταν εχθρικές. Αυτόν τον σύμμαχο τον ανακάλυψε στη Γιουγκοσλαβία, στην οποία κυριαρχούσαν οι ορθόδοξοι χριστιανοί Σέρβοι. Έτσι βρήκε μία γειτονική χώρα διαμέσου της οποίας μπορούσε να έρχεται σε χειρσαία επαφή με την υπόλοιπη Ευρώπη (Φλούδας 1996).

Με λίγα λόγια, οι επιλογές της Ελλάδας τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο ήταν περιορισμένες. Δεν μπορούσε, ή μάλλον καλύτερα, δεν έπρεπε να αντιδρά έντονα, διότι είχε πολλά ζητήματα να αντιμετωπίσει. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η προπαγάνδα των Σκοπίων να είναι επιζήμια για την ελληνική πλευρά και τις θέσεις που, αργότερα στη διαμάχη για την ονομασία, υποστήριξε (Λυγερός 2008). Ήταν αναγκασμένη να θέσει σε δεύτερη μοίρα το «Μακεδονικό» με σκοπό την αντιμετώπιση άλλων ζητημάτων. Ζητημάτων που έμοιαζαν - και κάποια πράγματι ήταν - πιο σημαντικά εκείνη τη χρονική περίοδο. Οι αναμνήσεις από την κατοχή της Θράκης και των εδαφών της ελληνικής Μακεδονίας ήταν ακόμα πρόσφατες. Η Ελλάδα ανησυχούσε μόνιμα για τη σταθερότητα των βόρειων συνόρων της. Παρά το γεγονός ότι υπήρξαν πολλές διμερείς επαφές, τίποτα δεν ήταν αρκετό να περιορίσει τις ανησυχίες της ελληνικής κυβέρνησης. Βασικό επιχείρημα των εκάστοτε ελληνικών κυβερνήσεων σχετικά με το «Μακεδονικό» πριν την ανακήρυξη του βόρειου γείτονα ως ανεξάρτητης χώρας, ήταν ότι δεν υπάρχει «μακεδονική μειονότητα» στην Ελλάδα, καθώς «όσοι αμφισβητούσαν την ελληνική κυριαρχία είχαν ήδη εγκαταλείψει τη χώρα κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου», σύμφωνα με τους Ζάικο και Μιχαηλίδη (2018, σελ.111-112). Πράγματι από την Ελλάδα είχαν αποχωρήσει 30.000 πρόσφυγες Σλαβόφωνοι την περίοδο του εμφυλίου πολέμου, οι οποίοι ονομάστηκαν «Αιγαιάτες» (Ζάικος και Μιχαηλίδης 2018). Αυτοί σταδιακά ανέλαβαν σημαντικές θέσεις στο νέο ομόσπονδο κράτος, κάτι το οποίο είχε ως αποτέλεσμα να επιβάλλουν τις θέσεις τους σχετικά με το ζήτημα της μειονότητας στη Γιουγκοσλαβία αλλά και εκτός αυτής μέσω της μετανάστευσης πολλών σε χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Αυστραλία και ο Καναδάς.

2. Η νέα εποχή του «Μακεδονικού Ζητήματος»

2.1 Η Γιουγκοσλαβία μετά τον Γιόσιπ Μπρόζ Τίτο

Ο Γιόσιπ Μπρόζ Τίτο πέθανε τον Μάιο του 1980. Ο θάνατός του είχε ως αποτέλεσμα να εμφανιστούν κάποιες εθνικιστικές φωνές εντός της Γιουγκοσλαβίας, οι οποίες απαιτούσαν μεγαλύτερη αυτονομία από την κεντρική κυβέρνηση του Βελιγραδίου (Λυγερός 2008). Την ίδια χρονική περίοδο τα Σκόπια εκμεταλλεύτηκαν την έλλειψη στενής εποπτείας από την κεντρική κυβέρνηση, με αποτέλεσμα να εγείρουν συνεχώς το ζήτημα της μειονότητας στην ελληνική Μακεδονία και της αναγνώρισης μειονοτικών δικαιωμάτων. Η διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας ήταν πλέον ορατή (Λυγερός 2008). Ο Τίτο ήταν τόσο ισχυρός συνδετικός κρίκος μεταξύ των έξι εθνών που αποτελούσαν τη Γιουγκοσλαβία, ώστε μετά τον θάνατό του δεν μπόρεσε κάποιος να διατηρήσει αυτή την ένωση. Οι εθνικιστικές φωνές δεν εμφανίστηκαν μετά το θάνατό του. Υπήρχαν και πριν, ωστόσο ο Τίτο κατάφερε να τις μετριάξει, με σκοπό να εξυπηρετεί τα συμφέροντά του και να ικανοποιεί τα αιτήματα κάθε έθνους- μέλους της ομοσπονδίας. Λίγα χρόνια μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου σειρά θα έπαιρνε η Γιουγκοσλαβία. Ήδη από την προηγούμενη δεκαετία υπήρξε μία αποκέντρωση της εξουσίας. Μεταφέρθηκε ένα μέρος αυτής από την κεντρική στις κυβερνήσεις των ομόσπονδων κρατών. Τη δεκαετία του 1990 η διάλυσή της έγινε πράξη. Το αποτέλεσμα ήταν η έκρηξη εθνικιστικών κινημάτων σε όλα τα ομόσπονδα κράτη. Το δικαίωμα αυτοδιάθεσης εκφράσθηκε με βία και πόλεμο εντός των συνόρων της ομοσπονδίας. Όλα ξεκίνησαν στις 23 Δεκεμβρίου του 1990, όταν η Σλοβενία πρώτη διοργάνωσε δημοψήφισμα με σκοπό την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της από τη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα παρόμοια δημοψηφίσματα να γίνουν σε όλα σχεδόν τα ομόσπονδα κράτη της χώρας (Φλούδας 1996). Στις 8 Σεπτεμβρίου του 1991 οι κάτοικοι της «Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» αποφάσισαν την ανεξαρτητοποίησή τους (Ζάικος και Μιχαηλίδης 2018). Μέσα σε λίγες μέρες ανακήρυσαν την ανεξαρτησία τους και έτσι εγκαινιάσθηκε μία νέα περίοδος του «Μακεδονικού Ζητήματος».

2.2 Η «Δημοκρατία της Μακεδονίας» και οι αντιδράσεις

Το νέο κράτος κήρυξε την ανεξαρτησία του επίσημα στις 17 Σεπτεμβρίου 1991 (Σιούσουρας 2010). Το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας» υιοθετήθηκε με την ψήφιση του Συντάγματος στις 20 Νοεμβρίου 1991 και πρώτος Πρόεδρος ανέλαβε ο τοπικός, μέχρι τότε, ελεγκτής της τοπικής γραφειοκρατίας Κίρο Γκλιγκόροφ (Λυγερός 2008). Η Ελλάδα, αν και γνώριζε ότι η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και η ανεξαρτητοποίηση των κρατών ήταν πιθανή, έλπιζε για το αντίθετο. Ακόμα και στις συζητήσεις μεταξύ Κωνσταντίνου Μητσοτάκη και Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς στα πλαίσια της Ελληνοσέρβικης προσέγγισης, η Ελληνική κυβέρνηση ήθελε να πιστεύει πως τελικά η ανεξαρτητοποίηση δεν θα συνέβαινε και πως, αν συνέβαινε, θα εντασσόταν το νέο κράτος σε μία συνομοσπονδία ανεξάρτητων κρατών μαζί με τη Σερβία, το Μαυροβούνιο και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (Λυγερός 1992). Ωστόσο, παρά το αρχικό ενδιαφέρον σχετικά με την ιδέα της συνύπαρξης εντός μίας συνομοσπονδίας, το πρώην γιουγκοσλαβικό κρατίδιο έδρασε γρήγορα για τη νομιμοποίηση της υπόστασής του. Ο Πρόεδρος του ανεξάρτητου πια κράτους γνώριζε εξ αρχής ότι θα έχει να αντιμετωπίσει τις αντιρρήσεις της Ελλάδας σχετικά με την ανεξαρτησία, το όνομα του νέου κράτους και με το ζήτημα σχετικά με την ύπαρξη «μακεδονικής μειονότητας» στην Ελλάδα. Γι' αυτό και κατά τη διάρκεια των διαδικασιών ανεξαρτητοποίησης δήλωνε ότι η χώρα του δεν έχει εδαφικές διεκδικήσεις εναντίον της Ελλάδας (Λυγερός 2008) και ότι ούτε διεκδικούν κάποιο ιστορικό στοιχείο της ελληνικής αρχαίας ιστορίας, καθώς οι ίδιοι είναι Σλάβοι που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή κατά τον 6^ο αιώνα (Ηρακλείδης 2018). Ωστόσο, παρά τις λεκτικές διαβεβαιώσεις του Κίρο Γκλιγκόροφ στο εξωτερικό, το Κοινοβούλιο της χώρας δρούσε διαφορετικά. Εκτός από το όνομα που επέλεξαν να χρησιμοποιούν, μεγάλο πρόβλημα δημιουργούσε για την Ελλάδα το ζήτημα του Συντάγματος. Από τον Λυγερό μαθαίνουμε πως «το κείμενο του Συντάγματος άφηνε σαφώς ανοιχτό το ενδεχόμενο ακόμα και εδαφικής επέκτασης του κρατιδίου. Σε άλλο σημείο του το Σύνταγμα έθετε ευθέως θέμα μειονοτικών διεκδικήσεων» (1992, σελ. 77). Σύμφωνα με το άρθρο 49, η Δημοκρατία είχε το δικαίωμα να φροντίζει τα δικαιώματα των ομοεθνών τους στα γειτονικά κράτη. Αυτό το άρθρο ήταν που δημιουργούσε ανησυχίες στην Ελληνική Κυβέρνηση.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αντέδρασε γρήγορα, καθώς ανησυχούσε λόγω της συνεχιζόμενης αβεβαιότητας σχετικά με το μέλλον όλων των γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών. Ήδη κάποιες μαστίζονταν από βίαιες εθνοτικές συγκρούσεις. Έτσι, οι Υπουργοί Εξωτερικών της Κοινότητας συναντήθηκαν στις 16 Δεκεμβρίου του 1991, για να αποφασίσουν τις επόμενες ενέργειές τους σχετικά με τις νέες δημοκρατίες που είχαν προκύψει στη Γηραιά ήπειρο. Οι Ευρωπαίοι Υπουργοί αποφάσισαν να αναγνωρίσουν τις γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες, με σκοπό να τις υποστηρίξουν και να αποφύγουν τις βίαιες συγκρούσεις που ήδη είχαν κάνει αισθητή την παρουσία τους. Ωστόσο η Ελλάδα, με υπουργό εξωτερικών των Αντώνη Σαμαρά, στα πλαίσια αυτής της απόφασης κατάφερε να συμπεριλάβει στην απόφαση της συνόδου τρεις όρους οι οποίοι ήταν απαραίτητο να τηρούνται. Ο Σιούσιουρας σχετικά με τους τρεις όρους μας ενημερώνει ότι :

«Η Κοινότητα και τα κράτη – μέλη της ζητούν επίσης από μία γιουγκοσλαβική δημοκρατία να αναλάβει τη δέσμευση, πριν αναγνωριστεί, να δώσει συνταγματικές και πολιτικές εγγυήσεις που θα διασφαλίζουν ότι δεν θα προβάλλει κανενός είδους εδαφικές διεκδικήσεις έναντι γειτονικού κράτους – μέλους της Κοινότητας και δεν θα διεξαχθεί εχθρική προπαγάνδα κατά γειτονικού κράτους – μέλους της Κοινότητας, συμπεριλαμβανομένης και της χρησιμοποίησης ονομασίας που συνεπάγεται εδαφικές διεκδικήσεις»(2010, σελ.45).

Με λίγα λόγια, για να μπορέσει να αναγνωριστεί η «μία γιουγκοσλαβική δημοκρατία» θα έπρεπε να δώσει σαφείς εγγυήσεις ότι σεβόταν το καθεστώς σχετικά με τα σύνορα, όπως αυτά ήταν διαμορφωμένα. Ταυτόχρονα έπρεπε να σταματήσει την εχθρική προπαγάνδα και να αλλάξει τα άρθρα του Συντάγματος τα οποία υποδήλωναν εχθρικές διαθέσεις εναντίον κάποιου γειτονικού κράτους. Τέλος, γινόταν αναφορά στο όνομα, το οποίο και αυτό δεν θα έπρεπε να υποδηλώνει εχθρική διάθεση (Κύρκος 1994). Η Ελληνική Κυβέρνηση με την προσθήκη των «Τριών Όρων» στην ανακοίνωση της 17^{ης} Δεκεμβρίου του 1991 φάνηκε να ικανοποιείται. Πράγματι, το γεγονός ότι στην ανακοίνωση συμπεριλήφθηκαν οι «Τρεις Όροι» ήταν μία μεγάλη διπλωματική νίκη της Ελλάδας. Ήταν κριτήρια τα οποία έπρεπε να ικανοποιούνται με σκοπό την αναγνώριση του νεοσύστατου κράτους. Με αυτά θα βεβαίωνε τη Διεθνή Κοινότητα το κράτος αυτό ότι μετά την αναγνώρισή του δεν θα αποτελούσε πηγή αστάθειας στην περιοχή. Και οι Ευρωπαίοι ηγέτες έδειξαν αλληλεγγύη στις ανησυχίες της Ελλάδας.

Ο βασικότερος όρος δεν ήταν η διαβεβαίωση ότι δεν έχουν εδαφικές διεκδικήσεις και ότι τερματίζουν την εχθρική προπαγάνδα. Άλλωστε το απαραβίαστο των συνόρων είχε κατοχυρωθεί ήδη με την «Τελική Πράξη του Ελσίνκι» και τη διαβεβαίωση του Μπους ότι τα σύνορα της Ελλάδας είναι «ιερά» (Τάρκας 1995, σελ.66). Το βασικότερο σημείο ήταν η ονομασία του νέου κράτους. Και την Αθήνα και τα Σκόπια φάνηκε εξ αρχής ότι αυτό που τους προβλημάτιζε ήταν κυρίως το ζήτημα της ονομασίας. Σύμφωνα με τον Τάρκα «εκεί βρισκόταν και βρίσκεται η ουσία της αλτρωτικής προπαγάνδας των Σκοπίων. Αν το έχαναν, ήξεραν ότι η μάχη τελειώνει. Αν το κέρδιζαν, ήξεραν ότι θα αποτελούσε τη βάση των μεταγενέστερων αξιώσεων...» (1995, Α΄ Τόμος, σελ.71). Αυτές οι αξιώσεις ήταν ήδη γνωστές για την Αθήνα. Η μία ήταν η διεκδίκηση των υπόλοιπων μακεδονικών εδαφών και η προστασία των «Μακεδόνων» στα γειτονικά κράτη. Ωστόσο πολλοί θεώρησαν ότι όλες οι κυβερνήσεις στη συνέχεια «ξέχασαν» τους δύο από τους τρεις όρους και έδωσαν έμφαση μόνο σε έναν, στο όνομα, καθώς αυτό επηρέαζε άμεσα και τους άλλους δύο. Κατά τον Κύρκο οι ελληνικές κυβερνήσεις «απολυτοποίησαν τη σημασία του ονόματος» (1994, σελ.46). Πράγματι, για τους Έλληνες το όνομα είχε μεγάλη ιστορική σημασία και συναισθηματική φόρτιση, αλλά ήταν και η ευκαιρία να γίνει διάκριση μεταξύ γεωγραφίας και ιστορίας, με σκοπό να μην οδηγηθεί το ζήτημα σε αδιέξοδο (Κύρκος 1994). Παρά το γεγονός ότι φαίνεται οι ελληνικές κυβερνήσεις να ρίχνουν όλη την προσοχή στο ονοματολογικό κομμάτι της διαμάχης, οι Τρεις Όροι παρέμειναν η «βάση της πολιτικής όλων των κυβερνήσεων, όλων των Υπουργών Εξωτερικών και όλων των συζητήσεων στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και στα Ηνωμένα Έθνη (Τάρκας 1995, Α΄ Τόμος, σελ.74). Η νεοσύστατη Δημοκρατία έλαβε άμεσα δράση με σκοπό την ικανοποίηση των Τριών Όρων που έθεσε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Δεν έχασε καθόλου χρόνο. Ήδη από τις πρώτες μέρες του 1992 η «Δημοκρατία της Μακεδονίας» εργάστηκε στενά με την επιτροπή Badinter. Αυτή η επιτροπή ήταν υπεύθυνη για τη γνωμοδότηση της καταλληλότητας να αναγνωριστούν οι Γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα ως ανεξάρτητα κράτη (Σιούσιουρας 2010). Η Δημοκρατία έκανε τις απαιτούμενες τροποποιήσεις στο Σύνταγμά της.

Μετά από ενημέρωση της Επιτροπής από τα Σκόπια σχετικά με τις αλλαγές, στις 11 Ιανουαρίου του 1992 η Επιτροπή εξέδωσε πόρισμα σχετικά με την καταλληλότητα της αναγνώρισής της ως ανεξάρτητης χώρας (Σιούσιουρας 2010). Η Επιτροπή Badinterέβγαλε πόρισμα, σύμφωνα με το οποίο η «Δημοκρατία της Μακεδονίας» πληροί όλες τις προϋποθέσεις οι οποίες έχουν τεθεί για να αναγνωριστεί ως ανεξάρτητο κράτος. Ωστόσο, η γνωμοδοτική έκθεση της επιτροπής χαρακτηρίστηκε ως «επιφανειακή» και ότι λάμβανε υπ' όψιν μόνο τη μία από τις δύο πλευρές της διαφοράς (Σιούσιουρας 2010, σελ.52-53 και 55). Επιπλέον η χρήση του όρου «Μακεδονία», τον οποίο η επιτροπή θεώρησε αποδεκτό, χαρακτηρίστηκε καταχρηστική από την πλευρά των Σκοπίων. Γιατί, όχι μόνο κάνει χρήση μία χώρα ενός ονόματος που δεν έχει δικαίωμα να το χρησιμοποιεί αποκλειστικά, αλλά και επειδή το όνομα αυτό καθεαυτό αρνείται την ελληνικότητα της Ελληνικής Μακεδονίας. Πολλοί ισχυρίστηκαν ότι για πολλά χρόνια στα πλαίσια της Γιουγκοσλαβίας χρησιμοποιούσαν τον όρο «Μακεδονία», υποστηρίζοντας ότι δεν ευσταθούν οι φοβίες των Ελλήνων (Σιούσιουρας 2010). Απάντηση στο συγκεκριμένο επιχείρημα δίνει ο καθηγητής Αριστόβουλος Μάνεσης, όπως μαθαίνουμε μέσα από τον Σιούσιουρα : πριν την ανεξαρτητοποίησή τους τα Σκόπια με το όνομα «Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας» αποτελούσαν μέρος μίας ομοσπονδίας. Με την ανεξαρτητοποίησή τους έγιναν «νομικά κυρίαρχο και ανεξάρτητο με διεθνή υπόσταση, υποκείμενο στο Διεθνές Δίκαιο» κράτος (2010, σελ. 54). Με τη χρήση του ονόματος «Μακεδονία» από τα Σκόπια, σύμφωνα με τον καθηγητή, «υπονοείται μία δήθεν κοινή εθνική ταυτότητα, άρα η ύπαρξη ενιαίου μακεδονικού έθνους διασκορπισμένου σε τρία κράτη, έτσι ώστε ... να συμπεριλάβει εντός των ορίων της τα ήδη εκτός τούτων τμήματα του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου της Μακεδονίας ...» (2010, σελ.54). Η Αθήνα και τα Σκόπια έμεναν αμετάκλητοι όσον αφορά το ζήτημα της ονομασίας. Η Ελλάδα παρέμενε πιστή στην επιχειρηματολογία πως το όνομα της νέας χώρας δεν πρέπει να εμπεριέχει τον όρο «Μακεδονία» και κανένα παράγωγό του. Από την άλλη μεριά, η «Δημοκρατία της Μακεδονίας» επέμενε πως η χώρα έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί τον συγκεκριμένο όρο, πράγμα που ήδη άλλωστε έκανε. Την ίδια χρονική περίοδο περίπου, άρχισε να αναπτύσσεται «διγλωσσία» μέσα στην ίδια την ελληνική κυβέρνηση.

Παρά τις αρχικές σκληρές ελληνικές θέσεις, στην Αθήνα άρχισε να γίνεται γνωστή η ιδέα πως, αν δεχθεί η ελληνική πλευρά πίεση, θα γίνει αποδεκτή μία σύνθετη ονομασία για το γειτονικό κράτος. Ωστόσο, ο εκπρόσωπος τύπου του Υπουργείου Εξωτερικών δεν ήταν ενήμερος και έμεινε πιστός στις θέσεις του Υπουργού Εξωτερικών, Αντώνη Σαμαρά (Τάρκας, Α΄ Τόμος, 1995). Ωστόσο, ο Πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Μητσοτάκης φάνηκε πως δεν ήταν ευχαριστημένος με την απάντηση του εκπροσώπου, κάτι το οποίο είχε ως αποτέλεσμα να ξεκινήσει μία προστριβή μεταξύ των δύο ισχυρών προσωπικοτήτων. Στη συνέχεια αυτή η προστριβή θα είχε ως αποτέλεσμα την πτώση της κυβέρνησης μετά από παραίτηση του Αντώνη Σαμαρά λόγω διαφωνίας στη διαχείριση του Ζητήματος. Κατά τον Τάρκα, ο Πρωθυπουργός φαινόταν ότι αποδεχόταν, ως συμβιβασμό, τη σύνθετη ονομασία ως μία πιθανή λύση του Ζητήματος (1995, Α΄ Τόμος, σελ.108).

2.3 Τα Συμβούλια Αρχηγών

Σταδιακά γινόταν φανερό και στον ελληνικό λαό και στις κοινοτικές κυβερνήσεις ότι υπάρχει διάσταση απόψεων σχετικά με το ζήτημα μεταξύ Μητσοτάκη και Σαμαρά. Ταυτόχρονα, στα Σκόπια είχε ξεκινήσει έντονος διάλογος σχετικά με τις χαμένες πατρίδες στα γειτονικά εδάφη και σφετερισμός πολιτισμικών στοιχείων της αρχαίας ελληνικής Μακεδονίας. Με αφορμή τις δηλώσεις κάποιων πολιτικών προσωπικοτήτων της Ευρώπης σχετικά με το όνομα αλλά και με το συλλαβητήριο της Θεσσαλονίκης οι Έλληνες πολιτικοί αρχηγοί αποφασίζουν να συναντηθούν για τη χάραξη εθνικής πολιτικής στο «Μακεδονικό» και στα Βαλκάνια (Τάρκας, Α΄ Τόμος, 1995). Η ελληνική κυβέρνηση ήδη έχει ξεκινήσει να δέχεται μεγάλες πιέσεις από κοινοτικούς κύκλους για αναγνώριση του νέου βόρειου κράτους. Το Υπουργείο προσπάθησε να αντισταθεί στις πιέσεις σκεπτόμενο διάφορους τρόπους. Ο Αντώνης Σαμαράς μία ημέρα πριν τη συνάντηση των πολιτικών αρχηγών στην Ελλάδα παρέστη στη συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών της 17^{ης} Φεβρουαρίου του 1992 στη Λισσαβόνα. Με τη βαρύτητα που είχε δοθεί στις ελληνικές θέσεις μετά το μεγάλο συλλαβητήριο της προηγούμενης ημέρας στη Θεσσαλονίκη, οι Ευρωπαίοι κατάλαβαν ότι οι ανησυχίες στην Ελλάδα σχετικά με το θέμα της ονομασίας ήταν σοβαρές (Τάρκας, Α΄ Τόμος, 1995).

Συνειδητοποίησαν για πρώτη φορά οι ομόλογοι πως όλα όσα υποστήριζε η ελληνική κυβέρνηση στις προηγούμενες διασκέψεις και οι ενστάσεις σχετικά με την αναγνώριση των Σκοπίων ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας» ήταν ένα ζήτημα ύψιστης εθνικής σημασίας για τους Έλληνες. Για ακόμα μία φορά οι ηγέτες της Κοινότητας κατανόησαν τα επιχειρήματα της ελληνικής πλευράς και έτσι δεν προσπάθησαν «ν' ασκήσουν μεγάλες πιέσεις» (Τάρκας 1995, Α' Τόμος, σελ.117). Την επόμενη ημέρα συγκαλείται το πρώτο Συμβούλιο Αρχηγών. Παρά το γεγονός ότι μεταξύ των αρχηγών των δύο μεγάλων κομμάτων υπήρξε διάσταση απόψεων σχετικά με τα Ελληνοτουρκικά, συμφώνησαν σχετικά με την εθνική πολιτική στο θέμα των Σκοπίων, σύμφωνα με τις δηλώσεις που έκανε ο ίδιος ο Πρωθυπουργός την ίδια ημέρα (Τάρκας 1995, Α' Τόμος,σελ.119). Το αποτέλεσμα της συνάντησης των υπουργών Εξωτερικών στη Λισσαβόνα μία ημέρα πριν ήταν η εντολή που έδωσαν στη χώρα που είχε την Προεδρία να αναλάβει δράση για διαμεσολάβηση μεταξύ των δύο πλευρών, βασιζόμενη πάντα στους Τρεις Όρους.

2.4 Το Πακέτο Πινέιρο και η αντικατάσταση στο Υπουργείο Εξωτερικών

Μετά την Κοινοτική εντολή η Πορτογαλία, καθώς είχε την Προεδρία το πρώτο εξάμηνο του 1992, ανέλαβε άμεσα δράση για να βρεθεί μία λύση στο ονοματολογικό. Ο Υπουργός Εξωτερικών της Πορτογαλίας, Ζοάο Ντε Ντέους Πινέιρο, ως προεδρεύων του Συμβουλίου των Υπουργών της Ένωσης παρουσίασε ένα ολοκληρωμένο πακέτο, το οποίο έμεινε γνωστό ως το «Πακέτο Πινέιρο». Το «Πακέτο» εγγυόταν τη συμμόρφωση της «Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» με τους δύο πρώτους όρους και μία λύση που θα ήταν αποδεκτή και από τις δύο χώρες σχετικά με το όνομα (Κύρκος 1994). Η συμφωνία συγκεκριμένα περιλάμβανε την απαλοιφή όλων των αναφορών για εδαφικές διεκδικήσεις από το Σύνταγμα των Σκοπίων, τη διακήρυξη ότι δεν υπάρχει «μακεδονική μειονότητα στην Ελλάδα» και τον έλεγχο από την Αθήνα της κοινοτικής βοήθειας που θα προσφερόταν στα Σκόπια με ταυτόχρονη εγγύηση των διεθνών μεταφορών από και προς την Ελλάδα δια μέσου του νέου κράτους. Όσον αφορά τα σύνορα θα υπήρχαν κοινοτικές εγγυήσεις για το καθεστώς τους. Για το όνομα προβλεπόταν σύνθετη ονομασία που θα περιλάμβανε όμως τον όρο «Μακεδονία».

Μάλιστα υπήρχε και μία συγκεκριμένη πρόταση, η οποία ήταν ο όρος «Νέα Μακεδονία» (Κύρκος 1994). Από τα παραπάνω μπορούμε να κατανοήσουμε τη μεταβολή των ρόλων. Με την αποδοχή του «Πακέτου Πινέιρο» θα δινόταν στην Ελλάδα ένας ρόλος μεγάλης δύναμης στην περιοχή, καθώς η εφαρμογή της συμφωνίας και η κοινοτική αναπτυξιακή βοήθεια προς τα Σκόπια θα ελέγχονταν από την Ελλάδα. Ουσιαστικά η συμφωνία όλη βασιζόταν στην Ελλάδα. Ο Μητσοτάκης όπως και ο Γκλιγκόροφ θεώρησαν τη συμφωνία αρκετά καλή. Ο Γκλιγκόροφ, παρά τις επιφυλάξεις του, φάνηκε να την αποδέχεται. Η απάντηση της Ελληνικής πλευράς δόθηκε μετά από το δεύτερο Συμβούλιο Αρχηγών, το οποίο τελικά απέρριψε τη συμφωνία. Ο Μητσοτάκης δεν ήταν αρνητικός στο «Πακέτο Πινέιρο», ωστόσο είχε μικρή κοινοβουλευτική πλειοψηφία, με αποτέλεσμα να μην θέλει να διακινδυνεύσει τη σταθερότητα της κυβέρνησής του. Μετά το Β΄ Συμβούλιο Αρχηγών ο Πρωθυπουργός φάνηκε ότι διαφωνούσε έντονα με το σχέδιο του Υπουργού Εξωτερικών, Αντώνη Σαμαρά. Θεωρούσε πως κάποιες προτάσεις του θα επέφεραν την έντονη αντίδραση των κοινοτικών και των πέρα του Ατλαντικού κυβερνήσεων. Η κόντρα μεταξύ των δύο ισχυρών προσωπικοτήτων της ελληνικής κυβέρνησης οξυνόταν καθημερινά. Αποκορύφωμα αυτής της διαφωνίας ήταν η παραίτηση του Αντώνη Σαμαρά από το Υπουργείο Εξωτερικών. Προς έκπληξη των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, το Β΄ Συμβούλιο Αρχηγών υιοθέτησε πιο σκληρή θέση, καθώς διακήρυξε πως θα αναγνωρίσει την «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» μόνο όταν τηρούνται οι «Τρεις Όροι». Ταυτόχρονα τονίστηκε ότι δεν πρέπει να υπάρχει η λέξη «Μακεδονία» στην ονομασία του κράτους αυτού. Το πρόβλημα που δημιουργήθηκε με τη συγκεκριμένη ανακοίνωση θα γίνει εμφανές αργότερα, όταν η Ελλάδα θα πρέπει να καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Ωστόσο δεν θα μπορέσει να το κάνει, διότι η θέση της είχε γίνει ανελαστική και οποιαδήποτε λύση θα εμφάνιζε τη χώρα να υπαναχωρεί από τις θέσεις της (Σιούσιουρας 2010). Τον επόμενο μήνα, στην ανεπίσημη σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών στο Γκιμαράες η Κοινότητα απέδειξε την αλληλεγγύη της στο ονοματολογικό ακόμα μία φορά. Έμεινε πιστή στη θέση της, ότι θα αναγνωρίσει το νέο κράτος όταν υπάρξει ένα «όνομα που θα μπορεί να γίνει αποδεκτό από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη» (Σιούσιουρας 2010, σελ.63). Σύμφωνα με τον Σιούσιουρα, αυτό επαναλήφθηκε για ακόμα μία φορά με ακόμη πιο αυστηρό τρόπο, καθώς η ίδια η Κοινότητα συμφώνησε να αναγνωρίσει την Π.Γ.Δ.Μ. με όνομα το οποίο δεν περιλαμβάνει τη λέξη «Μακεδονία» (2010, σελ.64).

Ο Γκλιγκόροφ κατάλαβε ότι η Ελλάδα είχε την πλήρη συμπαράσταση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθώς τα κράτη – μέλη υποστήριζαν τις ελληνικές θέσεις. Όμως αυτό δεν τον έκανε να αδρανήσει, παρά την κυβερνητική κρίση που υπήρξε λόγω της μη αναγνώρισης. Με σκοπό να ασκήσει πίεση στην ελληνική πλευρά, χρησιμοποίησε άλλα τεχνάσματα. Αυτός είναι και ο λόγος που την ίδια περίοδο υιοθετήθηκε η σημαία του νέου κράτους (Σιούσιουρας 2010) και εκδόθηκαν νέα σχολικά βιβλία. Η σημαία αυτή απεικόνιζε τον ήλιο της Βεργίνας σε κόκκινο φόντο. Αποτελούσε μια άμεση αναφορά στη μακεδονική δυναστεία. Σε αυτό το σημείο φάνηκε η αδυναμία της Ελλάδας να διαπραγματευτεί, λόγω της ακραίας και μη ελαστικής θέσης που είχε ήδη υιοθετήσει. Τέλος, δεν ανέλαβε δράση για να αντικρούσει τον σφετερισμό της αρχαίας ελληνικής ιστορίας, ούτε υπήρξε διπλωματικό άνοιγμα προς τα Σκόπια.

2.5 Το «Πακέτο Ο' Νηλ»

Ο Πρέσβης Ο' Νηλ ήταν ο επόμενος ο οποίος θα διαμεσολαβούσε μεταξύ των δύο πλευρών για την εξεύρεση μίας λύσης. Το συγκεκριμένο πακέτο προέβλεπε τη χρήση του ονόματος «Δημοκρατία της Μακεδονίας (Σκόπια)» για τις διεθνείς σχέσεις, δηλαδή τις σχέσεις της χώρας με διεθνείς οργανισμούς. Επίσης προέβλεπε συνομολόγηση συνθήκης μεταξύ των δύο χωρών για το απαραβίαστο των κοινών συνόρων τους, ανάπτυξη σχέσεων καλής γειτονίας και θέματα διμερούς ενδιαφέροντος. Όσον αφορά το Σύνταγμα, γινόταν αναφορά για τροποποίηση του άρθρου 49, το οποίο αφορούσε την προστασία των «Μακεδόνων» στα γειτονικά κράτη (Σιούσιουρας 2010). Το «Πακέτο Ο' Νηλ» ικανοποιούσε λίγες από τις επιδιώξεις της Ελλάδας. Αυτό σήμαινε την άμεση απόρριψή του από την ελληνική πλευρά. Ωστόσο, γίνεται επίσημη αναφορά στην πιθανότητα χρήσης μίας διπλής ονομασίας. Στην πραγματικότητα η χρήση διπλής ονομασίας είχε προταθεί από την ελληνική πλευρά στα τέλη της Πορτογαλικής Προεδρίας, με σκοπό να κατευνάσει τις φοβίες των Αμερικάνων ότι ο Μητσοτάκης θα παραμείνει πιστός στην ανελαστική προϋπόθεση της μη χρήσης του όρου «Μακεδονία» για την αναγνώριση από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (Τάρκας, Α' Τόμος, 1995).

Με τη διπλή ονομασία εννοείτο τότε η ύπαρξη δύο ονομάτων για τη συγκεκριμένη χώρα. Το ένα όνομα θα χρησιμοποιούταν στο εξωτερικό της χώρας ως «επίσημο» και το άλλο στο εσωτερικό της χώρας ως «ανεπίσημο». Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα η πιθανή λύση να μην έρχεται σε σύγκρουση με το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού. Η ελληνική πλευρά υποστήριξε πως δεν υπήρχε η δυνατότητα να επιβάλλει σε πολίτες ενός κράτους ένα άλλο κράτος τον τρόπο που θα αυτοπροσδιορίζονται. Η παραίτηση Σαμαρά από τη θέση του Υπουργού Εξωτερικών ανάγκασε τον Πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Μητσοτάκη να αναλάβει ο ίδιος το Υπουργείο. Το μήνυμα που ήθελε να στείλει στο εξωτερικό ήταν ότι τον ενδιαφέρει να βρεθεί λύση στο ονοματολογικό και ότι ξεφεύγει από τις ακραίες θέσεις που πρότεινε ο προηγούμενος Υπουργός της κυβέρνησής του. Βλέποντας ότι ο Γκλιγκόροφ σταδιακά αποκτά ερείσματα στις Ηνωμένες Πολιτείες, αποφάσισε να σκεφτεί το ζήτημα των υποχωρήσεων (Τάρκας, Α΄ Τόμος, 1995). Το γεγονός ότι υπήρξε η ιδέα για την ύπαρξη διπλής ονομασίας αντικατοπτρίζει τη δυσκολία των διαπραγματεύσεων και τις ανελαστικές θέσεις που είχε υιοθετήσει η ελληνική πλευρά κυρίως. Όσο ο χρόνος περνούσε και το θέμα έμενε άλυτο, υπήρχαν ανησυχίες από την ελληνική πλευρά. Ανησυχίες για την πίεση που δεχόταν η χώρα τόσο από κοινοτικούς όσο και από έξω-κοινοτικούς κύκλους για επίλυση του ζητήματος και για τις επιπτώσεις που θα είχε η λύση αυτή στην ελληνική κυβέρνηση. Αυτά μπλόκαραν την ελληνική στρατηγική, με αποτέλεσμα να λειτουργεί με αναποφασιστικότητα ορισμένες φορές.

2.6 Οικονομική Πίεση

Αυτό που πρέπει να αναφερθεί είναι ότι η Ελλάδα δεν ανέλαβε μόνο διπλωματικές πρωτοβουλίες για να βρεθεί μία λύση στο ονοματολογικό. Στις αρχές του 1992 ο Αντώνης Σαμαράς κατείχε ακόμα τη θέση του Υπουργού Εξωτερικών. Μαζί με τις αλληπάλληλες διπλωματικές νίκες, πρότεινε να ασκήσουν οικονομική πίεση στο γειτονικό κράτος, με σκοπό να συμφωνήσουν σε μία συμφέρουσα για την Ελλάδα λύση. Γι' αυτόν τον λόγο τον Φεβρουάριο του 1992 δίνεται εντολή στις μεθοριακές αρχές να τηρούν πλήρως τις τυπικές διαδικασίες που προβλέπονται για το πέρασμα της μεθορίου.

Καθώς οι μεταφορείς πηγαίνουν στις υπηρεσίες της γειτονικής χώρας, για να ζητήσουν τα απαραίτητα έγγραφα με σκοπό να περάσουν στην Ελλάδα, εκείνοι τα σφραγίζουν με το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Η Ελλάδα λόγω της διαφωνίας στη χρήση του όρου «Μακεδονία» δεν δέχεται να επιτραπεί η είσοδος σε όσους κατέχουν σφραγισμένα χαρτιά με τη συγκεκριμένη ονομασία. Η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας δεν δέχεται να αλλάξει τη σφραγίδα, με αποτέλεσμα να υπάρξει πρόβλημα στις διασυνοριακές μεταφορές. Η γειτονική χώρα εξαρτιόταν αποκλειστικά από τις μεταφορές αγαθών και πρώτων υλών προερχόμενων από το λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Ταυτόχρονα αποτελούσε διαμετακομιστικό κέντρο του εμπορίου της χώρας με άλλες χώρες. Δηλαδή, δημιουργούνταν εμπόδια στις εισαγωγές και στις εξαγωγές. Οι επιπτώσεις αυτού του ιδιότυπου εμπάργκο γίνονται γρήγορα εμφανείς. Επιχειρήσεις έκλεισαν ή μείωσαν την εργασία τους ενώ η ανεργία αυξήθηκε απότομα. Γρήγορα η σκοπιανή κοινωνία διαιρέθηκε σε δύο ομάδες. Από τη μία πλευρά ήταν εκείνοι που υποστήριζαν την κυβέρνηση και τη στάση αδιαλλαξίας της και από την άλλη εκείνοι που ήταν πιο μετριοπαθείς. Αυτοί υποστήριζαν την ανάγκη ύπαρξης καλών σχέσεων με την Ελλάδα. Πράγματι, η κυβέρνηση του Γκλιγκόροφ βρισκόταν σε δύσκολη θέση, καθώς υπήρξε μία περίοδος απραγίας, δύσκολης οικονομικής κατάστασης και κοινωνικού αναβρασμού. Άλλο ένα μέσο πίεσης το οποίο χρησιμοποίησε η Ελλάδα αφορούσε τη Γ' Στρατιά της Γιουγκοσλαβίας, η οποία δεν είχε αποχωρήσει ακόμα από την επικράτεια της ανεξάρτητης, μη αναγνωρισμένης Δημοκρατίας. Ο Μιλόσεβιτς είχε εγγυηθεί την υποστήριξη της Σερβίας στην Ελλάδα με κάθε μέσο. Έτσι εκμεταλλεύτηκε, μέχρι την τελική αποχώρηση της Στρατιάς, τον ψυχολογικό εκφοβισμό που μπορούσε να ασκήσει στα Σκόπια. Τη συγκεκριμένη περίοδο η ελληνική πολιτική για το ζήτημα των Σκοπίων ήταν παντοδύναμη. Η Κοινοτική υποστήριξη ήταν δεδομένη και οι «Μακεδόνες» εξαρτημένοι και ταραγμένοι. Αλλά αυτό δεν θα διαρκούσε για πολύ. (Τάρκας, Α' Τόμος 1995).

2.7 Το Εδιμβούργο

Τον Δεκέμβριο του 1992 θα γινόταν η Σύνοδος Κορυφής του Εδιμβούργου. Ο Γκλιγκόροφ, θεωρώντας ότι δεν θα υπάρξει κάποια αξιόλογη αλλαγή ως προς την αναγνώριση, αποφάσισε να δραστηριοποιηθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες, για να ασκήσει πίεση με σκοπό την αναγνώριση του νέου κράτους ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Ωστόσο, καθώς οι Η.Π.Α βρισκόνταν σε περίοδο αλλαγών λόγω των

εκλογών και εν αναμονή των συμπερασμάτων του διαμεσολαβητή Ο' Νηλ, τον ενημέρωσαν ότι δεν μπορούσαν να κάνουν κάτι τη συγκεκριμένη περίοδο (Τάρκας, Α' Τόμος, 1995). Τελικά, τα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής δεν ήταν αυτά που περίμενε η ελληνική κυβέρνηση. Τα συμπεράσματα της συνόδου ανέλυναν όλα όσα είχαν προηγηθεί και κατέληγαν πως το όνομα το οποίο προτείνουν είναι το «Μακεδονία (Σκόπια)» και όχι η αρχική πρόταση, «Μακεδονία – Σκόπια». Ταυτόχρονα προειδοποίησαν ότι όσο καθυστερεί η εξεύρεση μίας λύσης, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες το ζήτημα να μετατοπιστεί στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Μάλιστα υποστήριζαν ότι, αν η νέα αυτή χώρα γίνει δεκτή στον Ο.Η.Ε με το όνομα «Μακεδονία», τότε «δεν υπάρχει ελπίδα η ΕΟΚ να τους πείσει να αλλάξουν όνομα» (Τάρκας, Α' Τόμος, 1995, σελ.348). Το βασικό σημείο ήταν ότι κάποιες κοινοτικές χώρες που αποτελούσαν και μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. υποστήριζαν πως οι υποχρεώσεις τους στον Οργανισμό είναι πιο σημαντικές από εκείνες προς την Κοινότητα και στα κράτη – μέλη. Αυτό ήταν μία προειδοποίηση προς την ελληνική αντιπροσωπεία ότι δεν δεσμεύονται από την κοινοτική αλληλεγγύη εκτός Ευρωπαϊκών θεσμών (Τάρκας, Α' Τόμος 1997). Τότε είναι που κορυφώθηκε η αγωνία για την ελληνική πλευρά, καθώς η μετατόπιση του ζητήματος στον ΟΗΕ σήμαινε αυτόματη έναρξη συζητήσεων στο Συμβούλιο Ασφαλείας για την αίτηση ένταξης της χώρας με το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας», που ήδη είχε γίνει από τις 9 Ιανουαρίου του 1992 (Λυγερός 2008). Αυτό όμως ήταν κάτι που συνέβη στις 3 Ιανουαρίου του 1993. Ήταν η ημέρα που δημοσιοποιήθηκε η πρόταση διαιτησίας υπό την επίβλεψη των Ηνωμένων Εθνών (Τάρκας, Β' Τόμος, 1997). Αυτό κατά τον Τάρκα συνέβη για δύο λόγους. Ο ένας είναι ότι τα ίδια τα κράτη – μέλη της κοινότητας το ήθελαν, έτσι ώστε να αποδεσμευτούν από την αλληλεγγύη, για να βρεθεί μία λύση πιο γρήγορα. Επιπλέον υποστηρίζει ότι ο ίδιος ο Γκλιγκόροφ ανακίνησε τη διαδικασία αναγνώρισης και ένταξης, επειδή «ενθαρρύνθηκε από ορισμένες κοινοτικές χώρες...» χωρίς την προηγούμενη αντίδραση της Ελλάδας (1997, Β' Τόμος, σελ.21). Μεγάλο προβληματισμό στην ελληνική κυβέρνηση προκαλούσε το γεγονός ότι το θέμα πια είχε ξεφύγει από τα στενά όρια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και είχε μεταφερθεί η διαμάχη σε έναν Διεθνή Οργανισμό. Η απόφαση υπήρχε μεγάλη πιθανότητα να μην είναι ευνοϊκή για την Ελλάδα, καθώς υποστηριζόταν έντονα «το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και αυτοπροσδιορισμού, χωρίς να εισέρχονται στην ουσία» (Λυγερός 2008, σελ. 143). Άλλο ερώτημα ήταν ποια θα ήταν η στάση κάποιων χωρών.

Η Γαλλία γρήγορα διαβεβαίωσε την Ελλάδα ότι δεν θα ξεφύγει από τις αποφάσεις της Λισαβόνας, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο υποστήριξε ότι δεν δεσμεύεται από τις αποφάσεις της Κοινότητας, καθώς είχε άλλες υποχρεώσεις στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. Από την άλλη μεριά, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν διαβεβαιώσει ότι δεν θα αναγνώριζαν τον νέο βόρειο γείτονά μας πριν το Εδιμβούργο, επισημαίνοντας όμως ότι θα τον αναγνώριζαν, αν η αίτηση έφθανε προς συζήτηση στο Συμβούλιο Ασφαλείας (Λυγερός 2008). Η Αθήνα φάνηκε να μην αντιδρά στη μετατόπιση του ζητήματος από την Κοινότητα στον Ο.Η.Ε. (Τάρκας, Β΄ Τόμος, 1995). Κατά τον Τάρκα, το γεγονός της μετατόπισης είχε ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να δέχεται για πρώτη φορά επίσημα να βρεθεί μία συμβιβαστική λύση, παρά τις προηγούμενες ξεκάθαρες διπλωματικές νίκες της ελληνικής κυβέρνησης. Ταυτόχρονα με τη διαιτησία στα πλαίσια του Ο.Η.Ε. η ένταξη της χώρας στον Οργανισμό θεωρήθηκε δεδομένη, ενώ και η Ελλάδα δεν είχε μεγάλα περιθώρια κινήσεων στα Ηνωμένα Έθνη, με αποτέλεσμα να είναι περιορισμένα εκείνα που μπορούσε να κάνει εκεί. Τελικά, ο ίδιος ο Γκλιγκόροφ αρνείται τη διαιτησία, τη διαμεσολάβηση και την ανάπτυξη Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο χωρών. Περιορίζεται μόνο στη δήλωση ότι θεωρεί «ακατάλληλη και αστεία των πρόταση της Κοινότητας για ένταξη της χώρας του με ένα προσωρινό όνομα, το οποίο ήταν «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας». Αυτό οι Ευρωπαίοι το έκαναν με το σκεπτικό να μην ταπεινώσουν ένα κράτος – μέλος. Άλλοι, θέλοντας να υποβαθμίσουν το ζήτημα της προσωρινότητας, μίλησαν για μία απλή «περιγραφή» και όχι προσωρινό όνομα (Λυγερός 2008). Η Αθήνα περιορίστηκε στο να δηλώσει πως δεν είναι αντίθετη με την πρόταση της Γαλλίας για διαιτησία και πως ο συμβιβασμός είναι ο στόχος της, για να βρεθεί μία λύση στο θέμα της ονομασίας. Ωστόσο, ο Γκλιγκόροφ αρνιόταν κατηγορηματικά. Παρά το γεγονός πως η συμφωνία για διαιτησία δεν ήταν κακή, γνώριζε πως έπρεπε να μείνει σταθερός στις θέσεις του. Αυτό συνέβη γιατί γνώριζε πως, για να κερδίσει όσα περισσότερα μπορεί, έπρεπε να διεκδικεί περισσότερα από την Ελλάδα (Τάρκας, Β΄ Τόμος, 1995). Επιπλέον γνώριζε πως πολλές χώρες ενδιαφέρονταν να την αναγνωρίσουν ανεξαρτήτως του ονόματος που έφερε, καθώς υπήρχε ο κίνδυνος ανάφλεξης, κάτι που ο ίδιος τόνιζε με κάθε ευκαιρία.

2.8 Διαμεσολάβηση Βανς και Όουεν

Από το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε προβλεπόταν και η διαμεσολάβηση με σκοπό την αναζήτηση μίας μόνιμης λύσης. Οι διαμεσολαβητές πρότειναν ως λύση το όνομα «Νοβαμακεντόνια», το οποίο στα σλαβικά σημαίνει «Νέα Μακεδονία». Επιπλέον οργάνωσαν και τα «Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης». Όλα όσα συμπεριλαμβάνονταν μέσα σε αυτή την πρόταση όχι μόνο καθιστούσαν τη χώρα πλήρως ισότιμη με τα Σκόπια αλλά και της αφαιρούσαν πιθανά μελλοντικά μέσα, τα οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει για να ασκήσει πίεση στα Σκόπια, όπως αυτό των οικονομικών κυρώσεων (Λυγερός 2008). Η πρόταση εμπειρείχε υποχωρήσεις και από τα δύο κράτη. Η κυβέρνηση Μητσοτάκη ήδη από τις αρχές του 1993 προσπάθησε να μεταβάλει την εθνική γραμμή όσον αφορά την ονομασία. Γνώριζε πως ένας συμβιβασμός είναι η μοναδική λύση στο ζήτημα. Έτσι η νέα πολιτική βασίστηκε στην ένταξη στον Ο.Η.Ε με προσωρινό όνομα και τη διαμεσολάβηση για την επίλυση του ονοματολογικού με συμβιβασμό και διεκδικούσε τον τερματισμό της προπαγάνδας, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης συμβόλων. Τέλος βασιζόταν στο απαραβίαστο των συνόρων και στην αλλαγή άρθρων του συντάγματος (Τάρκας, Β' Τόμος, 1995). Η Συμφωνία αυτή, αν και έμοιαζε με τις άλλες, είχε μία σημαντική διαφορά από όλες τις προηγούμενες. Με αυτή θα γινόταν εισδοχή της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας στα Ηνωμένα Έθνη με προσωρινή ονομασία και αποδέχεται η Αθήνα για πρώτη φορά τον συμβιβασμό. Το νεοσύστατο κράτος συμφώνησε στα «Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης», καθώς αποτελούσαν ένα είδος ανταλλαγής, για να μπορέσει να συμμετέχει επίσημα ως μέλος στη διεθνή κοινότητα. Το βασικό σημείο όπου διαφωνούσαν και οι δύο πλευρές ήταν το νέο προτεινόμενο όνομα. Ο Μητσοτάκης με την αλλαγή της κυβερνητικής πολιτικής προσπάθησε να προετοιμάσει την κοινή γνώμη για τη νέα εθνική στάση στο θέμα, διότι ο λαϊκός παράγοντας και στις δύο χώρες επηρέαζε άμεσα τις εξελίξεις. Ωστόσο, καθώς είχε να αντιμετωπίσει την εσωκομματική αντιπολίτευση, προερχόμενη από τον Σαμαρά και τους υποστηρικτές του, αλλά και την αξιωματική αντιπολίτευση, η άρνηση της νέας προτεινόμενης ονομασίας αποτέλεσε μονόδρομο.

Την ίδια απάντηση θα δώσει λίγες μέρες αργότερα και η κυβέρνηση του Γκλιγκόροφ, η οποία πια αρνείται οποιαδήποτε λύση που να περιλαμβάνει πρόταση για σύνθετη ονομασία. Μάλιστα, επειδή καμία από τις δύο κυβερνήσεις δεν ήθελε να αναλάβει μονομερώς το κόστος της άρνησης, αρνήθηκαν μετά από συνεννόηση. Τότε ήταν που η Ελλάδα πρότεινε το όνομα «Σλαβομακεδονία». Το συγκεκριμένο όνομα φάνταζε ουτοπικό. Με αυτό η Ελλάδα ακύρωνε τον αλυτρωτισμό της γειτονικής χώρας και εξουδετέρωνε οποιαδήποτε προσπάθεια σφετερισμού της αρχαίας ελληνικής ιστορίας (Λυγερός 2008). Η Ελλάδα ήδη από το 1983 είχε προτείνει το συγκεκριμένο όνομα, ενώ και από το 1990 μέχρι το 1991 μιλούσε για Σλαβομακεδόνες και Γιουγκοσλαβική Μακεδονία. Εξ αρχής από την πλευρά της Ελληνικής Δημοκρατίας γινόταν προσπάθεια διαχωρισμού των «Μακεδονιών». Το βασικό σημείο ήταν ότι έπρεπε να γίνεται διάκριση μεταξύ του μέρους και του όλου. Η Ελλάδα δεν μπορούσε να αρνηθεί τη χρήση του όρου «Μακεδονία». Κανένα κράτος δεν μπορεί να αρνηθεί σε μια πληθυσμιακή ομάδα τον τρόπο με τον οποίο θα προσδιορίζεται. Είχαν το δικαίωμα χρήσης του όρου, καθώς η συγκεκριμένη εδαφική περιοχή αποτελούσε μέρος του αρχαίου μακεδονικού βασιλείου. Η Ελλάδα από το 1991 και μέχρι τη μετατόπιση του ζητήματος στον Ο.Η.Ε. τήρησε μία ανελαστική θέση, η οποία ουσιαστικά δεν της επέτρεπε να ελιχθεί αποτελεσματικά όταν ήταν αναγκαίο. Πράγματι η ελληνική πλευρά βρισκόταν σε πλεονεκτική θέση, καθώς είχε τη δεδηλωμένη υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας επί του θέματος. Ωστόσο, με τη δική της σύμφωνη γνώμη το θέμα ξέφυγε από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, μετατοπίστηκε στον ΟΗΕ, έλαβε νομική μορφή και βρήκε την ελληνική πλευρά απροετοίμαστη, να προσπαθεί να προλάβει τις εξελίξεις οι οποίες την έφεραν σε δύσκολη θέση. Με τη θέση που υιοθέτησε από το 1990 και μετά η χώρα κατέστη όμηρος του εαυτού της. Παρά το γεγονός ότι γινόταν λόγος για Σλαβομακεδόνες, η θέση που κυριάρχησε ήταν πολύ περιοριστική. Δεν αποδεχόταν ούτε τον όρο Μακεδονία ούτε παράγωγα του όρου αυτού. Η θέση αυτή ήταν καταστροφική, καθώς ο πυρήνας του ζητήματος ήταν το όνομα της εθνότητας και όχι του κράτους. Δόθηκε πολύ λίγη σημασία στο όνομα της εθνότητας. Βασικό ρόλο στην άρνηση του όρου «Σλαβομακεδονία» έπαιξαν οι αλβανόφωνοι πολίτες της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας.

Μάλλον ο Γκλιγκόροφ τους χρησιμοποίησε, καθώς ο ίδιος τους παρουσίασε ως την αιτία για την οποία δεν μπορούσε να δεχτεί τον συγκεκριμένο όρο, διότι δεν είναι Σλάβοι. Αλλά παρέβλεψε το γεγονός ότι ο ίδιος τους αναγνώριζε ως μειονοτικό στοιχείο μέσα σε ένα κράτος «Μακεδόνων». Ωστόσο, ο αντιπρόσωπος της Αλβανίας στον Ο.Η.Ε. με επιστολή ζήτησε να μην γίνει δεκτό το όνομα που είχε προταθεί, καθώς αγνοούσε την αλβανική κοινότητα της χώρας η οποία αποτελεί σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού (Τάρκας, Β΄ Τόμος, 1997).

2.9 Αλλαγή Κυβέρνησης

Για μερικούς μήνες το ζήτημα της διαμεσολάβησης έμεινε στην άκρη. Και οι δύο χώρες είχαν να αντιμετωπίσουν εσωτερικά ζητήματα, τα οποία δεν τους επέτρεπαν να ασχοληθούν με αυτό. Εξάλλου από κοινού είχαν συμφωνήσει να αρνηθούν την προηγούμενη πρόταση και να καθυστερήσουν λίγο ακόμα την προσπάθεια επίλυσης του ζητήματος. Αυτό συνέβη λόγω του ότι η μία πλευρά ήθελε να καθυστερεί όσο ήταν δυνατόν το ζήτημα, καθώς έτσι ευνοούταν η αναγνώριση της χώρας ως «Δημοκρατίας της Μακεδονίας», ενώ η άλλη πλευρά προσπαθούσε να διατηρήσει τη σταθερότητα της κυβέρνησής της (Λυγερός 2008). Η επανεκκίνηση της διαμεσολάβησης εμπεριείχε την ίδια πρόταση για το όνομα όπως η προηγούμενη, το «Νοβαμακεντόνια». Επίσης, κατά τη διαδικασία έγινε φανερό ότι οι Η.Π.Α. δεν θα ανεχτούν να δημιουργηθεί μία κατάσταση όπου θα γίνονται διαπραγματεύσεις και το αποτέλεσμα θα είναι η άρνηση της προτεινόμενης συμφωνίας (Λυγερός 2008). Όμως τον Σεπτέμβριο του 1993 η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη χάνει την ψήφο εμπιστοσύνης της ελληνικής βουλής μετά τις παραιτήσεις επιφανών βουλευτών της και την υποστήριξή τους στο νέο κόμμα που είχε δημιουργήσει ο Αντώνης Σαμαράς. Οι εκλογές προκηρύχθηκαν για ένα μήνα μετά, στις 10 Οκτωβρίου του 1993 (Τάρκας, Β΄ Τόμος, 1997). Το ΠΑΣΟΚ με τον Ανδρέα Παπανδρέου πρόεδρο κέρδισε τις εκλογές. Η άνοδος της νέας κυβέρνησης στην εξουσία συνδυάστηκε με ένα κύμα αναγνώρισης της νέας χώρας είτε με το Συνταγματικό της όνομα, «Δημοκρατία της Μακεδονίας», είτε με το προσωρινό όνομα «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» από ένα πλήθος χωρών (Λυγερός 2008). Η αλλαγή της πολιτικής ήταν δεδομένη. Στο επίκεντρο της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας ήταν η άμεση βελτίωση των σχέσεων με τις Η.Π.Α. και η επίλυση του ονοματολογικού όσο ήταν δυνατόν, αφού θεωρούσε η νέα κυβέρνηση ότι το όνομα είχε ήδη κατοχυρωθεί υπέρ του βόρειου γείτονα.

Επειδή ο Παπανδρέου ήθελε να ισορροπήσει κάπως τα πράγματα, συμφώνησε να ξεκινήσει συνομιλίες με τα Σκόπια, υπό την προϋπόθεση ότι το θέμα του ονόματος δεν θα συζητηθεί ακόμα. Δεν ήθελε μία συνολική συμφωνία, καθώς προσπαθούσε να εξομαλύνει τις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών και μετά να διαπραγματευτεί για το όνομα, κερδίζοντας και κάποια ανταλλάγματα. Αυτό που ουσιαστικά προσπαθούσε η νέα ελληνική κυβέρνηση από την αρχή της θητείας της ήταν η αλλαγή των συμβόλων που παρέπεμπαν στην αρχαία ελληνική κληρονομιά και ο τερματισμός της προπαγάνδας και των διεκδικήσεων κατά της Ελλάδας. Η Ελλάδα από την άλλη μεριά εγγυούταν στα Σκόπια τη συμμετοχή στη Διάσκεψη Ασφάλειας και Συνεργασίας στην Ευρώπη, τη χρηματοδότησή τους από κοινοτικά προγράμματα καθώς και ελληνικές επενδύσεις. Αυτό έμεινε γνωστό ως «μικρό πακέτο», αφού δεν συμπεριλαμβανόταν συζήτηση για το όνομα. Βλέπουμε πως, παρά το γεγονός ότι η θέση του ΠΑΣΟΚ για το όνομα ήταν αρνητική στη χρήση του όρου «Μακεδονία», δεν ασχολήθηκε άμεσα με το όνομα αυτό καθ' εαυτό, διότι θεωρούσε ότι το ζήτημα έχει προεξοφληθεί λόγω του συμβιβασμού της προηγούμενης κυβέρνησης, καθυστερώντας όσο γίνεται τις επιπτώσεις. Στις αρχές του 1994 η Ελλάδα ήταν ακόμα θορυβημένη από τις προηγούμενες αναγνωρίσεις της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας από χώρες – μέλη της Κοινότητας με το προσωρινό όνομα της χώρας. Ωστόσο στη συνέχεια εκτός από την Κίνα ακολούθησε και η Ρωσία, η οποία αναγνώρισε τη νέα χώρα με το συνταγματικό όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Μία από τις μεγάλες ήττες αποτέλεσε δύο μήνες αργότερα η αναγνώρισή της από τις Η.Π.Α. με το προσωρινό όνομά της, παρά την προηγούμενη διαβεβαίωση ότι δεν θα αναγνώριζαν τη χώρα με ονομασία που θα εμπεριέχει τον όρο «Μακεδονία» (Λυγερός 2008).

2.9.1 Το ελληνικό εμπόργκο

Η ελληνική κυβέρνηση αντιλήφθηκε γρήγορα ότι τα περιθώρια ελιγμών της ήταν περιορισμένα. Επίσης κατανόησε πόσο δυσμενής ήταν η θέση της μετά από τις αλλεπάλληλες αλλαγές της εθνικής γραμμής για το όνομα. Έτσι τον Φεβρουαρίου του 1994 μετά από ένα κύμα αναγνωρίσεων της νέας χώρας ο πρωθυπουργός Γιώργος Παπανδρέου ανακοίνωσε την επιβολή οικονομικών κυρώσεων με τη μορφή του περιορισμού της διακίνησης εμπορευμάτων από και προς το λιμάνι της Θεσσαλονίκης, επιτρέποντας μόνο στα αναγκαία για ανθρωπιστικούς λόγους αγαθά να μεταφέρονται, και την παύση της λειτουργίας του Γενικού Ελληνικού Προξενείου

στα Σκόπια (Σιούσιουρας 2010). Με το εμπάργκο η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε να ασκήσει πίεση στα Σκόπια με σκοπό να διαπραγματευτεί από πλεονεκτική θέση. Ήταν το μοναδικό όπλο το οποίο μπορούσε να χρησιμοποιήσει. Η επιβολή των κυρώσεων συνέβαλε καταλυτικά στην ενεργοποίηση του διεθνούς παράγοντα με έντονες αντιδράσεις από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, οι οποίες έστειλαν την Ελλάδα στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (Λυγερός 2008), κατηγορώντας την ότι το εμπάργκο παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο όμως αποφάσισε ότι δεν παραβιάζε το δίκαιο. Η επιβολή εμπάργκο δημιούργησε αντιδράσεις και στο εσωτερικό της χώρας. Η Νέα Δημοκρατία έμεινε πιστή στην εθνική γραμμή, παρά το γεγονός ότι ο πρόεδρος του κόμματός της διαφωνούσε με τα μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση. Θεώρησε ότι η Ελλάδα έπρεπε να παίξει τον ρόλο του σταθεροποιητή (Λυγερός 2008). Ο σκοπός της κυβέρνησης δεν ήταν να αποσταθεροποιήσει τη γειτονική χώρα. Απλώς αναζητούσε μία θέση ισχύος με σκοπό να μπορεί να διαπραγματευτεί με μεγαλύτερη άνεση. Το βασικό ήταν ότι η ελληνική κυβέρνηση απέδειξε ότι τα μέτρα ήταν σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, κάτι το οποίο επιβεβαιώθηκε με τη δικαίωση της χώρας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, όπως προαναφέρθηκε. Ο ίδιος ο Γκλιγκόροφ μετά την επιβολή των οικονομικών κυρώσεων σκλήρυνε ακόμα περισσότερο τη θέση του. Η Ελλάδα αποδεχόταν την άρση των μέτρων με ταυτόχρονη αφαίρεση συμβόλων που παρέπεμπαν στην αρχαία ελληνική ιστορία και με την τροποποίηση του Συντάγματος. Τίποτα από αυτά δεν έγινε, καθώς η κυβέρνηση της Π.Γ.Δ.Μ. αντιλήφθηκε το αρνητικό κλίμα το οποίο είχε διαμορφωθεί διεθνώς για την Ελλάδα. Επιπλέον τα μέτρα δεν ασκούσαν κάποια μεγάλη πίεση, αφού αγαθά ανάγκης είχαν εξαιρεθεί και εξυπηρετούνταν κάποιες ανάγκες από λιμάνια γειτονικών κρατών. Η Ελλάδα, παρά την απομόνωσή της, συνέχισε να αναζητά μια λύση σχετικά με τη χρήση συμβόλων και έδινε λιγότερη σημασία στο ζήτημα του ονόματος. Ήταν η χρονιά όπου έγινε η εμφάνιση των όρων «μεγάλο πακέτο» και «μικρό πακέτο». Το ένα συμπεριλάμβανε μέτρα για την επίλυση της διαφοράς συμπεριλαμβανομένου και του ονόματος και το άλλο κάποια μέτρα για ομαλοποίηση των σχέσεων, που θα οδηγούσαν σταδιακά στην επίλυση του ζητήματος (Σιούσιουρας 2010).

Για να μπορέσει να γίνει αποδοχή του «μικρού πακέτου» έγιναν πολλές προσπάθειες από τους διαμεσολαβητές. Αφαιρέθηκαν ακόμα και οι προτάσεις για την αφαίρεση συμβόλων, κάτι που η Ελλάδα αποδέχθηκε, γιατί ήταν ο μοναδικός τρόπος να μην δεχθεί σύνθετη ονομασία. Ωστόσο κανένα από τα πακέτα δεν ευδοκίμησε και το αποτέλεσμα ήταν η επιβολή των οικονομικών κυρώσεων. Έγινε κάθε δυνατή προσπάθεια να βρεθεί μία συμβιβαστική λύση χωρίς κάποιο αποτέλεσμα. Η Ελλάδα αναζητούσε μία πλεονεκτική θέση και αυτή μπορούσε να την εξασφαλίσει μόνο με την επιβολή κυρώσεων για να διεκδικήσει κάτι καλύτερο. Από την άλλη μεριά ο Γκλιγκόροφ αρνείτο να συζητήσει ζητήματα που ο ίδιος πρόσθεσε στις συζητήσεις, για να ασκήσει πίεση στην ελληνική πλευρά, όπως τα σύμβολα που παρέπεμπαν στην αρχαία ελληνική ιστορία, με αποτέλεσμα οι συνομιλίες να οδηγηθούν σε πλήρες αδιέξοδο (Λυγερός 2008).

3. Η Ενδιάμεση Συμφωνία (Interim Accord)

Μετά την επιβολή στις αρχές του 1994 των οικονομικών κυρώσεων η ελληνική πλευρά, παρά τις πιέσεις που δέχθηκε, δεν έκανε κάποιο βήμα για να τις άρει. Ωστόσο οι διαπραγματεύσεις για την επίλυση του ονοματολογικού συνεχίζονταν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Έτσι το φθινόπωρο του 1994 προτάθηκε μία νέα λύση για το όνομα. Η πρόταση περιλάμβανε τρία διαφορετικά ονόματα. Το ένα θα χρησιμοποιείτο στο εσωτερικό της χώρας και το άλλο στις διμερείς σχέσεις της χώρας με την Ελλάδα, χωρίς να εμπεριέχεται ο όρος «Μακεδονία». Το τρίτο όνομα θα χρησιμοποιείτο στη διεθνή κοινότητα με σύνθετη ονομασία που θα ήταν κοινά αποδεκτή από όλους. Μάλιστα υπήρχε συγκεκριμένη πρόταση, το όνομα «Νέα Μακεδονία» (Λυγερός 2008). Με τη συγκεκριμένη αυτή πρόταση έγινε μία προσπάθεια να γεφυρωθεί ένα χάσμα μεταξύ των δύο πλευρών, με σκοπό να αποδεχθούν τη λύση. Ωστόσο, λόγω κάποιων αλλαγών της τελευταίας στιγμής με τις οποίες η ελληνική πλευρά δεν συμφωνούσε και λόγω των εκλογών στην Π.Γ.Δ.Μ., η διαδικασία σταμάτησε. Τελικά ο Γκλιγκόροφ μετά τη διαμόρφωση κυβέρνησης συμμαχίας απέρριψε την πρόταση για τριπλή ονομασία. Το ζήτημα μίας κοινά αποδεκτής συμφωνίας καθυστερούσε, διότι η Ελλάδα την ίδια περίοδο είχε να αντιμετωπίσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο σχετικά με τη συμβατότητα του εμπάργκο με το κοινοτικό δίκαιο. Πολλοί ήλπιζαν σε μία καταδικαστική για την Ελλάδα απόφαση. Μόνο έτσι η ελληνική πλευρά θα υποχωρούσε από τη θέση της και θα συμφωνούσε, στην καλύτερη περίπτωση, σε μία σύνθετη ονομασία και στη χειρότερη στη χρήση του συνταγματικού ονόματος της χώρας, «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Ο ίδιος ο Παπανδρέου ανησυχούσε αρκετά για την έκβαση της υπόθεσης. Ήξερε ότι με τη λήψη των οικονομικών μέτρων χρησιμοποιούσε και το τελευταίο διαπραγματευτικό χαρτί που κατείχε η εθνική πολιτική έναντι των Σκοπίων. Αν η απόφαση ήταν καταδικαστική για την Ελλάδα, η εθνική πολιτική θα έφτανε σε αδιέξοδο. Τότε η μόνη λύση θα ήταν η υποχώρηση και ο ίδιος ο Γκλιγκόροφ θα κέρδιζε ένα σημαντικό διαπραγματευτικό πλεονέκτημα έναντι των ελληνικών θέσεων.

Ταυτόχρονα βασικό προβληματισμό για την ελληνική πλευρά αποτέλεσε το αν θα επέλεγε ένα μεγάλο ή ένα μικρό πακέτο συμφωνίας. Δηλαδή, αν θα άφηνε την επίλυση του ζητήματος της ονομασίας για αργότερα ή θα το έλυνε τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο μαζί με όλες τις άλλες πτυχές του ζητήματος. Για πολιτικούς λόγους τελικά επιλέχθηκε το «μικρό πακέτο», το οποίο δεν περιλάμβανε καμία ρύθμιση για την ονομασία, αφήνοντας ανοιχτό το συγκεκριμένο ζήτημα για τις επόμενες διαπραγματεύσεις (Τζιαμπίρης 2012). Τελικά η απόφαση του Δικαστηρίου ήταν υπέρ της Ελλάδας. Όμως οι δυτικές κυβερνήσεις ήταν αποφασισμένες να καταλήξουν σε μία οριστική λύση. Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Σκοπίων από τα τέλη του 1994, παρά τις διαφωνίες σχετικά με τις προτεινόμενες λύσεις, βελτιώνονταν (Σιούσιουρας 2010). Από τις αρχές του Σεπτεμβρίου του 1995 συμμετείχαν δυναμικά οι Η.Π.Α. στις διαπραγματεύσεις, με σκοπό να βρεθεί μία λύση στο ζήτημα της Γιουγκοσλαβίας γενικά, κάτι το οποίο συμπεριλάμβανε την επίλυση του ονοματολογικού. Η Συμφωνία την οποία πρότειναν οι Αμερικάνοι ήταν συμβατή με τις απαιτήσεις της Αθήνας, ενώ είχε συζητηθεί έντονα με τους Σκοπιανούς αξιωματούχους. Το αποτέλεσμα ήταν μετά από πέντε χρόνια διαπραγματεύσεων, διάφορων προτεινόμενων λύσεων, μέτρων και ονομάτων να βρεθεί μία προσωρινή ενδιάμεση λύση. Στις 13 Σεπτεμβρίου του 1995 υπογράφηκε στη Νέα Υόρκη η Ενδιάμεση Συμφωνία από τους δύο Υπουργούς εξωτερικών των δύο χωρών και από τον διαμεσολαβητή του Ο.Η.Ε. και τέθηκε σε ισχύ ένα μήνα μετά (Σιούσιουρας 2010). Το γεγονός ότι οδηγήθηκαν οι δύο χώρες στην υπογραφή μίας συμφωνίας, δεν σημαίνει ότι δεν υπήρξαν ζητήματα κατά τη διάρκεια σύνταξης της συμφωνίας. Αρχικά η σκοπιανή πλευρά είχε έντονη αντίρρηση να αναφερθεί στη συμφωνία ως Π.Γ.Δ.Μ. στην αγγλική γλώσσα, παρά τις πιέσεις από την ελληνική πλευρά. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι δύο χώρες στο τελικό κείμενο αναφέρονται η μεν Ελλάδα ως το «Πρώτο Συμβαλλόμενο Μέρος», η δε Π.Γ.Δ.Μ. ως το «Δεύτερο Συμβαλλόμενο Μέρος». Με αυτόν τον τρόπο απέδειξαν ότι, ακόμα και όταν βρέθηκε μία συμβιβαστική λύση, δεν αποδέχονταν οι ίδιοι το όνομα με το οποίο τους είχε αναγνωρίσει η διεθνής κοινότητα. (Λυγερός 2008).

Ταυτόχρονα υπήρξε διαπραγμάτευση για το πότε θα αποσυρθούν οι ελληνικές οικονομικές κυρώσεις. Η ελληνική πλευρά δέχθηκε πίεση να τις σταματήσει την ημέρα υπογραφής και όχι την ημέρα που θα ίσχυε η Συμφωνία. Όμως επέμεινε και κατάφερε οι οικονομικές κυρώσεις να πάντων να ισχύουν αφού η χώρα αλλάξει την εθνική της σημαία, η οποία μέχρι τότε έφερε το αρχαιοελληνικό σύμβολο του Ήλιου της Βεργίνας (Λυγερός 2008). Η Ενδιάμεση Συμφωνία αποτελείτο από τρία μέρη. Το πρώτο ήταν το Προοίμιο, ακολουθούσε το Κυρίως Τμήμα και η Συμφωνία τελείωνε με τους Τελικούς Όρους. Στο Προοίμιο γίνεται μία γενική αναφορά στο διεθνές δίκαιο, σε διεθνείς οργανισμούς και στις αποφάσεις συνδιασκέψεων που έχουν προηγηθεί και εκφράζεται το θετικό κλίμα το οποίο είχε διαμορφωθεί. Χαρακτηριστικό είναι το σημείο όπου αναφέρεται πως και οι δύο πλευρές επιθυμούν την επίτευξη και άλλων συμφωνιών που θα λειτουργήσουν ως τη βάση πάνω στην οποία θα διαπραγματευθούν την τελική συμφωνία. Στη συνέχεια ακολουθεί το Κύριο Τμήμα της συμφωνίας. Το συγκεκριμένο τμήμα χωρίζεται στα εξής πέντε διαφορετικά τμήματα: Α. Φιλικές σχέσεις και μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης, Β. Ανθρώπινα και πολιτιστικά δικαιώματα, Γ. Διεθνείς, πολυμερείς και περιφερειακοί θεσμοί, Δ. Συμβατικές σχέσεις και Ε. Οικονομικές, εμπορικές, περιβαλλοντικές και νομικές σχέσεις. Στο τέλος, αναφέρονται οι Τελικοί Όροι που διευθετούν ζητήματα σχετικά με τον τρόπο επίλυσης διαφορών, που ίσως προκύψουν, και την ισχύ της Συμφωνίας. Η Συμφωνία ήταν διατυπωμένη και διαχωρισμένη με τέτοιο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζονται τα συμφέροντα και των δύο πλευρών. Σε ορισμένα θέματα και οι δύο πλευρές συμβιβάστηκαν αναγκαστικά, καθώς η Συμφωνία η οποία προέκυψε ήταν η καλύτερη δυνατή που μπορούσε να επιτευχθεί, ειδικά μετά από τα αδιέξοδα όπου κατέληξαν όλες οι προηγούμενες διαμεσολαβήσεις. Ρύθμιζε πολλά από τα διμερή θέματα τα οποία είχαν προκύψει με την ανεξαρτησία της χώρας των Σκοπίων, αλλά το ζήτημα της οριστικής επίλυσης του ονοματολογικού πήρε αναβολή (Τζιαμπίρης 2012). Μάλιστα στη Συμφωνία συμφωνούσαν οι δύο χώρες να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις μέχρι την εξεύρεση μίας κοινά αποδεκτής ονομασίας (Λυγερός 2008).

Αρχικά η Π.Γ.Δ.Μ. διευκρίνισε την ερμηνεία ορισμένων συγκεκριμένων σημείων του συντάγματός της. Ειδική αναφορά έγινε για το προοίμιο και για τα άρθρα 3 και 49, τα οποία, σύμφωνα με το άρθρο 6 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, δεν θα έπρεπε να λαμβάνονται ως βάση για την ανάμιξη στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους και για κάποια αξίωση της νέας αυτής χώρας εις βάρος κάποιας άλλης (Ροζάκης 1996). Την ίδια στιγμή στο άρθρο 7 βεβαιώθηκε ότι και οι δύο πλευρές θα λάβουν μέτρα για την αποφυγή εχθρικών και προπαγανδιστικών ενεργειών (Λυγερός 2008) και προβλέφθηκε η κατάργηση της χρήσης του ήλιου της Βεργίνας με όλες τις μορφές του (Τζιαμπίρης 2012). Ταυτόχρονα, στο ίδιο άρθρο στην τρίτη παράγραφο αναφερόταν πως, αν κάποιο από τα δύο μέρη θεωρήσει ότι το άλλο μέρος χρησιμοποιεί σύμβολα που ανήκουν στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά του, τότε θα αντιδράσει και θα ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για να το σταματήσει ή θα εξηγήσει γιατί δεν χρειάζεται να ληφθούν κάποια μέτρα (Ροζάκης 1996). Το πρόβλημα ήταν ότι δεν προβλεπόταν ένας συγκεκριμένος μηχανισμός που θα έκρινε ποιο σύμβολο ανήκει πού, κάτι που δημιουργούσε προβλήματα στην εφαρμογή της συγκεκριμένης παραγράφου (Λυγερός 2008). Άλλο χαρακτηριστικό σημείο της ενδιάμεσης συμφωνίας το οποίο αξίζει να αναφερθεί είναι το άρθρο 8. Σύμφωνα με αυτό η Ελλάδα έθετε τέρμα στις οικονομικές ρυθμίσεις που είχε εφαρμόσει κατά της νέας αυτής χώρας (Τζιαμπίρης 2012). Επίσης δεν θα μπορούσε να εφαρμόσει ξανά περιορισμούς στη διακίνηση προσώπων και αγαθών. Δηλαδή, μέσω της Συμφωνίας δεσμευόταν η χώρα να μην εφαρμόσει ξανά παρόμοια μέτρα με εκείνα που είχε εφαρμόσει ένα χρόνο νωρίτερα (Λυγερός 2008). Άλλο σημαντικό άρθρο είναι το άρθρο 11. Μέσω αυτού η Αθήνα δεσμευόταν ότι δεν θα χρησιμοποιήσει το δικαίωμα αρνησικυρίας στις προσπάθειες της Π.Γ.Δ.Μ. να γίνει μέλος σε διεθνείς οργανισμούς των οποίων η Αθήνα είναι ήδη μέλος (Τζιαμπίρης 2012). Στη Συμφωνία δεν κατοχυρώνονται μόνο τα αιτήματα της ελληνικής πλευράς. Εκτός από τον περιορισμό που θέτει η Συμφωνία στην Αθήνα να ασκήσει βέτο ή κάποιου είδους εμπάργκο, στο άρθρο 1 αναφέρεται ότι το νέο κράτος αναγνωρίζεται από το Πρώτο Συμβαλλόμενο Μέρος «ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος, υπό την προσωρινή ονομασία...» (Ροζάκης 1996, σελ.66). Αυτό αποτελεί τη μεγαλύτερη διπλωματική νίκη της Π.Γ.Δ.Μ.

Η νέα αυτή χώρα αναγνωρίστηκε από τη διεθνή κοινότητα συλλογικά με το Ψήφισμα 817 του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ωστόσο αυτό δεν συνεπάγεται και την αναγνώρισή της αυτόματα από όλα τα κράτη – μέλη του Οργανισμού. Με την Ενδιάμεση Συμφωνία δημιουργήθηκε μία νέα σχέση μεταξύ των δύο κρατών, λόγω του άρθρου 1. Σύμφωνα με τον Σιούσιουρα, εκτός της συλλογικής αναγνώρισης η οποία συνέβη στον Ο.Η.Ε. και αφορούσε την νομική υπόσταση, με τη Συμφωνία αναγνωρίζεται και η πολιτική υπόσταση του νέου αυτού κράτους. Μάλιστα αυτό δεν συνέβη από οποιοδήποτε κράτος αλλά από το κράτος το οποίο αντέδρασε έντονα κατά της ανεξαρτησίας και στη συνέχεια κατά της αναγνώρισής του ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας» (2010, σελ.121). Η Ενδιάμεση Συμφωνία που υπεγράφη μεταξύ των δύο χωρών αναφερόταν μεταξύ άλλων και στην υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών, αν ζητείτο, για τη διευκόλυνση των αμοιβαίων σχέσεων. Αναφερόταν επίσης και στην εντονότερη επαφή της Π.Γ.Δ.Μ. με την Ευρωπαϊκή Ένωση για την οικονομική ανάπτυξη. Προέβλεπε ακόμη κατάρτιση διμερών συμφωνιών μεταξύ των Συμβαλλόμενων Μερών. Επίσης γινόταν αναφορά για την ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας σε όλους τους τομείς, για συνεργασία στην εκπαίδευση, στον τομέα του περιβάλλοντος και στην αντιμετώπιση κάθε είδους εγκλήματος. Τέλος, αναφέρθηκε ρητά ότι τα μέλη της Συμφωνίας συμφωνούσαν να λύσουν όλες τις διαφορές με ειρηνικά μέσα. Με λίγα λόγια η συμφωνία κάλυπτε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων σχετικά με τις μελλοντικές σχέσεις των δύο χωρών. Όμως δεν καθόριζε με λεπτομέρεια τη ρύθμιση των ζητημάτων αυτών. Αναφερόταν σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, έθετε όμως τις βάσεις για μία περαιτέρω συνεργασία σε ένα πλήθος ζητημάτων που απασχολούσαν και τις δύο χώρες. Τα ζητήματα τα οποία ρύθμιζε αφορούν από τη στάση της Ελλάδας απέναντι στο νέο κράτος μέχρι την παρουσία της νέας αυτής χώρας στη διεθνή κοινότητα. Δεν παραμελείται η μέριμνα για διαβεβαίωση της εδαφικής ακεραιότητας και των δύο μερών και ανάπτυξη οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής συνεργασίας (Κωφός και Βλασίδης, 2003). Κατά κάποιον τρόπο η Συμφωνία αποτέλεσε καθοδηγητική δύναμη, για να βρεθεί λύση σε κάθε πτυχή του ζητήματος. Μόνο μία πτυχή του ζητήματος παραμελούσε σκόπιμα το τελικό έγγραφο της Συμφωνίας. Αυτό ήταν το ζήτημα της ονομασίας. Σκόπιμα και οι δύο πλευρές επέλεξαν να μην συζητηθεί το συγκεκριμένο ζήτημα, καθώς αποτελούσε σημείο όπου διαφωνούσαν έντονα όλα τα Μέρη, χωρίς να συμβιβάζεται κανένα.

Σύμφωνα με το άρθρο 23, παράγραφο 1 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, αυτή τέθηκε σε ισχύ τριάντα μέρες μετά την υπογραφή, ενώ προβλεπόταν στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου ότι η Συμφωνία θα έχει ισχύ μέχρι να αντικατασταθεί από μία άλλη συμφωνία, η οποία θα λύνει το ζήτημα οριστικά. Όμως μετά από επτά χρόνια θα μπορούσε κάποιο από τα δύο Μέρη να αποχωρήσει με μία γραπτή δήλωση, η οποία θα ίσχυε μετά από δώδεκα μήνες. Πρωτοπορία στη συγκεκριμένη Συμφωνία αποτελεί το γεγονός ότι δεν προβλεπόταν η κύρωσή της από τα εθνικά κοινοβούλια των δύο χωρών (Κωφός και Βλασίδης 2003). Αυτό αποδεικνύει την ανησυχία των δύο κυβερνήσεων για την αποδοχή της Συμφωνίας από τα εθνικά κοινοβούλια και τις πιέσεις που ίσως δέχθηκαν και τα δύο Μέρη για μία λύση, ακόμα και αν αυτή δεν ήταν οριστική.

3.1 Τα αποτελέσματα της Ενδιάμεσης Συμφωνίας

Η Ενδιάμεση Συμφωνία δημιούργησε μία νέα δυναμική στις σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών. Αρχικά, επίσημα πια αναγνωρίζεται η Π.Γ.Δ.Μ, δημιουργώντας νέα δεδομένα στην περιοχή. Οι τάσεις διάλυσης εξαφανίζονται και οι εδαφικές διεκδικήσεις εις βάρος της νέας χώρας από γειτονικά κράτη σταματούν. Εξασφαλίζονται εδαφικές εγγυήσεις και για τα δύο Μέρη, ενώ γίνεται ρητή αναφορά στα προβληματικά άρθρα του Συντάγματος. Τέλος βεβαιώνεται η απαγόρευση της προπαγάνδας, η οποία είχε σκοπό να χειραγωγήσει μέρος του πληθυσμού για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου αποτελέσματος (Κωφός και Βλασίδης 2003). Από την ημέρα που ξεκίνησε να ισχύει η Συμφωνία η Ελληνική Κυβέρνηση απέσυρε τα οικονομικά μέτρα τα οποία είχε λάβει και επιτράπηκε ξανά η μετακίνηση προσώπων και αγαθών. Οι δύο χώρες άνοιξαν Γραφεία Συνδέσμων, η καθεμία στην πρωτεύουσα της άλλης, με απώτερο σκοπό να μετατραπούν σε Πρεσβείες, όταν βρεθεί μία οριστική λύση. Επιπλέον μετά από πρόταση της Ελλάδας η Π.Γ.Δ.Μ. έγινε μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Ελλάδα έπαψε να κάνει χρήση του δικαιώματος αρνησικυρίας, για να μπορέσει η Π.Γ.Δ.Μ. να γίνει μέλος στον Οργανισμό για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη και το νέο κράτος εντάχθηκε στο πρόγραμμα «Σύμπραξη για την Ειρήνη» του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου (Κωφός και Βλασίδης 2003).

Την ίδια στιγμή μετά τη Συμφωνία η Π.Γ.Δ.Μ. απέκτησε πιο στενούς δεσμούς με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ξεκίνησε να συμμετέχει σε «περιφερειακά προγράμματα» και φορείς, όπως η «Διαδικασία Συνεργασίας Χωρών Νοτιοανατολικής Ευρώπης» και το «Σύμφωνο Σταθερότητας Νοτιοανατολικής Ευρώπης» (Κωφός και Βλασίδης 2003). Εντυπωσιακός είναι και ο αριθμός των συμφωνιών και πρωτοκόλλων που ολοκληρώθηκαν μεταξύ των δύο κρατών. Αφορούσαν διάφορους τομείς, από τις μεταφορές μέχρι και τον στρατιωτικό τομέα (Κωφός και Βλασίδης 2003). Στο οικονομικό κομμάτι οι ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατακόρυφα τη χρονιά μετά το 1995. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι ήδη από το 1995 οι ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκαν στα 43.100.000\$ σε σύγκριση με τις εξαγωγές κόστους 14.200.000\$ το 1994. Το 1996 οι ελληνικές εξαγωγές προς τη γειτονική χώρα έφτασαν σε αξία τα 246.200.000\$ και το 1999 τα 425.100.000\$. Παρά το γεγονός ότι από τα τέλη του 1995 και μετά γίνονταν διαπραγματεύσεις για την οριστική επίλυση του ζητήματος οι οποίες κατέληγαν σε αδιέξοδο, οι οικονομικές σχέσεις βελτιώνονταν κάθε χρόνο. Μάλιστα η Ελλάδα στα πλαίσια του Ελληνικού Σχεδίου Οικονομικής Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων, ύψους 550.000.000 ευρώ, δεσμεύτηκε να παρέχει αναπτυξιακή βοήθεια 74.840.000 ευρώ την περίοδο 2002-2006 στην Π.Γ.Δ.Μ. (<http://www2.mfa.gr/2-uncategorised/22-2002-2020>). Καταλαβαίνουμε από τα παραπάνω ότι η υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας ήταν καίριας σημασίας και για τις δύο χώρες. Από τη μία πλευρά για τα Σκόπια, τα οποία μετρούσαν λίγα χρόνια ανεξαρτησίας σε ένα ρευστό γεωπολιτικό περιβάλλον με αποτέλεσμα να άγχονται για την εθνική τους ταυτότητα και την εδαφική τους ακεραιότητα. Αυτός ήταν και ένας από τους βασικούς λόγους για τους οποίους κατέφυγαν σε ανελαστικές απόψεις που εμπεριείχαν το στοιχείο του αλυτρωτισμού και εθνικισμού. Από την άλλη μεριά η Ελλάδα αποτελούσε τη μοναδική χώρα της Βαλκανικής χερσονήσου η οποία ήταν μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Κατείχε κυριαρχικό ρόλο στην περιοχή και θεώρησε ότι μπορούσε να διαχειριστεί το ζήτημα. Ωστόσο στη συνέχεια επέλεξε να εξευρωπαϊσει το ζήτημα, πράγμα το οποίο λειτούργησε υπέρ της ελληνικής πλευράς. Για περίπου τέσσερα χρόνια τα κράτη – μέλη, αν και ήλπιζαν στη γρήγορη επίλυση του ζητήματος, εξέφραζαν την κοινοτική αλληλεγγύη, κατανοώντας τις ελληνικές ανησυχίες. Όταν όμως το ζήτημα ξέφυγε από τα στενά όρια της ΕΟΚ και μετατοπίστηκε στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, η Ελλάδα, δυστυχώς, δεν μπόρεσε να συγκρατήσει τις εξελίξεις. Αυτές πολλές φορές έτρεχαν πιο γρήγορα από

την ελληνική κυβέρνηση, με αποτέλεσμα να καταλήξουμε σε μία Συμφωνία η οποία δεν κάλυπτε όλα τα αιτήματα της ελληνικής πλευράς.

Το ζήτημα το οποίο λειτούργησε αρνητικά για την ελληνική διαπραγματευτική ομάδα ήταν εκείνο του διχασμού. Τα πρώτα χρόνια του ζητήματος, πράγματι, υπήρξε μία πρωτόγνωρη για τα ελληνικά δεδομένα εθνική συναίνεση, τόσο μεταξύ των πολιτικών κομμάτων όσο και μεταξύ των πολιτών. Όμως η ελληνική πολιτική ηγεσία αντιλήφθηκε γρήγορα ότι οριστική λύση χωρίς συμβιβασμό και από τις δύο πλευρές ήταν αδύνατο να υπάρξει. Έτσι ο Πρωθυπουργός φάνηκε ανοικτός στο ενδεχόμενο ενός συμβιβασμού, χωρίς να ενημερώσει την κοινοβουλευτική του ομάδα και την κοινή γνώμη. Η διγλωσσία και οι διαφωνίες σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του ζητήματος εντός και εκτός της Ελληνικής Κυβέρνησης που αναπτύχθηκαν σταδιακά έδωσαν την ευκαιρία σε εξωτερικούς παράγοντες να ασκήσουν πίεση για την επίτευξη μίας λύσης. Η χώρα άρχισε να μπαίνει στο περιθώριο και η αντίστασή της στην αναγνώριση άρχισε να θεωρείται αδικαιολόγητη και αιτία κινδύνου αποσταθεροποίησης της ευρύτερης περιοχής. Οι Ευρωπαίοι παρέβλεπαν ότι η περιοχή ήδη μαστιζόταν από ένοπλες συγκρούσεις. Η κυβερνητική αστάθεια αποτελούσε μονόδρομο. Οι διαδοχικές κυβερνητικές κρίσεις με την παραίτηση του Αντώνη Σαμαρά από τη θέση του Υπουργού Εξωτερικών, την κατάρρευση της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας και την άνοδο της κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ και με την αντικατάσταση του ασθενή Παπανδρέου δημιούργησαν σύγχυση, η οποία αποπροσανατόλισε την εθνική στρατηγική στο ζήτημα των Σκοπίων. Ωστόσο η επίτευξη της Ενδιάμεσης Συμφωνίας και ορισμένες προκλητικές ενέργειες από πλευράς της Π.Γ.Δ.Μ. αποδεικνύουν ότι η ελληνική πλευρά τελικά λειτούργησε εντός του πνεύματος της διαμεσολάβησης και του συμβιβασμού σε σύγκριση με τη γειτονική χώρα, η οποία, αν και συμβιβάστηκε, συνέχισε να προκαλεί μέσω επίσημων δηλώσεων των κρατικών αξιωματούχων της. Τα χρόνια που ακολούθησαν την Ενδιάμεση Συμφωνία χαρακτηρίζονται από πολλές διαπραγματεύσεις τόσο για τις συμφωνίες όσο και για τα πρωτόκολλα τα οποία έπρεπε να τελεστούν, για να εφαρμοστεί με επιτυχία η Ενδιάμεση. Επικράτησε σταθερή βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, αλλά έγιναν και προσπάθειες για μία οριστική λύση (Κωφός και Βλασίδης 2003). Με την αντικατάσταση του ασθενούς Παπανδρέου η νέα κυβέρνηση έκανε προσπάθειες. Ωστόσο η πλευρά των Σκοπιανών δεν δεσμευόταν με σιγουριά ότι θα υπάρξει κάποια λύση. Επιπλέον το ενδιαφέρον της διεθνούς

κοινότητας είχε μετατοπιστεί σε άλλα ζητήματα. Το ενδιαφέρον των Η.Π.Α. δεν ήταν το ίδιο, δεδομένης της βελτίωσης των διμερών σχέσεων και του τερματισμού των οικονομικών μέτρων (Λυγερός 2008).

Η πλευρά της Π.Γ.Δ.Μ. ήθελε να κερδίσει χρόνο, ελπίζοντας πως το εξασθενημένο ενδιαφέρον των μεγάλων δυνάμεων θα μεταφραζόταν σε έλλειψη υποστήριξης για την Αθήνα. Αυτό που δεν δίσταζε συνεχώς να κάνει ο Γκλιγκόροφ ήταν η εργαλειοποίηση της αστάθειας που υπήρξε στην περιοχή λόγω των διεθνολικών συγκρούσεων που εκδηλώθηκαν ως απόρροια της ανεξαρτησίας του συνόλου των ομόσπονδων κρατών της Γιουγκοσλαβίας (Λυγερός 2008). Αν και βελτιώθηκαν οι σχέσεις, κυρίως οι οικονομικές, δεν έλειψαν και οι ακραίες φωνές οι οποίες με κάθε ευκαιρία εκδήλωναν τις ακραίες προθέσεις τους. Κατά καιρούς τα Σκόπια κατήγγελλαν την Αθήνα ότι παραβιάζει την Ενδιάμεση Συμφωνία και μιλούσαν για μακεδονική μειονότητα εντός της ελληνικής επικράτειας η οποία καταπιεζόταν, ενώ αρνούσαν να συμμετέχουν σε διασκέψεις με το προσωρινό όνομα. Το πιο εντυπωσιακό είναι ότι η Ελλάδα με δηλώσεις του τότε Πρωθυπουργού Σημίτη και του Υπουργού Εξωτερικών, Θεόδωρου Πάγκαλου, σταδιακά φαινόταν να αποδέχεται τη σύνθετη ονομασία ως μία πιθανή οριστική λύση. Οι ενέργειες όμως της Π.Γ.Δ.Μ. αποδεικνύουν ότι δεν ήθελε λύση με σύνθετη ονομασία. Έκανε πολλές προσπάθειες να μην δεσμεύεται σε κάποια πρόταση, προσπαθούσε να συμμετέχει σε διασκέψεις με το Συνταγματικό όνομά της και όχι με το προσωρινό και δήλωνε ανοιχτά ότι κάθε προσπάθεια για αλλαγή του ονόματος δεν αποτελεί ρεαλιστική λύση. Τα χρόνια περνούσαν και η μετατόπιση των ενόπλων συγκρούσεων νοτιότερα είχε ως αποτέλεσμα να μπει σε αδράνεια το θέμα της ονομασίας. Ο πόλεμος υπήρχε κίνδυνος να φτάσει στα σύνορα της Ελλάδας με συνέπειες που κανείς δεν θα μπορούσε να υπολογίσει, δεδομένου ότι η χώρα είχε ήδη ξεπεράσει έναν παραλίγο πόλεμο με την Τουρκία το 1996.

Η Π.Γ.Δ.Μ. δεν κατάφερε να αποφύγει τις συγκρούσεις. Αλβανοί πολίτες της χώρας ασπάστηκαν την ιδέα της Μεγάλης Αλβανίας και ξεκίνησαν ένοπλο αγώνα για την ένωση με την Αλβανία. Στη συνέχεια συνειδητοποίησαν ότι αυτό δεν είναι εφικτό και έτσι διεκδίκησαν την ομοσπονδοποίηση της χώρας, καθώς υπήρχαν περιοχές όπου κυριαρχούσε ο αλβανόφωνος πληθυσμός. Παρά τον εθνικό διχασμό και το αμοιβαίο μίσος, τελικά οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές κατέληξαν στη συμφωνία της Αχρίδας το 2001. Σύμφωνα με αυτή οι αλβανόφωνοι πολίτες της χώρας έγιναν ισότιμοι με τους Σλαβομακεδόνες πολίτες. Η χώρα παρέμεινε ενιαία και οι συγκρούσεις τερματίστηκαν. Η Ελληνική Κυβέρνηση θεώρησε πως η υποστήριξη της εδαφικής ακεραιότητας της Π.Γ.Δ.Μ. αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του εθνικού συμφέροντος. Αυτό συνέβη λόγω του ότι δεν ήθελε να ανοίξει του ασκούς του Αιόλου, καθώς με αυτόν τον τρόπο θα βεβαίωνε τα αλβανικά σχέδια για τη δημιουργία της Μεγάλης Αλβανίας, με αποτέλεσμα να απειλείται και η εθνική ακεραιότητα της Ελλάδας. Η ύστατη προσπάθεια επίλυσης του ονοματολογικού έγινε στις αρχές του 2001, λίγο πριν ξεσπάσουν οι διεθντικές συγκρούσεις μεταξύ αλβανόφωνων και Σλαβομακεδόνων. Μετά τη συμφωνία της Αχρίδας, η ελληνική πρωτοβουλία πήρε σάρκα και οστά. Η ελληνική πρωτοβουλία προσέφερε μία σειρά από παροχές στη Σκοπιανή κυβέρνηση με σκοπό να την κάνει να τη δεχτεί. Με την προτεινόμενη συμφωνία εξασφαλιζόταν οικονομική βοήθεια, διευκόλυνση στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης, αμυντική βοήθεια, συνεργασία σε επίπεδο πληροφοριών, υποστήριξη για την ένταξη σε Ε.Ε. και ΝΑΤΟ και παροχή θεωρήσεων Σένγκεν για τους πολίτες της χώρας. Για το όνομα προβλεπόταν πως στο εσωτερικό θα γινόταν χρήση του συνταγματικού ονόματος και ως διεθνές όνομα θα χρησιμοποιείτο το «Γκορνταμακεντόνια», πράγμα το οποίο θα εξασφαλιζόταν μέσω συνταγματικής αναθεώρησης (Λυγερός 2008). Ο πρωθυπουργός Γκεοργέφσκι θεώρησε το συγκεκριμένο πακέτο ως αρκετά επωφελές για τη χώρα του και συμφώνησε. Όμως στη συνέχεια, φοβούμενος αντιδράσεις, συνεννοήθηκε με την ελληνική κυβέρνηση να αναλάβει πρωτοβουλίες ο Έλληνας πρέσβης, για να πείσει και τις υπόλοιπες πολιτικές προσωπικότητες της χώρας να συμφωνήσουν. Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, παρά την επιφυλακτικότητα, εννόησε ότι θα την υποστήριζε. Εκείνος που αντέδρασε έντονα και οδήγησε σε ναυάγιο τη συμφωνία ήταν ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Τραϊκόφσκι, ο οποίος αντέδρασε στην αλλαγή του ονόματος (Λυγερός 2008).

3.2 Χαμένο παιχνίδι

Παρά την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας και την κατοχύρωση του προσωρινού ονόματος, το κλίμα για την Π.Γ.Δ.Μ. ήταν αρκετά ευνοϊκό. Πολλοί ομιλητές αναφέρονταν σε αυτή ως «Μακεδονία», η αναγνώριση από αρκετές χώρες γινόταν με βάση το Συνταγματικό της όνομα και αυτό χρησιμοποιείτο έντονα στις διμερείς σχέσεις. Η προσπάθεια κατοχύρωσης του ονόματος «Δημοκρατία της Μακεδονίας» έφτασε μέχρι και τον Ο.Η.Ε. Το ζήτημα ήταν πια ότι και οι προσπάθειες της ελληνικής πλευράς προς τα τέλη της επταετούς ισχύος της Ενδιάμεσης Συμφωνίας περιορίστηκαν στο να διατηρηθεί το προσωρινό όνομα, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, για να μην παγιωθεί η χρήση του συνταγματικού ονόματος (Κωφός και Βλασίδης 2003). Παρά τις προσπάθειες της Ελληνικής Κυβέρνησης για τη διατήρηση του προσωρινού ονόματος «...κατά εκτιμήσεις της Αθήνας, ως το έτος 2002, 73 χώρες είχαν αναγνωρίσει την ΠΓΔΜ με το συνταγματικό της όνομα. Από αυτές 13 είχαν αλλάξει το «FYROM» σε «Republic of Macedonia»» (Κωφός και Βλασίδης 2003, σελ.187). Έτσι επήλθε μείωση στα κράτη που αναγνώριζαν το συγκεκριμένο κράτος με το προσωρινό του όνομα από 66 σε 53. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η ΠΓΔΜ δεν σταμάτησε ποτέ τις προσπάθειες να αναγνωριστεί με το συνταγματικό της όνομα από τα υπόλοιπα κράτη. Επιπλέον σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι συγκρούσεις στην ευρύτερη περιοχή, οι οποίες λειτούργησαν ως προβολέας που έφερνε στο προσκήνιο συνεχώς τη μικρή αυτή χώρα.

4. Το Βέτο στο Βουκουρέστι

4.1 Πριν το Βέτο

Τους πρώτους μήνες του 2004 η κυβέρνηση στην Ελλάδα άλλαξε. Την ανέλαβε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Από την αρχή της θητείας του κλήθηκε να αντιμετωπίσει το δημοψήφισμα στην Κύπρο σχετικά με το Σχέδιο Ανάν, γι' αυτό άφησε στην άκρη το ζήτημα της ονομασίας. Ωστόσο στα τέλη του 2004 η κυβέρνηση του Μπους αναγνώρισε την ΠΓΔΜ ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Αυτό ήταν σημάδι των προθέσεων των ΗΠΑ να λυθεί το ζήτημα οριστικά, ειδικά όταν οι συζητήσεις για την ένταξη της ΠΓΔΜ σε διεθνείς οργανισμούς όπως το ΝΑΤΟ και η Ευρωπαϊκή Ένωση είχαν αναθερμανθεί. Το σημαντικό ήταν ότι η ελληνική πλευρά κατανόησε πως το ζήτημα δεν μπορούσε να μένει άλυτο. Παραμελώντας το ζήτημα έδινε χρόνο στην κυβέρνηση της ΠΓΔΜ για να αναγνωρίζεται με το συνταγματικό της όνομα. Έτσι ανέλαβε πρωτοβουλίες για κάποιες πιο ενεργές συζητήσεις από τις αρχές του 2005 και κατέστησε σαφές ότι επικύρωση απόφασης εισδοχής στους ευρωπαϊκούς οργανισμούς δεν θα γίνει, αν δεν βρεθεί μία λύση στην ονομασία. Με αυτό τον τρόπο συνέδεσε την είσοδο της χώρας στους συγκεκριμένους οργανισμούς με την εξεύρεση μίας κοινά αποδεκτής ονομασίας (Λυγερός 2008). Την ίδια περίοδο ο Μάθιου Νίμιτς, με την υποστήριξη των ΗΠΑ, είχε ξεκινήσει μία νέα προσέγγιση μεταξύ των δύο πλευρών. Η πρόταση την οποία η Αθήνα αποδέχθηκε ως βάση έναρξης ήταν το «Δημοκρατία της Μακεδονίας – Σκόπια». Τελικά, το συγκεκριμένο όνομα απορρίφθηκε από τα Σκόπια. Σύμφωνα με τον Ζούλα (2005) στην «Καθημερινή», η τότε υπουργός Εξωτερικών της χώρας, Ιλίνκα Μίτρεβα, δήλωσε ότι «η σύνθετη αυτή ονομασία, όπως και κάθε όνομα διαφορετικό του συνταγματικού μας, είναι απορριπτέα». Μετά και από αυτή την απόρριψη το θέμα τέθηκε στο περιθώριο για κάποιους μήνες. Κατά τον Οκτώβριο του 2005 ο Μάθιου Νίμιτς επανήλθε με μία νέα πρόταση. Αυτή η πρόταση περιλάμβανε τέσσερα διαφορετικά ονόματα. Η ΠΓΔΜ στο εσωτερικό και στις διμερείς σχέσεις θα ονομαζόταν «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Στους διεθνείς οργανισμούς θα γινόταν χρήση του «Δημοκρατία της Μακεδονίας» στα σλαβικά χωρίς μετάφραση. Όμως αυτό θα ίσχυε μέχρι το 2008 και μετά από τη συγκεκριμένη χρονιά θα χρησιμοποιείτο ο όρος «Δημοκρατία της Μακεδονίας» στην αγγλική γλώσσα και με μετάφραση. Η Ελλάδα στις διμερείς σχέσεις με την ΠΓΔΜ θα χρησιμοποιούσε το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας – Σκόπια» στα σλαβικά.

Η μεγάλη διαφορά ήταν ότι στην πρόταση προβλεπόταν πως η Ελλάδα δεν θα μπορεί να χρησιμοποιεί τον όρο «Μακεδονία» για τη δική της γεωγραφική περιοχή. Υποχρεούταν από την πρόταση, αν συμφωνούσε σε αυτή, να προσθέσει επιθετικό προσδιορισμό. Η Ελλάδα δεν δέχθηκε τη συμφωνία, χαρακτηρίζοντάς την απαράδεκτη, μεροληπτική και μη συμβιβαστική. Καθώς η Κυβέρνηση Καραμανλή κατέληξε σε διπλωματικό αδιέξοδο, ξεκίνησαν αξιωματούχοι να δηλώνουν ότι το δημοψήφισμα σχετικά με την είσοδο της γειτονικής χώρας στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς είναι μία πιθανή λύση. Ήταν ο μοναδικός τρόπος να ασκήσει η ελληνική πλευρά πίεση τόσο στα Σκόπια όσο και στις ΗΠΑ (Λυγερός 2008). Οι φήμες σχετικά με τη διενέργεια δημοψηφίσματος για να αποφασίσουν οι Έλληνες πολίτες για τη στάση που θα κρατήσει η χώρα δυσαρέστησε τις ευρωπαϊκές και κυρίως την Αμερικάνικη κυβέρνηση. Θεώρησαν ότι η Αθήνα εκβίαζε τα Σκόπια και με τη διενέργεια του δημοψηφίσματος αμέσως όλες οι πιέσεις που είχαν ασκηθεί στην ελληνική πλευρά τον προηγούμενο καιρό θα είχαν καταστεί άχρηστες. Η χώρα περιοριζόταν βέβαια από την Ενδιάμεση Συμφωνία, σύμφωνα με την οποία δεν μπορούσε να ασκήσει το δικαίωμα αρνησικυρίας, αν η ένταξη γινόταν με το όνομα ΠΓΔΜ. Αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίο όταν δημοσιεύθηκε η γνωμοδοτική έκθεση της Κομισιόν, που πρότεινε να της χορηγηθεί το καθεστώς υποψήφιας προς ένταξης χώρας, η Ελλάδα δεν αρνήθηκε. Περιορίστηκε μόνο στην απαίτηση στην έκθεση να αναφέρεται ότι η ΠΓΔΜ θα πρέπει να καταβάλει συστηματικές προσπάθειες να υπάρξει μία λύση που θα είναι προς όφελος και των δύο χωρών (Λυγερός 2008). Η ελληνική κυβέρνηση μπορεί βέβαια να κατηγορηθεί για έλλειψη βούλησης και φόβο. Η επταετής ισχύς της Ενδιάμεσης Συμφωνίας είχε λήξει, με αποτέλεσμα και οι δύο πλευρές να μπορούν να την καταγγείλουν και έτσι σε δώδεκα μήνες να μην δεσμεύονται από αυτή. Με αυτόν τον τρόπο η ελληνική κυβέρνηση θα μπορούσε να ασκήσει ελεύθερα το δικαίωμα βέτο στη διαδικασία ένταξης της ΠΓΔΜ. Κάτι τέτοιο όμως δεν το έπραξε. Ανησυχούσε πως, αν έκανε κάτι τέτοιο, θα διατάραζε εκ νέου τις σχέσεις τόσο με την κυβέρνηση της ΠΓΔΜ όσο και με τις ευρωπαϊκές και την αμερικάνικη. Δεν ήθελε να διακινδυνεύσει τη δημιουργία ενός νέου κύκλου προκλήσεων από τη γειτονική χώρα. Η ΠΓΔΜ δεν κατήγγειλε την Ενδιάμεση Συμφωνία, διότι γνώριζε πως η Συμφωνία ήταν προσωρινή και πως η είσοδος στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς ήταν δεδομένη λόγω της υποστήριξης των ΗΠΑ. Μπορεί να καθυστερούσε η ένταξη λόγω της ανελαστικής θέσης την οποία είχαν λάβει ήδη

από την έναρξη των διαπραγματεύσεων, αλλά κέρδιζαν εκτός των οργανισμών της διεθνούς κοινότητας.

Ήδη ένας μεγάλος αριθμός κρατών είχε αναγνωρίσει τη χώρα ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Όσο καθυστερούσαν τις διαπραγματεύσεις για την οριστική επίλυση κέρδιζαν την υποστήριξη ως προς το ζήτημα της ονομασίας από τα υπόλοιπα κράτη. Καθιερωνόταν ο όρος «Μακεδονία» όταν γινόταν αναφορά στη συγκεκριμένη χώρα, με αποτέλεσμα οι ομόλογοι να μην αντιλαμβάνονται τον λόγο για τον οποίο η Ελλάδα ανησυχούσε. Το σημαντικό ήταν ότι από το 2006 οι ΗΠΑ πίεζαν για ένταξη ορισμένων χωρών της νοτιοανατολικής Ευρώπης συμπεριλαμβανομένης και της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ. Μάλιστα το 2007 η αμερικάνικη Γερουσία ψήφισε νόμο για την ένταξη των χωρών, όπου η ΠΓΔΜ αναφερόταν ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ)». Την ίδια χρονιά στην Ελλάδα θα διενεργούνταν βουλευτικές εκλογές. Ένα από τα θέματα που απασχόλησε ήταν το ονοματολογικό. Η θέση της κυβέρνησης ήταν ασαφής, καθώς τη μία ο πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας δήλωνε ότι δεν θα δεχτούν ένταξη της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ χωρίς μία οριστική λύση και λίγο αργότερα δήλωνε ότι δεν θα επιτρέψει την είσοδο της συγκεκριμένης χώρας με το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας», αφήνοντας ανοιχτό το ενδεχόμενο για ένταξη με την προσωρινή ονομασία. (Λυγερός 2008). Φάνηκε ότι και οι υποψήφιοι για την πρωθυπουργία αμφιταλαντεύονταν σχετικά με τη στάση που έπρεπε να λάβουν απέναντι στο ζήτημα της ένταξης. Η πιθανότητα δημοψηφίσματος είχε απομακρυνθεί ήδη από νωρίς, παρά το γεγονός ότι ήταν ένα μέσο πίεσης που χρησιμοποίησε αποτελεσματικά η ελληνική κυβέρνηση. Στα τέλη του 2007 με κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή ο διαμεσολαβητής Μάθιου Νίμιτς ανέλαβε νέα πρωτοβουλία για να βρεθεί λύση πριν τη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ, που θα γινόταν την άνοιξη του 2008 (Αντωνίου 2007). Η λύση που πρότεινε περιλάμβανε δύο ονόματα. Η συμφωνία περιλάμβανε τη διατήρηση του ονόματος «Δημοκρατία της Μακεδονίας» στο εσωτερικό της χώρας και μία ονομασία κοινά αποδεκτή για διεθνή χρήση. Μάλιστα δεν πρότεινε κάποιο συγκεκριμένο όνομα, αφήνοντας ανοιχτά όλα τα ενδεχόμενα ανάλογα με τις προτάσεις των δύο κρατών. Το ελλιπές στοιχείο της συγκεκριμένης πρότασης ήταν ότι δεν κατέγραφε με ακρίβεια πού θα ισχύει το κοινά αποδεκτό όνομα το οποίο θα χρησιμοποιείτο στο εξωτερικό της χώρας. Τελικά, ο Γκρουέφσκι απέρριψε την πρόταση με τη δικαιολογία ότι δεν

μπορεί να αποδεχθεί τη χρήση διαφορετικού ονόματος στο εξωτερικό πέρα από αυτό του συνταγματικού.

Η ελληνική Κυβέρνηση λόγω της άρνησης της ΠΓΔΜ στη συγκεκριμένη πρόταση δέχθηκε την πρόταση ως μία βάση στην οποία θα μπορούσαν να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις. Η Αθήνα είχε κάνει ξεκάθαρο πως μία σύνθετη ονομασία ήταν εκείνο το οποίο επεδίωκε. Τότε οι πιέσεις στράφηκαν προς τα Σκόπια, με σκοπό να αποδεχθούν την πρόταση για χρήση ενός σύνθετου όρου, αλλιώς δεν θα μπορούσε να γίνει ένταξη της χώρας στο NATO και στο μέλλον στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Λυγερός 2008). Τον Φεβρουάριο του 2008 ο Νίμιτς επανήλθε με μία τελευταία πρόταση, ελπίζοντας ότι λίγες εβδομάδες πριν τη Σύνοδο Κορυφής θα βρεθεί η χρυσή τομή μεταξύ των δύο πλευρών. Η πρότασή του αυτή τη φορά ήταν πιο συγκεκριμένη. Περιλάμβανε δύο ονόματα. Το ένα θα ήταν το «Δημοκρατία της Μακεδονίας» το οποίο θα χρησιμοποιείτο στο εσωτερικό της χώρας και το άλλο θα ήταν εκείνο το οποίο θα χρησιμοποιείτο διεθνώς. Μάλιστα το κείμενο, το οποίο υπέβαλλε και στις δύο πλευρές, πρότεινε συγκεκριμένα διεθνή ονόματα. Αυτά ήταν το «Constitutional Republic of Macedonia, Democratic Republic of Macedonia, Independent Republic of Macedonia, New Republic of Macedonia, Republic of Upper Macedonia» (Λυγερός 2008, σελ.310). Καθοριζόταν ότι το διεθνές όνομα θα χρησιμοποιείται στον ΟΗΕ, σε διεθνείς οργανισμούς, σε πολυμερείς συμφωνίες, θα υπάρχει γραμμένο στα διαβατήρια, σε διεθνείς περιπτώσεις και για επίσημη διεθνή χρήση. Με τη συγκεκριμένη πρόταση καθίστατο σαφές ότι δεν θα μπορεί να αναγνωρίζεται ως επίσημο όνομα της ΠΓΔΜ ο όρος «Μακεδονία», αλλά και κανένα άλλου κράτους. Τέλος, κανένας δεν θα έχει οποιουδήποτε τύπου αποκλειστικά δικαιώματα στους όρους «Μακεδονία», «Μακεδονικός» από μόνος του. Θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν μόνο σύμφωνα με τη διεθνή νομοθεσία και τις διεθνείς συμβάσεις και πρακτικά. Οι διαφορές με την προηγούμενη πρόταση του Νίμιτς είναι εμφανείς. Αρχικά, η πρόταση αυτή είναι πολύ πιο συγκεκριμένη. Όχι μόνο προτείνει συγκεκριμένες διεθνείς ονομασίες από τις οποίες θα δήλωναν τα δύο μέρη με ποιες συμφωνούν και με ποιες όχι, αλλά και δηλώνεται με σαφήνεια πού θα ισχύει η διεθνής ονομασία και πού θα υπάρχει γραμμένη. Επίσης γινόταν με σαφήνεια αναφορά στο τι θα συνέβαινε σχετικά με τα αποκλειστικά δικαιώματα στα ονόματα «Μακεδονία» και «Μακεδονικός». Η ελληνική πλευρά δέχθηκε τη συγκεκριμένη

πρόταση ως βάση των διαπραγματεύσεων και ακολούθησε η πλευρά της ΠΓΔΜ (Λυγερός 2008).

Οι προσπάθειες να βρεθεί μία συμβιβαστική λύση κατέληξαν σε αδιέξοδο. Η Αθήνα έμεινε σταθερή στη θέση την οποία είχε ανακοινώσει ήδη χρόνια πριν και τα Σκόπια έμειναν σταθερά στη θέση τους, ότι δεν μπορεί να υπάρξει άλλο όνομα παρά μόνο το συνταγματικό. Οι προσπάθειες του διαμεσολαβητή Μάθιου Νίμιτς για μία συμφωνία πριν την Σύνοδο Κορυφής του NATO συνεχίστηκαν, με σκοπό, έστω και τελευταία στιγμή, να βρεθεί μία λύση. Νέα ονόματα προτάθηκαν για τη χώρα και τη γλώσσα, νέες πιέσεις ασκήθηκαν και φόβοι εκδηλώθηκαν για το αποτέλεσμα που θα είχε η άσκηση βέτο στη Σύνοδο Κορυφής. Στις 2 Απριλίου του 2008 η Ελλάδα στη Σύνοδο Κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι κατάφερε να μετατρέψει την προϋπόθεση που έθετε η ελληνική κυβέρνηση σε νατοϊκή (Σαββαΐδης 2018). Παρά τις πιέσεις που δέχθηκε η ελληνική κυβέρνηση από τις ΗΠΑ και από κάποιες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, υπήρξε κατανόηση για τη στάση του Κώστα Καραμανλή, η οποία είχε καταστεί σαφής ήδη από τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους. Η Αθήνα εκείνο το βράδυ κατάφερε να συνδέσει την επίλυση του ζητήματος της ονομασίας με την είσοδο της ΠΓΔΜ στον Οργανισμό. Αν και υπήρξαν ανησυχίες για τη στάση της χώρας, η Ελληνική Κυβέρνηση γνώριζε καλά πως η απειλή άσκησης του συγκεκριμένου δικαιώματος αποτελούσε μονόδρομο, αν ήθελε να ασκήσει αποτελεσματική εξωτερική πολιτική και να πιέσει την ΠΓΔΜ με σκοπό να συμβιβαστεί. Ήταν ίσως η τελευταία ευκαιρία της Ελλάδας να αποδείξει ότι δεν θα υποχωρήσει παραπάνω. Έδειξε στους Σλαβομακεδόνες πως ήταν στιγμή και εκείνοι να συμβιβαστούν, με σκοπό να ξεκινήσει η διαδικασία ένταξής τους στους Ευρωατλαντικούς οργανισμούς, καθώς θεωρούσαν λανθασμένα πως η υποστήριξη από μία υπερδύναμη όπως οι ΗΠΑ θα ήταν αποτελεσματικό μέσο άσκησης πολιτικής. Τότε κατανόησαν ότι η πολιτική που είχαν ακολουθήσει μέχρι εκείνη τη στιγμή ήταν μη ευέλικτη. Μπορεί να είχαν καταφέρει την αναγνώρισή τους από ένα πλήθος κρατών, ευρωπαϊκών και μη, ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας», αλλά για να μπορέσουν να γίνουν μέλος του NATO και στη συνέχεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης έπρεπε να ομαλοποιηθούν πλήρως οι σχέσεις τους με την Ελλάδα και να βρεθεί ένα όνομα κοινά αποδεκτό από όλες τις εμπλεκόμενες χώρες. Εκείνη τη χρονική περίοδο ήταν που αρκετοί αξιωματούχοι της γειτονικής χώρας συνειδητοποίησαν ότι λύση με αυτόν τον τρόπο δεν θα βρεθεί και ξεκίνησαν να διαφοροποιούνται ως προς τη στάση

της κυβέρνησης. Ωστόσο γρήγορα υπήρξε αντίδραση από τον πρωθυπουργό της χώρας, Γκρούεφσκι, και μετριάστηκαν οι διαφοροποιήσεις (Λυγερός 2008).

4.2 Η Καταδίκη της Ελλάδας

Ο Γκρούεφσκι θεώρησε ευκαιρία να επωφεληθεί από την εθνικιστική έξαρση που υπήρχε στο εσωτερικό της χώρας του μετά το βέτο της Ελλάδας στη Σύνοδο Κορυφής και προκηρύχθηκαν εκλογές οι οποίες θα γίνονταν εντός του 2008, παρά τις πιέσεις που δέχθηκε για έναρξη νέων διαπραγματεύσεων. Οι συνομιλίες σταμάτησαν και ο Γκρούεφσκι κέρδισε τις εκλογές με 47%, με αποτέλεσμα να είναι παντοδύναμος εντός του Κοινοβουλίου. Ωστόσο τα αποτελέσματα κρίθηκαν αμφισβητούμενα από τους διεθνείς παρατηρητές και οι εκλογές στιγματίστηκαν από βία και νοθεία (Λυγερός 2008). Αμέσως μετά τη νίκη του στις εθνικές εκλογές ο Γκρούεφσκι αποφάσισε να προσφύγει στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης κατά της Ελλάδας για το βέτο το οποίο απείλησε ότι ίσως θα ασκούσε στη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ για να μην γίνει πρόσκληση της ΠΓΔΜ στον οργανισμό. Σύμφωνα με τη Δώρα Αντωνίου (2008), στο κείμενο της προσφυγής η ΠΓΔΜ υποστηρίζει ότι την κάνει με σκοπό την «προστασία των δικαιωμάτων της, όπως αυτά προσδιορίζονται από την Ενδιάμεση Συμφωνία και τη διασφάλιση της άσκησης των δικαιωμάτων της ως ανεξάρτητου κράτους, που δρα στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου, μεταξύ του δικαιώματος συμμετοχής σε διεθνείς οργανισμούς». Ταυτόχρονα γίνεται αναφορά στο άρθρο 11 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, σύμφωνα με το οποίο η Ελλάδα δεν έχει το δικαίωμα να εμποδίσει την ένταξη της ΠΓΔΜ σε διεθνείς, πολυμερείς και περιφερειακούς οργανισμούς, αν γίνει με το προσωρινό όνομα. Η Ελλάδα ενώπιον του δικαστηρίου υποστήριξε ότι μετά την είσοδό της στο ΝΑΤΟ η ΠΓΔΜ θα έκανε χρήση του συνταγματικού της ονόματος. Όμως το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης δεν πείστηκε και η απόφαση ήταν καταδικαστική για την Ελληνική πλευρά. Με ψήφους δεκαπέντε υπέρ έναντι ενός κατά αποφασίστηκε ότι η Ελλάδα παραβίασε την παράγραφο 1 του άρθρου 11 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας. Το σημαντικό είναι ότι το Δικαστήριο απέρριψε το δεύτερο αίτημα της ΠΓΔΜ, να διατάξει την Ελλάδα να μην πράξει ξανά το ίδιο (Αθανασόπουλος 2011). Στη συνέχεια το δικαστήριο κάλεσε και τα δύο μέρη να ξεκινήσουν ουσιαστικές διαπραγματεύσεις με σκοπό την οριστική επίλυση του ζητήματος της ονομασίας. Παρά την καταδίκη της Ελλάδας από το Δικαστήριο της Χάγης πρέπει να γίνει μία διευκρίνιση. Στη Σύνοδο Κορυφής το 2008 έγινε ομόφωνα αποδεκτή από όλα τα μέλη η απόφαση να προσκληθεί να γίνει μέλος του οργανισμού

η ΠΓΔΜ, αφού υπάρξει μία οριστική επίλυση του ζητήματος. Η Ελλάδα απείλησε ότι θα ασκήσει βέτο, αλλά δεν το έκανε πράξη ποτέ. Η απόφαση αυτή επαναλήφθηκε και στις επόμενες Συνόδους Κορυφής μέχρι εκείνη του 2016 (Σαββαΐδης 2018).

5. Πρόγραμμα «Σκόπια 2014»

5.1 Το Πρόγραμμα «Σκόπια 2014»

Μέχρι και το 2011, όπου η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης ήταν καταδικαστική για τη στάση της Ελλάδας απέναντι στην ενδεχόμενη πρόσκληση συμμετοχής της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ, οι διαπραγματεύσεις είχαν παγώσει. Μετά την απόφαση δεν υπήρξε κάποια ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, καθώς το ενδιαφέρον όλων ήταν στραμμένο στην αντιμετώπιση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και στις διαδηλώσεις και πτώσεις των αραβικών καθεστώτων. Ωστόσο, στις 4 Φεβρουαρίου ο πρωθυπουργός της ΠΓΔΜ, Νικόλα Γκρούεφσκι, ανακοίνωσε το κρατικά χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα εκσυγχρονισμού των υποδομών της πρωτεύουσας «Σκόπια 2014» (Graan 2013). Σύμφωνα με τον Graan (2013) το πρόγραμμα αυτό περιλάμβανε νέα αίθουσα φιλαρμονικής, νέο εθνικό θέατρο, τρία νέα κυβερνητικά κτήρια, νέο επιχειρηματικό κέντρο στην πόλη των Σκοπίων και μία νέα εκκλησία. Προβλεπόταν η κατασκευή τριών νέων μουσείων, δύο νέων ξενοδοχείων, μίας αψίδας του θριάμβου και μίας συλλογής πάνω από είκοσι μπρούτζινων και μαρμάρινων αγαλμάτων. Τα νέα κτήρια θα κτιζόνταν σε στυλ μπαρόκ και νεοκλασικό. Το χρονοδιάγραμμα του προγράμματος ήταν συγκεκριμένο, με σκοπό να έχει ολοκληρωθεί μέσα σε τέσσερα χρόνια.

5.2 Ο σκοπός του Προγράμματος

Ο σκοπός του προγράμματος «Σκόπια 2014» ήταν πολλαπλός. Αρχικά, ο πρωθυπουργός επιθυμούσε να αναδιαμορφώσει την εικόνα της κεντρικής πόλης της χώρας. Ήθελε να ξεφύγει από το κομμουνιστικό και οθωμανικό παρελθόν της ΠΓΔΜ και να εφαρμόσει μία νέα αφήγηση για την ιστορία της. Θα δημιουργούσε ένα μονοπολιτισμικό παρόν, το οποίο έβρισκε τις σταθερές βάσεις του μέσα στους αιώνες. Επιδίωκε να ενδυναμώσει τον «μακεδονικό» χαρακτήρα της χώρας. Με αυτό τον τρόπο δε θα ενίσχυε μόνο τα εθνικά αισθήματα των πολιτών αλλά προσπάθησε και να δημιουργήσει μία νέα εικόνα για την ΠΓΔΜ. Μία σύγχρονη και ευρωπαϊκή οπτική αυτής. Δεν είναι τυχαίο ότι ήδη πριν από το 2010 ξεκίνησαν διαφημιστικές καμπάνιες σε παγκόσμια ειδησεογραφικά δίκτυα για την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα της χώρας (Graan 2013). Η δημιουργία μιας νέας εικόνας για τη «Δημοκρατία της Μακεδονίας» ήταν επιτακτικής σημασίας, αν ήθελε να προσελκύσει τουρίστες

και επενδυτές για ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας. Η περιοχή υστερούσε οικονομικά και κοινωνικά και με την ανεξαρτησία της, την αναγνώριση και την είσοδο στον 21^ο αιώνα έγιναν προσπάθειες να υιοθετηθούν πολιτικές εκσυγχρονισμού της οικονομίας (Kubieva 2012). Ήταν μία νέα χώρα που μετρούσε περίπου είκοσι χρόνια ύπαρξης και βρισκόταν σε ένα νέο παγκοσμιοποιημένο σύστημα με έντονες προκλήσεις. Όλα όσα ήταν αναγκαία για να ενταχθεί σε αυτό είτε δεν υπήρχαν είτε παρέπεμπαν σε μια άλλη εποχή με διαφορετικές κοινωνικοπολιτικές συνθήκες. Φυσικά το πρόγραμμα εντάσσεται στο ευρύτερο σχέδιο εξαρχαϊσμού της χώρας που εφαρμόστηκε οργανωμένα από τον πρωθυπουργό της, Νικόλα Γκρούεφσκι. Στην προσπάθεια δημιουργίας ενός κράτους σταθερού με ομοιογένεια και βαθιές ρίζες στο παρελθόν οι αναφορές στο αρχαίο μακεδονικό βασίλειο είχαν ξεκινήσει να γίνονται ήδη από τη δεκαετία του '60. Όμως αυτές οι φωνές ήταν μεμονωμένες με ελλιπή επιστημονική βάση και κυβερνητική υποστήριξη. Παρόμοιες φωνές έκαναν αισθητή την παρουσία τους κατά τη διαδικασία ανεξαρτητοποίησης της χώρας, όμως εκείνη την εποχή περιορίστηκαν μετά από αντιδράσεις της Ελλάδας. Παρά τις διαβεβαιώσεις του τότε πρωθυπουργού Γκλιγκόροφ και με τις μετατροπές στο Σύνταγμα, οι αναφορές σύνδεσης της ΠΓΔΜ με το αρχαίο μακεδονικό βασίλειο ήταν έντονες. Με την άνοδο του Γκρούεφσκι στην εξουσία και με τη συνειδητοποίηση ότι έτσι επωφελείται πολιτικά, η διεκδίκηση της αρχαίας μακεδονικής ιστορίας πήρε σάρκα και οστά. Στα βιβλία ιστορίας υπήρχαν οι χάρτες της «Μεγάλης Μακεδονίας» που εμφάνιζαν ελληνικές περιοχές ως μέρος της επικράτειας της γειτονικής χώρας. Η ιστορία διδασκόταν με τρόπο αμφιλεγόμενο, αρχαία ελληνικά σύμβολα χρησιμοποιούνταν ως σύμβολα της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» και το πρόγραμμα «Σκόπια 2014» εντασσόταν στο ευρύτερο σχέδιο της οικοδόμησης μίας ενιαίας εθνικής ταυτότητας. Με την αναδιαμόρφωση της εικόνας της χώρας μέσα από διαφημίσεις, με την ανοικοδόμηση των Σκοπίων και την παρουσίασή τους ως μία σύγχρονη και ανεπτυγμένη πόλη, ανοιχτή σε επενδύσεις, προσπάθησαν να προσελκύσουν την παγκόσμια προσοχή. Το «Σκόπια 2014» συμβόλιζε την εθνική ιδεολογία που ήθελε ο πρωθυπουργός της χώρας να προωθήσει (Graan 2013).

Αυτή ήταν ότι αποτελούν απογόνους του Μεγάλου Αλεξάνδρου και του αρχαίου Μακεδονικού βασιλείου και πως έτσι πρέπει να αναγνωριστούν από την παγκόσμια διεθνή κοινότητα. Μία χώρα που αναγεννιέται και ξανασυστήνεται στην παγκόσμια σκηνή μέσω ενός εσωτερικού αγώνα που αναζητά την νομιμοποίηση της ύπαρξής του (Georgievskaja– Jakovleva 2014). Το «Σκόπια 2014», τα βιβλία ιστορίας και οι διαφημιστικές καμπάνιες εφαρμόζονται στα πλαίσια του nation branding (Graan, 2013). Σύμφωνα με τον Ying Fan (2005) για το nation branding δεν υπάρχει συγκεκριμένος ορισμός αλλά θα μπορούσε να οριστεί ως μία νέα τακτική επαναπροσδιορισμού της εικόνας στο εσωτερικό και στο εξωτερικό μιας χώρας. Η συγκεκριμένη τακτική έχει δύο μορφές. Η μία αφορά τη διαχείριση της εικόνας μίας χώρας με σκοπό την αύξηση των πωλήσεων και εξαγωγών της. Η δεύτερη μορφή αφορά την προώθηση της χώρας ως τουριστικού προορισμού μέσω της διαφήμισης της ιστορίας, του πολιτισμού και της γλώσσας της. Το σημαντικό σημείο στη συγκεκριμένη μορφή είναι ότι η χώρα χρησιμοποιεί τη συγκεκριμένη μέθοδο και για επενδύσεις εντός της χώρας, αύξηση των θέσεων εργασίας και εγκατάσταση πολιτών στη χώρα. Για να προσελκύσει υποψήφιους επενδυτές κάνει χρήση της γεωπολιτικής της θέσης, των κοινωνικών δομών, του πολιτικού και οικονομικού συστήματος και διάσημων προσώπων αυτής της χώρας (Fan 2005). Γίνεται προσπάθεια να αναπαραχθεί μία συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα σε συγκεκριμένο κοινό και προσπάθεια ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της χώρας στο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό σύστημα (Graan 2013). Την ίδια στιγμή ο Νικόλα Γκρούεφσκι διαμόρφωνε μία εθνική ταυτότητα για τους πολίτες του, εκμεταλλευόμενος ιστορικές προσωπικότητες άλλων χωρών. Διαφήμιζε την ΠΓΔΜ ως μία χώρα ανανεωμένη και ενταγμένη σε ένα νέο οικονομικό και κοινωνικό καθεστώς. Μία πρώην κομμουνιστική χώρα που προσπαθούσε να ενταχθεί στον δυτικό κόσμο. Γι' αυτό την ανακοίνωση του προγράμματος την ακολούθησαν ένα βίντεο έξι λεπτών, η αναμετάδοση αυτού του βίντεο και των ανακοινώσεων σε όλα τα τηλεοπτικά κανάλια της χώρας για μήνες και η διανομή του βίντεο στο διαδίκτυο και σε διεθνή ειδησεογραφικά δίκτυα. Έτσι η χώρα βελτίωνε την εικόνα της από πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία σε μία σύγχρονη, ευρωπαϊκών προδιαγραφών Δημοκρατία. Ωστόσο, το συγκεκριμένο πρόγραμμα δημιούργησε πλήθος αντιδράσεων. Η κοινωνία της ΠΓΔΜ χωρίστηκε σε δύο στρατόπεδα.

Όσοι ήταν υπέρ του προγράμματος υποστήριξαν ότι ένα πρόγραμμα τέτοιου μεγέθους μόνο καλό θα κάνει στην εικόνα της χώρας, ειδικά όταν γίνονται αναφορές στην εθνική ιστορία της. Το δικαιολόγησαν ως αναγκαίο, διότι με αυτόν τον τρόπο η «Μακεδονία» εξασφάλιζε «διάκριση και ανταγωνιστικότητα στην παγκόσμια οικονομία» (Graan2013, σελ. 170). Εκείνοι που διαφωνούσαν με την εφαρμογή του προγράμματος υποστήριξαν ότι ήταν αρκετά κοστοβόρο σε μία χρονική περίοδο δύσκολη για την παγκόσμια οικονομία. Ο αρχικός προϋπολογισμός του προγράμματος ήταν 80 εκατομμύρια ευρώ, όμως τελικά κατέληξε να κοστίζει πάνω από 600 εκατομμύρια (Ρηγόπουλος 2016). Υποστήριξαν επίσης ότι κατά την παρουσίαση του προγράμματος δεν υπήρξε δημόσια διαβούλευση, ότι το περιβάλλον της πόλης θα υποβαθμιζόταν λόγω των έργων, η διεκδίκηση ιστορικών στοιχείων θα δημιουργούσε ανταγωνισμό με την Ελλάδα και ότι παρουσιαζόταν ένα μονοεθνικό αφήγημα της χώρας. Οι αρχές, στην προσπάθειά τους να εξευρωπαϊσουν την πόλη των Σκοπίων, παρέβλεψαν σκόπιμα τις μειονότητες της χώρας, με αποτέλεσμα να υπάρχει ο κίνδυνος εντάσεων. Θεώρησαν τις μειονότητες κίνδυνο για την κύρια πολιτισμική ομάδα. Τέλος, άλλη αιτία εναντίωσης στο πρόγραμμα ήταν η ανησυχία ότι η πόλη θα μετατρέποταν σε μία δευτεροκλασάτη αντιγραφή παρά σε μία κανονική ευρωπαϊκή πρωτεύουσα (Graan 2013). Το αμφιλεγόμενο αυτό πρόγραμμα δημιούργησε εντάσεις και κύμα διαμαρτυριών από εκείνους που διαφωνούσαν για τα σχέδια της κυβέρνησης. Οι Αλβανοί διεκδίκησαν την ανύψωση αγαλμάτων δικών τους ηρώων ενώ η Βουλγαρία και η Ελλάδα διαμαρτυρήθηκαν ότι γίνεται κλοπή δικών τους πολιτισμικών στοιχείων (Τζίμας 2010). Το πρόγραμμα «Σκόπια 2014» του πρωθυπουργού Νίκολα Γκρούεφσκι αποτελεί ένα πολυέξοδο πρόγραμμα αποσλαβοποίησης. Ένα πρόγραμμα αλλαγής της ιστορίας, που έθεσε σε κίνδυνο τις λεπτές ισορροπίες εντός της ΠΓΔΜ. Αποτέλεσε μέρος μίας γενικότερης προσπάθειας αλλαγής της συλλογικής μνήμης των πολιτών της με ταυτόχρονη προσπάθεια αφομοίωσης ή περιορισμού οποιουδήποτε διαφορετικού πολιτισμικού στοιχείου θεωρούνταν επικίνδυνο, παρά τη συμφωνία της Οχρίδας του 2001. Αυτός είναι ο κύριος λόγος που τα Σκόπια δεν προσέρχονται σε διαπραγματεύσεις ή όταν προσέρχονται δεν γίνεται ουσιαστικός διάλογος. Όσο καθυστερούν τις διαπραγματεύσεις μόνο κερδισμένοι βγαίνουν στο ζήτημα του ονόματος, τόσο στο εσωτερικό της χώρας με αφομοίωση κάθε μειονοτικού στοιχείου που προσλαμβάνεται ως κίνδυνος, όσο και στο εξωτερικό με καθιέρωση της αντίληψης

ότι αποτελούν απογόνους των αρχαίων Μακεδόνων και έτσι έχουν κάθε νόμιμο δικαίωμα χρήσης του ονόματος «Δημοκρατία της Μακεδονίας».

6. Πολιτική Κρίση και Αλλαγή Εξουσίας

Από τις 9 Φεβρουαρίου 2015 το κόμμα SDSM του Ζόραν Ζάεφ δημοσίευσε παράνομες ηχογραφήσεις που έφεραν στην επιφάνεια ένα σκάνδαλο τηλεφωνικών παρακολουθήσεων 20.000 τηλεφωνικών αριθμών, οι οποίες αντιστοιχούσαν σε 670.000 παράνομες ηχογραφήσεις. Η αντιπολίτευση κατηγόρησε τον τότε πρωθυπουργό Νικόλα Γκρουέφσκι και την κυβέρνησή του για το σκάνδαλο και τον χαρακτήρισε ολιγάρχη. Οι παρακολουθήσεις είχαν στόχο δικαστές, ηγετικές προσωπικότητες της αντιπολίτευσης, κρατικούς αξιωματούχους, εισαγγελείς και δημοσιογράφους. Ταυτόχρονα κατηγορήθηκαν κρατικοί αξιωματούχοι για σύγκρουση συμφερόντων, εκλογική νοθεία, διαφθορά, κατάχρηση εξουσίας και εκβιασμούς (European Commission 2015). Βίαιες διαδηλώσεις εκδηλώθηκαν και η χώρα βίωσε μία από τις χειρότερες πολιτικές κρίσεις μετά από εκείνη της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας. Οποιαδήποτε συζήτηση μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ σχετικά με την επίλυση του ονοματολογικού πάγωσε, δεδομένων των ασταθών εσωτερικών καταστάσεων. Τότε, με παρέμβαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, συμφωνήθηκαν κάποιες αλλαγές, για να αποκλιμακωθεί η κατάσταση. Τον Ιούνιο του 2015 μετά από οκτώ ώρες διαπραγματεύσεων αποφασίστηκε να διενεργηθούν βουλευτικές εκλογές τον Απρίλιο του 2016, με σκοπό να βγει η χώρα από τη βαθιά κρίση στην οποία είχε εισέλθει λόγω του σκανδάλου υποκλοπών. Τελικά, περίπου μετά από ένα χρόνο και με μικρή διαφορά στις ψήφους ο Ζόραν Ζάεφ ως αρχηγός της Σοσιαλδημοκρατικής Ένωσης σε συνεργασία με τα δύο αλβανικά κόμματα κατάφερε να σχηματίσει κυβέρνηση. Ήδη από την αρχή της θητείας του ο πρωθυπουργός της ΠΓΔΜ δήλωσε πως η συμμετοχή στο ΝΑΤΟ και η έναρξη της διαδικασίας ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι βασικοί πυλώνες του προγράμματός του. Μάλιστα ο υπουργός Εξωτερικών της χώρας, Νικόλα Ντιμιτρόφ, ανακοίνωσε πως θα επισκεφθεί την Ελλάδα με σκοπό την αναζήτηση ενός συμβιβασμού σχετικά με το όνομα (Γκεοργκιέφσκι & Γεωργακόπουλος 2017). Η νέα συμμαχική κυβέρνηση είχε να αντιμετωπίσει πολλαπλά μέτωπα. Επιζητούσε άμεση ένταξη στους ευρωατλαντικούς οργανισμούς, κάτι το οποίο θα συνέβαινε μόνο με την οριστική επίλυση του ονοματολογικού.

7. Η Συμφωνία των Πρεσπών

7.1 Υπογραφή της Συμφωνίας

Σχεδόν αμέσως η νέα κυβέρνηση της ΠΓΔΜ ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με την Ελληνική Κυβέρνηση. Η οριστική επίλυση του ζητήματος ήταν κρίσιμης σημασίας, αν η νέα κυβέρνηση ήθελε να εντάξει τη χώρα της στο ΝΑΤΟ και την Ε.Ε. Ωστόσο, παρά το θετικό κλίμα μεταξύ των δύο πλευρών, οι διαφορές στις θέσεις σχετικά με το όνομα έγιναν γρήγορα εμφανείς. Τον Απρίλιο του 2018 οι διαπραγματεύσεις βρίσκονταν σε προχωρημένο στάδιο, όμως οι δηλώσεις του Έλληνα υπουργού εξωτερικών, Νίκου Κοτζιά, ότι ο ρεαλισμός και ο συμβιβασμός είναι αναγκαίοι για την επίλυση του ονοματολογικού, απέδειξαν ότι υπήρχαν ακόμα διαφορές που έπρεπε να διευθετηθούν (Huffingtonpost.gr 2018). Τελικά στις 17 Ιουνίου του 2018 υπογράφηκε στη Μεγάλη Πρέσπα από τους Υπουργούς των Εξωτερικών των δύο χωρών και τον ειδικό απεσταλμένο του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ η «Τελική Συμφωνία για την επίλυση των διαφορών οι οποίες περιγράφονται στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών 817 (1993) και 845 (1993), τη λήξη της Ενδιάμεσης Συμφωνίας του 1995 και την εδραίωση στρατηγικής εταιρικής σχέσεως μεταξύ των Μερών» (Συρίγος και Χατζηβασιλείου 2019). Από τον ίδιο τον τίτλο της Συμφωνίας μπορούμε να κατανοήσουμε ότι η συγκεκριμένη Συμφωνία ήταν και η τελική που όχι μόνο επίλυσε το ζήτημα σχετικά με την ονομασία της ΠΓΔΜ αλλά και έθετε τέλος στην Ενδιάμεση Συμφωνία η οποία είχε υπογραφεί το 1995. Προέβλεπε τη συνεργασία μεταξύ των κρατών όχι μόνο για την εξεύρεση ενός ονόματος αλλά και σε ένα ευρύ φάσμα τομέων. Ο σκοπός ήταν να δημιουργηθεί στρατηγική σχέση μεταξύ των δύο γειτόνων. Και αυτή η Συμφωνία έχει ορισμένα άρθρα πολύ συγκεκριμένα που αποτελούν τον πυρήνα της και αφορούν την ονομασία και κάποια άλλα άρθρα τα οποία είναι διατυπωμένα γενικά και αφήνονται σε μελλοντικές διμερείς συμφωνίες για να εφαρμοστούν.

7.2 Το περιεχόμενο της Συμφωνίας

Η Τελική Συμφωνία, που έμεινε γνωστή ως Συμφωνία των Πρεσπών, ξεκινάει με το Προοίμιο, όπου αναφέρονται το θετικό κλίμα μεταξύ των κρατών για την οριστική επίλυση του ζητήματος και οι εγγυήσεις. Στη συνέχεια ακολουθεί το Μέρος 1 το οποίο αφορά τα εξής: «ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΠΕΡΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ, ΤΩΝ

ΕΚΚΡΕΜΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΑΥΤΟ ΚΑΙ Η ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΛΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ» και το Μέρος 2 που περιλαμβάνει τα: «ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΑΙ ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΜΕΡΩΝ», «ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ FORA», «ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ», «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ» (Συρίγος και Χατζηβασιλείου 2019). Το Μέρος 2 αποτελείται επίσης και από τα εξής: «ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ, ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ, ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ, ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ», «ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ», ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ, «ΣΥΜΒΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ», «ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ». Στο τέλος της Συμφωνίας βρίσκονται οι «ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ» (Συρίγος και Χατζηβασιλείου 2019). Το άρθρο 1 είναι από τα πιο σημαντικά άρθρα της Συμφωνίας. Στην παράγραφο 3 του άρθρου, σύμφωνα με τους Συρίγο και Χατζηβασιλείου, ορίζεται ότι «το επίσημο όνομα του Δεύτερου Μέρους θα είναι «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας»» (2019, σελ.126). Το σύντομο όνομα θα είναι «Βόρεια Μακεδονία», η ιθαγένεια του πολίτη ορίζεται ως «Μακεδονική/ πολίτης της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας» και θα αναγράφεται έτσι σε όλα τα ταξιδιωτικά έγγραφα, ενώ για τη γλώσσα ορίστηκε να ονομάζεται «Μακεδονική γλώσσα», η οποία όμως ανήκει στην ομάδα των Νότιων σλαβικών γλωσσών σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφο 3, που προβλέπει διάκριση μεταξύ των δύο πολιτισμών. Το σημαντικό σημείο αφορά τη χρήση του ονόματος *erga omnes*. Δηλαδή, η νέα ονομασία της χώρας θα ισχύει και στο εσωτερικό και στο εξωτερικό για όλες τις χρήσεις. Οι κωδικοί της χώρας αλλάζουν μόνο για τις πινακίδες αυτοκινήτων σε «NM» και «NMK», ενώ για τις υπόλοιπες χρήσεις παραμένει ο ήδη υπάρχων κωδικός, «MK». Οι επιθετικοί προσδιορισμοί για το κράτος, τα όργανά του και τις δημόσιες οντότητες θα πρέπει να είναι σύμφωνοι με το νέο όνομα, χωρίς όμως αυτό να επηρεάζει εκείνες οι οποίες δεν έχουν κάποια σχέση με το κράτος της Βόρειας Μακεδονίας. Ωστόσο, υπήρξε πρόβλεψη ότι οι αναφορές από τις συγκεκριμένες ομάδες στους όρους «Μακεδονία» και «Μακεδόνας» αναφέρονται «σε διαφορετικό ιστορικό πλαίσιο και πολιτιστική κληρονομιά», σύμφωνα με το άρθρο 7 παράγραφο 1, όπως αυτό ορίζεται από τη Συμφωνία.

Στις δύο επόμενες παραγράφους του ίδιου άρθρου της Συμφωνίας ορίζεται τι νοείται για την καθεμία χώρα ξεχωριστά, όταν γίνεται αναφορά στους συγκεκριμένους όρους. Οι Συρίγος και Χατζηβασιλείου παρουσιάζουν το επίσημο κείμενο της Συμφωνίας, όπου καταγράφεται πως για την Ελλάδα νοείται η περιοχή και ο πληθυσμός της ελληνικής Μακεδονίας, «... αλλά και τα χαρακτηριστικά τους, καθώς και ο ελληνικός πολιτισμός, η ιστορία, η κουλτούρα και η κληρονομιά αυτής της περιοχής από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα» (2019, σελ.136). Για τη Βόρεια Μακεδονία νοείται η επικράτεια, η γλώσσα, ο πληθυσμός, η ιστορία, ο πολιτισμός και η κληρονομιά «διακριτά διαφορετικά από αυτά που αναφέρονται στο Άρθρο 7 (2)» (Συρίγος και Χατζηβασιλείου 2019, σελ.136). Στο συγκεκριμένο Άρθρο έγινε ρητή διάκριση μεταξύ του πολιτισμού της αρχαίας Μακεδονίας και του πολιτισμού της Βόρειας Μακεδονίας. Αυτό που αμφισβητήθηκε έντονα ήταν κατά πόσο θα ήταν χρήσιμο το συγκεκριμένο άρθρο, καθώς κανένας δεν θα ανατρέχει στη Συμφωνία κάθε φορά για να δει τι ορίζεται με τους όρους «Μακεδονία» και «Μακεδόνας» για την κάθε χώρα. Σύμφωνα με αυτά που συμφώνησαν οι δύο κυβερνήσεις, η χρήση των λέξεων μπορεί να είναι κοινή, αλλά εννοείται με αυτές κάτι διαφορετικό. Ορίζεται ότι η νέα ονομασία και οι ορολογίες θα ενσωματωθούν στο Σύνταγμα της χώρας και θα υιοθετηθούν από την προβλεπόμενη εσωτερική διαδικασία, η οποία είναι δεσμευτική και αμετάκλητη και θα έχει ως αποτέλεσμα την αναθεώρηση του Συντάγματος. Τα σημεία όπου θα γίνονταν τροποποιήσεις καταγράφονταν με λεπτομέρεια. Στο Άρθρο 1 παράγραφος 12 σημειώνεται ότι θα γίνουν αλλαγές σε όλα τα σημεία όπου αναφέρεται η χώρα με άλλο όνομα πέρα από εκείνο που συμφώνησαν τα δύο Μέρη, καθώς και στο Προοίμιο και στα Άρθρα 3 και 49. Οι αλλαγές αυτές συμφωνήθηκε να γίνουν *in toto*, όπως αναφέρεται στο τελικό κείμενο της Συμφωνίας. Δηλαδή οι αλλαγές θα γίνονταν ομαδικά και όχι τμηματικά. Η επίλυση των ζητημάτων σχετικά με τις εμπορικές ονομασίες, τα εμπορικά σήματα και τις επωνυμίες καθορίζεται να πραγματοποιηθεί στην επόμενη τριετία, καθώς δεσμεύτηκαν τα Μέρη να θεσμοθετήσουν διάλογο για κοινά αποδεκτές λύσεις. Αυτό θα γίνει με τη δημιουργία ομάδας ειδικών που θα στελεχωθεί από εκπροσώπους της Ελλάδας και της Βόρειας Μακεδονίας με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Άρθρο 1 περιγράφει τα βήματα τα οποία πρέπει να ακολουθήσει η κάθε χώρα, για να γίνει κύρωση της Συμφωνίας και από τις δύο πλευρές. Προβλέπεται ότι η Βόρεια Μακεδονία θα κυρώσει τη Συμφωνία, μετά θα ενημερώσει την Ελλάδα για την κύρωση και αν θέλει τότε η Βόρεια Μακεδονία θα διεξάγει δημοψήφισμα. Επιπλέον θα ξεκινήσει η διαδικασία τροποποίησης του συντάγματος όπως προβλέπεται από την Συμφωνία και μόνο αφού ολοκληρώσει τις τροποποιήσεις τότε η Ελλάδα θα κυρώσει τη Συμφωνία. Τέλος η Βόρεια Μακεδονία υποχρεούται να ενημερώσει όλους τους οργανισμούς, fora και όλα τα κράτη – μέλη του ΟΗΕ για τη νέα επίσημη ονομασία της και θα πρέπει να χρησιμοποιούνται οι ορολογίες που προβλέπονται από την Τελική Συμφωνία η οποία έχει τεθεί σε ισχύ. Για τα έγγραφα που εκδίδονται από τις Αρχές της Βόρειας Μακεδονίας αποφασίστηκε να υπάρξουν δύο μεταβατικές περιόδους. Η μία ήταν η «τεχνική», κατά την οποία τα επίσημα έγγραφα και το υλικό τα οποία θα χρησιμοποιηθούν στο εξωτερικό ή εκείνα του εσωτερικού που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο εξωτερικό θα πρέπει να χρησιμοποιούν τις ορολογίες οι οποίες προβλέπονται από τη Συμφωνία ή να ανανεωθούν σύμφωνα με αυτούς τους όρους μέσα σε ένα διάστημα πέντε χρόνων από τη στιγμή κύρωσης της Συμφωνίας. Από την άλλη μεριά η «πολιτική» μεταβατική περίοδος είναι σχετική με όλα τα έγγραφα τα οποία χρησιμοποιούνται στο εσωτερικό της χώρας. Γι' αυτά προβλέφθηκε να γίνεται η αλλαγή στο επίσημο συμφωνημένο όνομα κάθε φορά που ξεκινά το άνοιγμα του αντίστοιχου διαπραγματευτικού κεφαλαίου της ΕΕ και να ολοκληρώνεται εντός πέντε ετών. Εδώ φαίνεται ακόμα ένας συμβιβασμός τον οποίο έκαναν και οι δύο πλευρές. Η Ελλάδα κατάφερε να εξασφαλίσει τη χρήση του νέου ονόματος στα έγγραφα που θα χρησιμοποιούνταν στο εξωτερικό της Βόρειας Μακεδονίας, αλλά για να αντικατασταθούν και τα έγγραφα που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά στο εσωτερικό της χώρας θα πρέπει να ξεκινήσουν τα ανοίγματα των κεφαλαίων για την ένταξη της χώρας στην Ένωση. Με αυτόν τον τρόπο η εφαρμογή της Συμφωνίας συνδέθηκε με την είσοδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Άρθρο 2 ορίζει τις ενέργειες και των δύο Μερών για την ένταξη του Δεύτερου σε διεθνείς, πολυμερείς και περιφερειακούς οργανισμούς. Ορίζεται ότι η Ελλάδα δεν θα αντιταχθεί στην είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας σε όσους οργανισμούς είναι η ίδια μέλος και ότι θα γίνει αίτημα ένταξης σε αυτούς με το οριστικό όνομα της χώρας το οποίο ορίζεται από το άρθρο 1 (3) της Συμφωνίας. Μάλιστα η Ελλάδα ορίζεται ως εκείνη που θα ενημερώσει την ΕΕ ότι τίθεται υπέρ της έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων και της πρόσκλησης ένταξης στο

NATO μετά την κύρωση της Συμφωνίας από τη Βόρεια Μακεδονία. Επιπλέον τονίζεται ότι αυτό θα γίνει αφού πρώτα αποφασιστεί αν θα γίνει δημοψήφισμα, μετά τη διεξαγωγή αυτού και αφού γίνουν οι απαιτούμενες αλλαγές στο Σύνταγμα της γειτονικής χώρας. Τότε μόνο το ελληνικό κοινοβούλιο θα κυρώσει το Πρωτόκολλο ένταξης της στο NATO και την Τελική Συμφωνία (Συρίγος και Χατζηβασιλείου 2019).

Επαναλαμβάνονται οι διαβεβαιώσεις σχετικά με το απαραβίαστο των συνόρων καθώς και ότι καμία από τις δύο χώρες δεν θα προβάλει καμία διεκδίκηση εις βάρος της άλλης και δεν θα υποστηρίξει κάτι τέτοιο από κάποιο τρίτο μέρος. Δηλώνουν ότι θα απέχουν από εχθρικές ενέργειες και από κάθε άλλη μη φιλική ενέργεια. Μάλιστα στο άρθρο 4 δηλώνεται ότι το Σύνταγμα καμίας από τις δύο χώρες δεν θα αποτελέσει βάση για εδαφική διεκδίκηση και ότι θα απέχουν από αλυτρωτικής φύσεως δηλώσεις. Υπάρχει η πρόβλεψη για αμοιβαία ανάληψη μέτρων για την απαγόρευση εχθρικών πράξεων και προπαγάνδας από κρατικές υπηρεσίες και για περιορισμό αντίστοιχης φύσεως πράξεων από ιδιωτικούς φορείς. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στα ιστορικά και πολιτιστικά σύμβολα. Αν γίνεται χρήση των συμβόλων της μίας χώρας από την άλλη, τότε θα λαμβάνονται τα απαραίτητα μέτρα για να αντιμετωπιστεί αυτό. Αποφασίστηκε να γίνει μέσα σε έξι μήνες έλεγχος όλων των μνημείων, δημόσιων κτηρίων και υποδομών της Βόρειας Μακεδονίας, για να ελεγχθεί αν αναφέρονται στην ελληνική πολιτιστική κληρονομιά. Υπάρχει δε ρητή απαγόρευση χρήσης του ήλιου της Βεργίνας με οποιονδήποτε τρόπο και προβλέπεται η έναρξη διαδικασίας αφαίρεσής του από τον οποιονδήποτε δημόσιο χώρο στον οποίο υπάρχει. Για το ζήτημα του εκπαιδευτικού υλικού ορίστηκε η δημιουργία εντός ενός μήνα από την υπογραφή της Συμφωνίας Κοινής Διεπιστημονικής Επιτροπής Εμπειρογνομόνων, για να εξετάσει τα σχολικά εγχειρίδια και όλο το βοηθητικό υλικό διδασκαλίας. Αυτό συνέβη για να εξασφαλιστεί ότι και στις δύο χώρες δεν γίνεται προσπάθεια αλυτρωτισμού και αναθεωρητισμού. Για αυτό το σκοπό θα έθετε η επιτροπή συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα ολοκλήρωσης ελέγχου, ενώ προβλέπεται να κάνει έλεγχο σε κάθε νέα έκδοση των σχολικών εγχειριδίων και να συνεδριάζει τουλάχιστον δύο φορές τον χρόνο (Συρίγος και Χατζηβασιλείου 2019).

Στη συνέχεια ακολουθεί το ΜΕΡΟΣ 2 της Συμφωνίας, που περιλαμβάνει τα άρθρα τα οποία ρυθμίζουν την εμβάθυνση των σχέσεων με τη μετατροπή των Γραφείων Σύνδεσης σε Πρεσβείες και τη στενότερη συνεργασία στα πλαίσια διεθνών και περιφερειακών οργανισμών και fora. Προβλέπεται η πολιτική, κοινωνική, οικονομική συνεργασία αλλά και η συνεργασία σε ένα πλήθος άλλων τομέων, όπως εκείνων της αστυνομίας, της πολιτικής προστασίας και των μεταφορών. Επιπλέον προβλέπεται ενίσχυση της αμυντικής συνεργασίας, ρυθμίζονται οι συμβατικές σχέσεις σε τομείς όπου είχαν συναφθεί συμφωνίες μεταξύ Ελλάδας και Γιουγκοσλαβίας και ορίζεται ο τρόπος με τον οποίο θα επιλύονται οι μεταξύ τους διαφορές. Τέλος η Τελική Συμφωνία ολοκληρώνεται με τις Τελικές Διατάξεις.

7.3 Η εφαρμογή της Τελικής Συμφωνίας.

Τελικά η κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας αποφάσισε να προχωρήσει σε δημοψήφισμα στις 30 Σεπτεμβρίου του 2018, για να εγκρίνουν οι πολίτες την Τελική Συμφωνία (Νέδος 2018). Το σημαντικό ήταν ότι για να θεωρηθεί το δημοψήφισμα νόμιμο έπρεπε να συμμετάσχει τουλάχιστον το 50% των εγγεγραμμένων στους εκλογικούς καταλόγους. Ο Πρωθυπουργός της χώρας ξεκίνησε εκστρατεία με σκοπό να πείσει τους πολίτες να ψηφίσουν υπέρ της αποδοχής της Συμφωνίας. Παρά τις έντονες προσπάθειες της κυβέρνησης να υποστηρίξει το «Ναι» και τις επισκέψεις δυτικών αξιωματούχων στα Σκόπια τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα. Τα τελικά αποτελέσματα έδειξαν ότι μόνο το 36.91% των εγγεγραμμένων ψήφισαν, με αποτέλεσμα ο πρόεδρος της επιτροπής να ανακοινώσει ότι δεν μπορεί να λάβει υπ' όψη το αποτέλεσμα. Παρά τη μικρή συμμετοχή, εντυπωσιακό ήταν το ποσοστό που ψήφισε υπέρ του «Ναι», ξεπερνώντας το 91% (ccn.gr2018). Ο Ζόραν Ζάεφ υποστήριξε πως το υψηλό ποσοστό εκείνων που ψήφισαν υπέρ της Συμφωνίας είναι ο λόγος για τον οποίο θα την προωθούσε προς το Κοινοβούλιο, με σκοπό να ξεκινήσουν οι διαδικασίες για τις συνταγματικές αλλαγές. Ωστόσο ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης αντέδρασε, υποστηρίζοντας πως η Συμφωνία είναι απορριπτέα από τη «Μακεδονική» πλειοψηφία λόγω του μικρού ποσοστού συμμετοχής (Kathimerini.gr 2018).

Τελικά η κυβέρνηση του Ζόραν Ζάεφ μετά από δύο ημέρες αναβολών, καθώς δεν κατείχε την κοινοβουλευτική υποστήριξη για να εγκρίνει τις συνταγματικές αλλαγές στη βάση της Συμφωνίας, κατάφερε να εξασφαλίσει την υποστήριξη των αλβανόφωνων βουλευτών, με αποτέλεσμα να εξασφαλίζει την απαιτούμενη πλειοψηφία, 81 στο σύνολο 120 βουλευτών, για να περάσει τις αλλαγές στα σημεία του Συντάγματος, όπως προβλεπόταν από τη Συμφωνία (ant1news.gr 2019). Μετά από ενημέρωση του Έλληνα Πρωθυπουργού, Αλέξη Τσίπρα, για την πρόοδο, σειρά πήρε το Ελληνικό Κοινοβούλιο το οποίο έπρεπε με τη σειρά του να την κυρώσει, όπως προβλεπόταν από την ίδια. Αυτό συνέβη λίγες ημέρες αργότερα. Στις 25 Ιανουαρίου 2019 η Ελληνική Βουλή επικύρωσε με 153 ψήφους την Τελική Συμφωνία (Euronews.gr 2019). Τα χειροκροτήματα πολλά και οι σχολιασμοί των Ευρωπαίων εταίρων διθυραμβικοί. Αλλά το δύσκολο και περίπλοκο έργο της εφαρμογής της Συμφωνίας ξεκινούσε εκείνη τη στιγμή. Πολλοί θεώρησαν ότι ένα ζήτημα τριάντα χρόνων έληγε, αλλά αντίθετα ένα δύσκολο εγχείρημα μόλις ξεκινούσε. Η διαδικασία εφαρμογής της Τελικής Συμφωνίας είναι περίπλοκη αλλά όχι ανέφικτη, διότι η εφαρμογή και ολοκλήρωσή της είναι πολυετής και εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως είναι η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Βόρειας Μακεδονίας.

7.4 Οι Συμβιβασμοί των δύο χωρών.

Η Τελική Συμφωνία προέκυψε μετά από τριάντα περίπου χρόνια διαπραγματεύσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Βόρειας Μακεδονίας. Τα ειδησεογραφικά δίκτυα παγκοσμίως χαρακτήρισαν την επίλυση του ονοματολογικού ζητήματος ως ιστορική στιγμή και αποφασιστική κίνηση των δύο κυβερνήσεων, που ανοίγουν τον δρόμο για την επίλυση και των υπόλοιπων ζητημάτων στην περιοχή. Ωστόσο το αποτέλεσμα το οποίο επιτεύχθηκε είναι αποτέλεσμα συμβιβασμού. Και οι δύο κυβερνήσεις συμβιβάστηκαν, για να μπορέσει να επιτευχθεί μία συμφωνία την οποία θα μπορούν και οι δύο Πρωθυπουργοί να υποστηρίξουν στο εσωτερικό της χώρας τους. Ένας από τους σημαντικότερους συμβιβασμούς που έκανε η Ελλάδα ήταν να αλλάξει την εθνική της γραμμή όσον αφορά την ονομασία. Από το 1992, όπου έλαβε χώρα το πρώτο συμβούλιο αρχηγών το οποίο αποφάσισε ομόφωνα να μην δεχθεί την ύπαρξη του όρου «Μακεδονία» στην ονομασία της γειτονικής χώρας, βλέπουμε την ελληνική κυβέρνηση το 2018 να δέχεται την ύπαρξη του όρου στην ονομασία. Η συγκεκριμένη σταθερή εθνική γραμμή, παρά τις φήμες κατά καιρούς για

τη διεξαγωγή συζητήσεων με βάση μία σύνθετη ονομασία, βλέπουμε να αλλάζει, όταν για πρώτη φορά επίσημα η Ελληνική Κυβέρνηση με Πρωθυπουργό τον Αλέξη Τσίπρα και υπουργό Εξωτερικών τον Νίκο Κοτζιά αποδέχεται κάτι τέτοιο.

Άλλος συμβιβασμός της Αθήνας είναι το γεγονός ότι, αν και κατοχυρώθηκε σύνθετη ονομασία της χώρας, αυτό δεν παρέσυρε οτιδήποτε σχετίζεται με το συγκεκριμένο κράτος. Ο συμβιβασμός που κατέληξε στην Τελική Συμφωνία ορίζει ότι οι κάτοικοι αυτής της χώρας θα αναγράφονται ως «Μακεδόνες / πολίτες της Βόρειας Μακεδονίας» και η γλώσσα αναγνωρίζεται ως «Μακεδονική». Νομικά κατοχυρώνεται η διάκριση μεταξύ των πολιτών της Βόρειας Μακεδονίας και των Ελλήνων Μακεδόνων με την πλήρη αναγραφή στα ταξιδιωτικά έγγραφα, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω (Συρίγος και Χατζηβασιλείου 2019). Όμως ουσιαστικά κανένας δεν θα αναφέρει τον όρο ολόκληρο, με αποτέλεσμα να κυριαρχήσει σε παγκόσμιο επίπεδο ο όρος «Μακεδόνες». Δηλαδή η χρήση του όρου θα παραπέμπει στους κατοίκους της γειτονικής χώρας, δημιουργώντας σύγχυση. Όπως σημειώνουν οι Συρίγος και ο Χατζηβασιλείου, έγινε προσπάθεια να μην προσδιοριστούν στη Συμφωνία εθνοτικά χαρακτηριστικά, «αποδεχθήκαμε όμως να χαρακτηρίσουμε το κατ' εξοχήν εθνοτικό χαρακτηριστικό μίας εθνοτικής ομάδας, τη γλώσσα της, προσδιορίζοντάς την ως «μακεδονική»» (2019, σελ.38). Το εντυπωσιακό ήταν ότι δεν δέχθηκαν τον όρο «Σλαβομακεδόνες», ο οποίος θα επηρέαζε και τον όρο που χρησιμοποιείται για να περιγράψει την γλώσσα τους, αλλά υπήρξε η υποσημείωση ότι ανήκει στην ομάδα των νότιων σλαβικών γλωσσών. Όσον αφορά τους κωδικούς της χώρας, αυτοί παρέμειναν ίδιοι με μόνη εξαίρεση τις πινακίδες αυτοκινήτων όπου ίσχυσε ο κωδικός «NMK» και «NM». Η Ελλάδα αναγνώρισε τα επίσημα ακρωνύμια που χρησιμοποιούνταν ήδη και παρέπεμπαν στον όρο «Μακεδονία» και όχι σε εκείνον που είχε συμφωνηθεί ως επίσημη ονομασία. Τέλος, η οριστική λύση στο ζήτημα των εμπορικών ονομασιών αφήνεται για το μέλλον, χωρίς η Ελλάδα να έχει κάποιο αποτελεσματικό μέσο άσκησης πίεσης στις συγκεκριμένες διαπραγματεύσεις.

Το μόνο σταθερό της Ελληνικής στρατηγικής καθ' όλη την διάρκεια της τριαντάχρονης περιόδου διαφοράς μεταξύ των δύο κρατών αποτελούσε η προσπάθεια να μην υπάρξει αναγνώριση εθνικής μειονότητας στην Ελληνική Μακεδονία. Αυτό αποτελεί απόρροια του παρελθόντος. Διότι η κατάληψη της ευρύτερης περιοχής της Μακεδονίας αποτελούσε μόνιμο στόχο της Βουλγαρίας και της Σερβίας. Αυτές οι δύο χώρες πολλές φορές διεκδικούσαν την ύπαρξη μειονότητας σλαβόφωνων αλλά πρόσθεταν μέσα σε αυτή και σλαβόφωνα άτομα ελληνικής εθνικής συνείδησης. Η Ελλάδα δεν ήθελε την αναγνώριση «Μακεδονικής» μειονότητας, καθώς αυτό θα αναιρούσε το δικαίωμα που έχουν οι μακεδόνες ελληνικής εθνικής συνείδησης να αυτοπροσδιορίζονται ως Μακεδόνες. Εκτός του ότι θα αποτελούσε αιτία διεκδίκησης ελληνικών εδαφών σε μία περιοχή ευαίσθητη, θα υπήρχε και έντονη σύγχυση σχετικά με τη χρήση του όρου κάθε φορά. Η ανησυχία της Ελλάδας σχετικά με τη διεκδίκηση εδαφών της εθνικής επικράτειάς της επιβεβαιώθηκε με το Σύνταγμα της νέας τότε χώρας όπου αυτοαποκαλείται «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Γι' αυτό ανησυχούσε έντονα για την ύπαρξη ενός νέου κράτους στα βόρεια σύνορά της με επεκτατικές βλέψεις. Τελικά με τη Συμφωνία των Πρεσπών απαγορεύεται να τίθεται ζήτημα «μακεδονικής» μειονότητας στην Ελλάδα. Πράγματι, αυτό αποτελεί ένα μεγάλο συμβιβασμό για τη Βόρεια Μακεδονία. Οι διαχρονικές δηλώσεις αξιωματούχων της γειτονικής χώρας σχετικά με την ύπαρξη μειονότητας αποδεικνύουν πόσο σημαντικό ήταν για την Ελλάδα να καλύπτεται το συγκεκριμένο ζήτημα από τη συμφωνία. Ωστόσο η συμφωνία δεν καλύπτει το ζήτημα των ιδιωτών. Σύμφωνα με τους Συρίγο και Χατζηβασιλείου, υπάρχουν Έλληνες πολίτες οι οποίοι δεν έχουν ελληνική εθνική συνείδηση και είχαν προσπαθήσει στο παρελθόν να δημιουργήσουν σωματεία με τίτλους που εμπεριείχαν τον όρο «Μακεδονικός», ο οποίος αναφερόταν στον πολιτισμό της γειτονικής χώρας. Μέχρι πρόσφατα η δημιουργία τέτοιων σωματείων δεν ήταν επιτρεπτή, αφού το ζήτημα της ονομασίας δεν είχε οριστικοποιηθεί. Ωστόσο τώρα με την Τελική Συμφωνία μπορεί να γίνει προσπάθεια ατόμων να αναγνωριστούν ως «μακεδονική» μειονότητα. Αυτό βέβαια δεν απαγορεύεται από τη Συμφωνία, διότι γίνεται πρόβλεψη μόνο για κρατικές ενέργειες. Βέβαια τα δικαστήρια θα βασιστούν στη Συμφωνία και θα υποστηρίξουν ότι δεν δέχονται τον τρόπο με τον οποίο κάποιο σωματείο επιλέγει να χρησιμοποιεί τον όρο σύμφωνα με το άρθρο 7.

Εκείνοι όμως μπορεί να υποστηρίξουν ότι αποδέχονται τον άλλο ορισμό των όρων τους οποίους η Ελλάδα αποδέχεται λόγω της ύπαρξης του συγκεκριμένου άρθρου στη Συμφωνία. Ενώ οι Συρίγος και Χατζηβασιλείου τονίζουν ότι μπορεί να επικαλεστούν το επιχείρημα «... ότι δεν είναι δυνατόν η Ελλάδα να αναγνωρίζει ένα δικαίωμα σε έναν τρίτο λαό και όχι στον δικό της, δηλαδή σε Έλληνες πολίτες.» (2019, σελ.85-86). Παρόμοιο ζήτημα προκύπτει και για την ίδρυση σωματείων σχετικά με τη μελέτη της γλώσσας. Αφού η Ελλάδα, σύμφωνα με την Συμφωνία, την έχει αναγνωρίσει ως Μακεδονική, δεν μπορεί να αρνηθεί την ίδρυση σωματείων σχετικά με τη γλώσσα. «Με τη νόμιμη σύσταση αυτής της Εταιρείας, το ελληνικό κράτος θα έχει αναγνωρίσει, έμμεσα ίσως αλλά πολύ ξεκάθαρα, εθνική «μακεδονική» μειονότητα...» σημειώνουν οι Συρίγος και Χατζηβασιλείου (2019, σελ. 86). Τέλος προκύπτει πολιτικό ζήτημα, καθώς το ίδιο το κράτος φαίνεται να μην σέβεται την ταυτότητα δικών του πολιτών που κατάγονται από την Ελληνική περιοχή της Μακεδονίας. Στη Συμφωνία εμφανής είναι και ο συμβιβασμός της Βόρειας Μακεδονίας. Αρχικά, για πρώτη φορά και εκείνοι δέχονται τη σύνθετη ονομασία. Διαχρονικά είχαν ταχθεί υπέρ του συνταγματικού ονόματός τους «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Παρά τις προσπάθειες της Ελληνικής Κυβέρνησης, μετά από χρόνια στασιμότητας σε μία ανελαστική θέση, εκείνοι παρέμεναν πιστοί στην θέση ότι το συνταγματικό όνομα της χώρας δεν βρίσκεται υπό διαπραγμάτευση. Ωστόσο αυτό άλλαξε με την κυβέρνηση του Ζόραν Ζάεφ. Επιπλέον αποδέχθηκαν το νέο όνομα να χρησιμοποιείται στο εσωτερικό και στο εξωτερικό της χώρας για όλες τις χρήσεις. Δηλαδή το νέο όνομα θα ισχύσει σε διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, fora αλλά και στις διμερείς σχέσεις με τα υπόλοιπα κράτη. Το σημαντικότερο είναι ότι στην Τελική Συμφωνία στο άρθρο 7 αποδέχονται τη σαφή διάκριση του αρχαίου μακεδονικού βασιλείου και της πολιτισμικής κληρονομιάς «της βόρειας περιοχής του Πρώτου Μέρους» από τη δική τους ιστορική κληρονομιά. Γίνεται ρητή αναφορά πως η χρήση όρων όπως «Μακεδόνας» και «Μακεδονία» αναφέρεται «σε διαφορετικό ιστορικό πλαίσιο και πολιτιστική κληρονομιά», σύμφωνα με την Τελική Συμφωνία, που την παρουσιάζουν στο βιβλίο τους οι Συρίγος και Χατζηβασιλείου (2019, σελ. 135-139). Αναγνώρισαν ουσιαστικά ότι δεν έχουν καμία σχέση με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και συμφώνησαν να γίνει έλεγχος σε μνημεία, με σκοπό μπροστά από όσα συνδέονται με τον ελληνικό πολιτισμό να τοποθετηθούν πινακίδες που να ενημερώνουν γι' αυτό.

Προφανώς, από τα παραπάνω μπορούμε να καταλάβουμε πως η Τελική Συμφωνία αποτελεί μία συμφωνία δούνη και λαβείν. Μπορούμε να τη χαρακτηρίσουμε ετεροβαρή για την Ελλάδα. Έδωσε περισσότερα για να μπορέσει να πείσει τους γείτονες να συμφωνήσουν σε άρθρα αυτής που κατέλυαν το μέχρι τώρα εθνικό τους αφήγημα. Με την Τελική Συμφωνία λύνεται το ζήτημα της ονομασίας του κράτους, αλλά δεν λύνεται το ζήτημα της ονομασίας του λαού. Η αλλαγή και στο Σύνταγμα και στην ονομασία δεν επηρέασε τον τρόπο που ονομάζεται ο λαός. Αντί να υπερισχύσει η λογική και να ονομάζονται Βορειομακεδόνες, επικράτησε ο όρος Μακεδόνες. Στο Σύνταγμα έγιναν οι προβλεπόμενες αλλαγές στην αναφορά της ονομασίας της χώρας, αλλά δεν προστέθηκε ποτέ στην ονομασία των πολιτών ο χαρακτηρισμός «πολίτες της Βόρειας Μακεδονίας». Παρέμεινε στο Σύνταγμα ο όρος «Μακεδόνες». Ταυτόχρονα ο όρος με τον οποίο αναφέρονται οι δύο χώρες στην Τελική Συμφωνία είναι ο ίδιος με τον οποίο αναφέρονται και στην Ενδιάμεση Συμφωνία. Δηλαδή η Ελλάδα αναφέρεται ως Πρώτο Μέρος και η Βόρεια Μακεδονία ως Δεύτερο Μέρος. Στο άρθρο 7, όταν γίνεται αναφορά στη διάκριση μεταξύ της αρχαίας ελληνικής κληρονομιάς και εκείνης της Βόρειας Μακεδονίας, η ελληνική Μακεδονία αναφέρεται ως «βόρεια περιοχή του Πρώτου Μέρους». Δεν γίνεται πουθενά αναφορά για την ύπαρξη ελληνικής Μακεδονίας. Άλλη γκρίζα ζώνη αποτελεί το ζήτημα της γλώσσας. Μπορεί οι βόρειοι γείτονές μας να αναφέρονται σε αυτήν ως «μακεδονική», αλλά εμείς, με βάση το άρθρο 7 παράγραφος 5, έχουμε το δικαίωμα να την ονομάζουμε «σλαβομακεδονική». Όμως η συγκεκριμένη παράγραφος ρυθμίζει το ζήτημα για τους πολίτες και όχι για τα κράτη και η διαχρονική πολιτική της ελληνικής πλευράς έρχεται σε σύγκρουση με τον συγκεκριμένο συμβιβασμό. Στο παρελθόν είχε υπάρξει η πρόταση από τα Σκόπια να συμφωνήσουν σε ένα συγκεκριμένο όνομα που θα χρησιμοποιείται με την Ελλάδα όσον αφορά το ζήτημα της ονομασίας και τα υπόλοιπα κράτη να την ονομάζουν «Μακεδονία». Όμως διαφωνήσαμε, υποστηρίζοντας «... ότι, προτείνοντας κάτι τέτοιο, μας κοροϊδεύουν», σύμφωνα με τους Συρίγο και Χατζηβασιλείου (2019, σελ.51). Οπότε με την αποδοχή να ονομάζουν οι Έλληνες διαφορετικά τη γλώσσα τους από τον υπόλοιπο κόσμο είναι σαν να αποδεχόμαστε αυτό για το οποίο τους κατηγορούσαμε στις προηγούμενες διαπραγματεύσεις.

Επίσης γκρίζα ζώνη μπορεί να θεωρηθεί και η χρήση του όρου ιθαγένεια στο άρθρο 1 παράγραφος 3. Ο όρος που χρησιμοποιείται στο κείμενο της συμφωνίας στα αγγλικά είναι «nationality», που στα ελληνικό κείμενο μεταφράζεται ως «ιθαγένεια». Ωστόσο, στα αγγλικά ο όρος μπορεί να σημαίνει και «εθνικότητα», καθώς δεν υπάρχει διάκριση των όρων στην αγγλική γλώσσα (Συρίγος και Χατζηβασιλείου 2019). Η σύγκυση που δημιουργήθηκε με τον όρο που χρησιμοποιείται στην Τελική Συμφωνία παρουσιάστηκε στο Κοινοβούλιο της Βόρειας Μακεδονίας, όπου κατά την διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος αλβανικής καταγωγής βουλευτές πρότειναν τέσσερις προτάσεις που όλες ήταν σχετικές με τον όρο nationality, δηλαδή την εθνικότητα και όχι την ιθαγένεια, όπως μεταφράστηκε στα ελληνικό τελικό κείμενο της Συμφωνίας. Τελικά η αλλαγή που έγινε αποδεκτή προέβλεπε ότι η υπηκοότητα των πολιτών της χώρας θα είναι μακεδονική/πολίτης της Βόρειας Μακεδονίας. Τότε υποστηρίχθηκε ότι η τροποποίηση έλυνε το πρόβλημα της ασαφούς διατύπωσης. Όμως οι Συρίγος και Χατζηβασιλείου υποστηρίζουν πως κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Διότι μία διεθνής συμφωνία υπερισχύει του εσωτερικού δικαίου μιας χώρας.

8. Αποτελεί απειλή η Βόρεια Μακεδονία

8.1 Η Ελλάδα

Η Τελική Συμφωνία, πράγματι, αποτελεί το τέλος μίας διαφοράς που μετρούσε τριάντα χρόνια. Διαφοράς για ένα όνομα, η οποία όμως είχε βαθύτερες προεκτάσεις. Αφορούσε την ονομασία της χώρας, των πολιτών της και των προϊόντων της αλλά και την ιστορία της. Μέσα σε όλα αυτά τα χρόνια προτάθηκαν πολλά και διαφορετικά ονόματα. Παρά την σταθερή ελληνική θέση, από το 1992 και μετά οι σύνθετες ονομασίες παρουσιάζονταν μόνιμα ως μία πιθανή λύση. Μερικές φορές η Ελλάδα, άλλες φορές η Βόρεια Μακεδονία και κάποιες φορές και οι δύο μαζί αρνούσαν να διαπραγματευτούν το ζήτημα για μία οριστική λύση. Η Ελληνική θέση άλλαζε σταδιακά με τα χρόνια. Από την αρχική άρνηση, από την οποία διεπόταν η ελληνική πολιτική σκηνή να αποδεχθεί την διάλυση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και τις προσπάθειες να ενσωματωθούν κάποια κράτη αυτής σε μια μικρότερη Γιουγκοσλαβία, βρέθηκε να διαπραγματεύεται την ύπαρξη ενός νέου κράτους. Στη συνέχεια υιοθέτησε ομόφωνα την απόφαση να μην επιτρέψει τη χρήση του όρου «Μακεδονία» στην ονομασία αυτού του νέου κράτους. Η θέση εκείνη της ελληνικής πλευράς χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως μαξιμαλιστική. Εκ των υστέρων θεωρήθηκε πως είχε στόχους οι οποίοι δεν ήταν δυνατό να επιτευχθούν. Η ελληνική θέση από το 1982 και μέχρι το 1995, όπου υπογράφηκε η Ενδιάμεση Συμφωνία χαρακτηρίστηκε εμμονική σχετικά με την ύπαρξη του όρου «Μακεδονία» στο όνομα της γειτονικής χώρας. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις έδειχναν να κατανοούν τα ελληνικά επιχειρήματα σχετικά με την άρνηση της αναγνώρισής της με το συνταγματικό της όνομα, «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Ωστόσο πίεζαν να βρεθεί μία άμεση λύση. Μπορεί να δήλωναν ότι τάσσονται στο πλευρό της Ελλάδας και να ήταν αλληλέγγυοι στις ανησυχίες της αλλά ταυτόχρονα δεν απέκλειαν τη χρήση παράγωγων του όρου «Μακεδονία» στην ονομασία της (Κύρκος 1994). Η Ελλάδα παρέβλεψε αυτές τις θέσεις, υποστηρίζοντας ότι η ευρωπαϊκή αλληλεγγύη εκδηλώθηκε με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο. Όμως οι Ευρωπαίοι εταίροι δυσανασχετούσαν με το γεγονός ότι ο χρόνος περνούσε χωρίς καμιά ουσιαστική πρόοδο στις διαπραγματεύσεις.

Για πρώτη φορά, μετά από πιέσεις και οι δύο χώρες κατέληξαν σε ένα προσωρινό συμβιβασμό. Η Ενδιάμεση Συμφωνία αποτέλεσε μία λύση έκτακτης ανάγκης σε μια περίοδο που οι σύμμαχοι δεν θα επέτρεπαν να υπάρξει αδιέξοδος. Με μετατόπιση του ζητήματος στον ΟΗΕ και μέσω αυτής της Συμφωνίας η ΠΓΔΜ αναγνωριζόταν με ένα προσωρινό όνομα, με σκοπό να μπορέσει να γίνει μέλος της διεθνούς κοινότητας. Η Ελλάδα προσπαθούσε να μην αναγνωριστεί με το συνταγματικό της όνομα, οπότε η προσωρινή ονομασία ήταν το καλύτερο το οποίο μπορούσε να διεκδικήσει. Το προβληματικό είναι πως η Αθήνα δέχτηκε στο προσωρινό όνομα να χρησιμοποιείται ο όρος «Μακεδονία» αλλά προσπαθούσε την ίδια στιγμή να διαπραγματευτεί ένα οριστικό όνομα όπου να μην χρησιμοποιείται ο συγκεκριμένος όρος. Οι ελληνικές κυβερνήσεις από το 1995 και μετά κατανόησαν ότι η σύνθετη ονομασία είναι η μόνη λύση. Το θέμα δεν αφορούσε μόνο το όνομα αυτό καθ' εαυτό. Είχε προεκτάσεις πιο σημαντικές. Γι' αυτό έπρεπε να αλλάξει η ελληνική στρατηγική, με σκοπό αυτή να γίνει πιο ελαστική, για να διαπραγματευτεί με άνεση η ελληνική αντιπροσωπεία. Έπρεπε να σταματήσουν να δίνουν έμφαση στη λέξη και να διεκδικήσουν μία συνολική λύση που θα περιλάμβανε όλα όσα έπρεπε, το όνομα, την ιστορία, τη γλώσσα, τους πολίτες και τις εμπορικές ονομασίες. Από το 1995 είχε γίνει αποδεκτό πως η μοναδική λύση η οποία θα είναι και βιώσιμη είναι η σύνθετη ονομασία. Μάλιστα στις διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν την Ενδιάμεση Συμφωνία τα δύο Μέρη έφτασαν πολύ κοντά σε μία κοινά αποδεκτή ονομασία, όμως λόγω εσωτερικών αντιστάσεων αυτή απορρίφθηκε από την ΠΓΔΜ. Το ζήτημα ήταν ότι η εθνική στρατηγική της Ελλάδας είχε αλλάξει. Απλώς δεν έγινε ποτέ νέο συμβούλιο πολιτικών αρχηγών, για να ενημερωθούν και να επισημοποιηθεί στην κοινή γνώμη το γεγονός ότι διαπραγματευόμαστε στη βάση μιας σύνθετης ονομασίας. Έτσι φτάσαμε στο 2017 όπου έγινε απότομα γνωστό ότι η πιθανή ονομασία της γειτονικής χώρας θα είναι σύνθετη (Συρίγος και Χατζηβασιλείου 2019). Οι κυβερνήσεις οι οποίες ανέλαβαν την εξουσία μετά την Ενδιάμεση Συμφωνία προσπάθησαν να βρουν λύσεις για την ονομασία χωρίς να εμπεριέχουν τον όρο «Μακεδονία». Παρά τις προσπάθειες αυτές γρήγορα κατανόησαν ότι, διατηρώντας τη συγκεκριμένη διαπραγματευτική γραμμή δεν θα βρεθεί μία συμβιβαστική λύση. Για αυτόν τον λόγο η Ελλάδα συμβιβάστηκε. Μετά την Ενδιάμεση Συμφωνία η μοναδική στρατηγική της χώρας ήταν να μην μονοπωλήσει τον όρο «Μακεδονία» η γειτονική χώρα, όρο ο οποίος περιελάμβανε και την ιστορική κληρονομιά της αρχαίας μακεδονικής αυτοκρατορίας.

Τα περισσότερα ονόματα τα οποία προτάθηκαν ήταν σύνθετα. Το μόνο που άλλαζε ήταν το κριτήριο. Μερικές φορές γινόταν εθνοτικό, άλλες γεωγραφικό και άλλες χρονικό (Συρίγος και Χατζηβασιλείου 2019). Το εθνοτικό κριτήριο ήταν εκείνο το οποίο εξυπηρετούσε το ελληνικό κράτος. Καθώς έτσι θα ακύρωνε αυτόματα κάθε προσπάθεια αλυτρωτισμού. Ήταν όμως από αυτά που απορρίφθηκαν άμεσα από την πλευρά της ΠΓΔΜ, καθώς αντέδρασαν οι αλβανόφωνοι πολίτες της χώρας. Έτσι ουσιαστικά παρέμειναν δύο επιλογές, το γεωγραφικό και το χρονικό κριτήριο. Και τα δύο εμπειρείχαν δύο αρνητικά χαρακτηριστικά. Το «Άνω Μακεδονία» υποδηλώνει ότι υπάρχει και μία άλλη, η οποία έχει διασπαστεί από εκείνη και το «Νέα Μακεδονία» θεωρήθηκε ότι δεν αποτελεί τη λύση που αναζητούσε η ελληνική πλευρά. Αναζητούσε μία σύνθετη ονομασία με γεωγραφικό προσδιορισμό για όλες τις χρήσεις. Έτσι επιλέχθηκε ως καταλληλότερος όρος το «Βόρεια Μακεδονία». Σε αυτήν την ονομασία βασίστηκε η Τελική Συμφωνία. Μία συμφωνία η οποία έχει αρκετά προβληματικά σημεία σχετικά με τη γλώσσα, τους πολίτες, τη χρήση κάποιων όρων και τις εμπορικές ονομασίες, όπως αυτά έχουν αναλυθεί πιο πάνω. Αυτά ίσως να υποδηλώνουν τις υποχωρήσεις που αναγκάστηκε να κάνει η ελληνική πλευρά ή τη βιασύνη της για να βρεθεί μία οριστική λύση στο ζήτημα.

8.2 Η Κατάληξη στην ονομασία «Βόρεια Μακεδονία»

Η Βόρεια Μακεδονία ήταν από τις περιοχές της Γιουγκοσλαβίας οι οποίες διεκδίκησαν την ανεξαρτησία τους διενεργώντας δημοψήφισμα. Έτσι, με την επικράτηση του «Ναι» στο δημοψήφισμα αμέσως αποφάσισαν να γίνουν μέλος της διεθνούς κοινότητας και να αναγνωριστούν ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος από αυτή. Όμως η Ελλάδα ήταν η χώρα η οποία αντέδρασε εντονότερα λόγω της ονομασίας, η οποία παρέπεμπε στην ελληνική περιοχή της Μακεδονίας, και λόγω του Συντάγματος, το οποίο αναπαρήγαγε μεγαλοϊδεατισμούς σχετικά με την εδαφική επέκταση της επικράτειάς της και τη μέριμνα των «Μακεδόνων» στα γειτονικά κράτη. Η Ελλάδα ήταν το βασικό εμπόδιο αναγνώρισης της νέας χώρας από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τον ΟΗΕ. Κατείχε την υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας και των μεγάλων δυνάμεων και έτσι οι κινήσεις του γειτονικού κράτους ήταν περιορισμένες. Η στάση της γειτονικής χώρας ήταν αδιάλλακτη και συνεχώς διεκδικούσε περισσότερα, διότι γνώριζε ότι όσο διεκδικούσε τόσο περισσότερα θα κέρδιζε από τη διαμάχη. Η Ενδιάμεση Συμφωνία αποτελεί σταθμό στην ιστορία της

χώρας. Μέσω αυτής κατέστη δυνατή η συμμετοχή της στον ΟΗΕ και αναγνωρίστηκε με το προσωρινό της όνομα από ένα πλήθος κρατών.

Μετά τη Συμφωνία η ελληνική πλευρά πίστευε ότι το ζήτημα θα ξεχαστεί. Αντίθετα εκείνοι δεν επαναπαύτηκαν και συνέχισαν να διεκδικούν την αναγνώρισή τους από όλα τα κράτη με το συνταγματικό τους όνομα. Η Αθήνα είχε περιορισμένα μέσα άσκησης πίεσης, με αποτέλεσμα να προσπαθεί να περιορίσει τις ζημιές που προκαλούσε η εξωτερική πολιτική των Σκοπίων. Δεν πίεζε πια για μία ονομασία χωρίς τον όρο «Μακεδονία», αλλά για να διατηρηθεί το προσωρινό όνομα. Τελικά η ΠΓΔΜ κατάφερε να αυξηθεί ο αριθμός των κρατών που την αναγνώριζαν με το συνταγματικό της όνομα, «Δημοκρατία της Μακεδονίας», και να εδραιωθεί η εθνική στρατηγική της για την εθνική αφύπνιση των πολιτών μέσω της διαδικασίας του εξαρχαϊσμού, που ξεκίνησε επίσημα με την Κυβέρνηση του Νίκολα Γκρούεφσκι. Αυτή η διαδικασία είχε ως αποτέλεσμα να προκληθούν αντιδράσεις και σύγχυση. Σύγχυση σχετικά με την ιστορική κληρονομιά της χώρας και αντιδράσεις από την Ελλάδα και τη Βουλγαρία σχετικά με το νέο εθνικό αφήγημα που προσπαθούσε να επιβάλλει στη συλλογική μνήμη η κυβέρνηση του Νίκολα Γκρούεφσκι. Η ΠΓΔΜ φαινόταν ως η απόλυτη κερδισμένη στη διαμάχη της ονομασίας. Η πολιτική κρίση και η νέα κυβέρνηση των Σκοπίων αποτέλεσαν ευκαιρία για την Ελλάδα, καθώς οι γείτονες αναζητούσαν μία οριστική λύση, για να μπορέσουν να γίνουν μέλος του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γνώριζαν ότι όσο καθυστερούν την οριστική επίλυση με την αποφυγή της έναρξης των διαπραγματεύσεων ή με σκόπιμη καθυστέρησή αυτών καθυστερούσαν ταυτόχρονα την ένταξή τους στους ευρωπαϊκούς οργανισμούς. Αυτά που είχαν να κερδίσουν ήταν σημαντικότερα. Επί δύο δεκαετίες διεκδικούσαν και ασκούσαν πίεση. Όσο το έπρατταν τόσο μεγαλύτερο όφελος είχαν. Ακόμη γνώριζαν ότι μπορεί να μην είναι μέλος του ΝΑΤΟ και της Ε.Ε, αλλά και ότι κάποια στιγμή θα γίνουν. Ωστόσο κατανόησαν το 2008 ότι η υποστήριξη από μεγάλες δυνάμεις όπως οι ΗΠΑ δεν είναι αρκετή για να ενταχθούν στους οργανισμούς.

Γι' αυτό η νέα κυβέρνηση της ΠΓΔΜ θεώρησε ότι ήταν η κατάλληλη στιγμή για μία οριστική λύση. Στις διαπραγματεύσεις έγινε γρήγορα εμφανής η διάσταση απόψεων. Τελικά συμβιβάστηκαν και οι δύο πλευρές, για να βρεθεί μία κοινή λύση. Άλλωστε το αποτέλεσμα μίας διαπραγμάτευσης είναι καλό όταν καμία από τις δύο μεριές δεν είναι απόλυτα ευχαριστημένη με αυτό, αλλά μπορούν να αποδεχτούν την προτεινόμενη λύση. Αυτό συνέβη στη Συμφωνία των Πρεσπών. Και οι δύο πλευρές έδωσαν κάτι, για να κερδίσουν κάτι άλλο. Το σημαντικό είναι ποια κέρδισε τα περισσότερα. Αν συγκρίνουμε το τι κέρδισε το κάθε Μέρος, τότε η Συμφωνία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ετεροβαρής για την Ελλάδα. Υποχρέωσε την πλευρά της Βόρειας Μακεδονίας να κάνει αρκετές σημαντικές υποχωρήσεις, όπως τη σαφή διάκριση του αρχαίου μακεδονικού πολιτισμού, που αποτελεί μέρος του ελληνικού αρχαίου πολιτισμού, από τον δικό της πολιτισμό. Αλλά και η Ελλάδα έκανε σημαντικές υποχωρήσεις. Ίσως η ελληνική πλευρά θα μπορούσε να κερδίσει περισσότερα. Ωστόσο επέλεξε να συμβιβαστεί, καθώς θώρησε ότι η Συμφωνία στην οποία είχαν καταλήξει ήταν εκείνη που κάλυπτε τις ελληνικές θέσεις.

8.3 Η Απειλή

Καθώς οι διαπραγματεύσεις προχωρούσαν μετά την άνοδο της νέας κυβέρνησης, στην ΠΓΔΜ άρχισε να επικρατεί η άποψη ότι, εφόσον η Ελλάδα είναι πιο ισχυρή χώρα από τη γειτονική, θα μπορούσε να επιβάλει τις θέσεις της και να μην συμβιβαστεί. Τονιζόταν ότι η χώρα δεν μπορεί να απειληθεί από την ΠΓΔΜ λόγω του μικρού της μεγέθους και πληθυσμού και της χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης. Από την άλλη μεριά υποστηριζόταν ότι όλα αυτά τα μεγέθη είναι ευμετάβλητα, καθώς τόσο ο πληθυσμός όσο και η οικονομική και στρατιωτική ισχύς μίας χώρας μπορούν να αλλάξουν. Ωστόσο αρκετοί δεν κατανοούν ότι στη Βαλκανική το σημαντικό δεν είναι η οικονομική ισχύς ή η στρατιωτική αλλά οι συμμαχίες. Οι Συρίγος και Χατζηβασιλείου (2019) τονίζουν ότι τα ιστορικά στοιχεία αποδεικνύουν τη σημασία των συμμαχιών. Παραδείγματα υπάρχουν πολλά. Από την Ελλάδα, που κατάφερε το 1919 να αποκτήσει τον έλεγχο της Σμύρνης λόγω των συμμαχιών της, μέχρι τη Βουλγαρία, που με την υποστήριξη της Γερμανίας κατέλαβε την ελληνική Μακεδονία και το Κόσσοβο, το οποίο με την υποστήριξη των ΗΠΑ κατάφερε να κερδίσει ένα σημαντικό βαθμό ανεξαρτητοποίησης από τη Σερβία.

Οι ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων είναι ευαίσθητες. Η Τελική Συμφωνία αντικατοπτρίζει τις φοβίες και τις ανησυχίες των δυτικών για τον αντίκτυπο μη επίτευξης οριστικής λύσης. Μετά από οκτώ ελληνικές κυβερνήσεις και δεκαοκτώ διαφορετικά προτεινόμενα ονόματα η οριστική λύση φάνηκε να ακούει στο όνομα «Βόρεια Μακεδονία». Η ολοκλήρωση της Τελικής Συμφωνίας έχει ακόμα μακρά διαδρομή. Εξαρτάται δε από τις εσωτερικές πολιτικές ισορροπίες στον βόρειο γείτονα και συνδέεται άμεσα με την ευρωπαϊκή προοπτική του. Η Τελική Συμφωνία αγγίζει ένα ευαίσθητο ζήτημα και για τους δύο λαούς. Για τους Έλληνες αποτελούσε ευκαιρία προστασίας της μακράς ιστορικής κληρονομιάς τους και για τους Μακεδόνες/ πολίτες της Βόρειας Μακεδονίας αποτελούσε ευκαιρία οριστικής εδραίωσης της κρατικής τους οντότητας και πρόσβασης στη διεθνή κοινότητα χωρίς κάποιο εμπόδιο. Ένα ζήτημα έκλεισε αλλά δημιουργήθηκε ένα νέο, εκείνο της ολοκλήρωσης της Συμφωνίας και της εδραίωσης του νέου ονόματος και όσων προβλέπονται από την ίδια τη Συμφωνία. Οι τελευταίες εξελίξεις με την επίσημη ένταξη της Βόρειας Μακεδονίας στο NATO ως το 30^ο μέλος της συμμαχίας, με την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΕΕ και με τη σύγκληση της επιτροπής που θα ελέγξει τα σχολικά βιβλία για την αναθεώρηση αποδεικνύουν ότι η Τελική Συμφωνία εφαρμόζεται. Βέβαια με την προηγούμενη άρνηση για την έναρξη διαπραγματεύσεων ένταξης στην ΕΕ φάνηκε ότι η Συμφωνία δεν θα εφαρμοζόταν στο έπακρο, η συνεργασία όμως υπερίσχυσε. Η συμμετοχή στο NATO και η σταδιακή προσαρμογή της χώρας στα δεδομένα της Ένωσης δίνει περαιτέρω ευκαιρίες για σταδιακή ενίσχυση των οικονομικών και πολιτισμικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Βέβαια η ένταξη στη συμμαχία δεν σημαίνει ότι η βελτίωση των σχέσεων αποτελεί φυσική συνέχεια. Η συνεργασία στο στρατιωτικό επίπεδο μέσω της συμμαχίας θα καθιερωθεί και η υποστήριξη της Ελλάδας στη Βόρεια Μακεδονία για τις απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις θα οδηγήσει στην ανάπτυξη στενότερων σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Ωστόσο η εφαρμογή της Τελικής Συμφωνίας εξαρτάται, όπως προαναφέρθηκε, και από τις εσωτερικές πολιτικές συνθήκες στη Βόρεια Μακεδονία. Τον Ιανουάριο του 2020 τάχθηκαν υπέρ όλοι οι βουλευτές για πρόωρες εκλογές, τις οποίες είχε ζητήσει ο Πρωθυπουργός της χώρας, Ζόραν Ζάεφ, τον προηγούμενο Οκτώβριο, λόγω της άρνησης της Ένωσης για συγκεκριμένη ημερομηνία έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

Οι εκλογές αποφασίστηκε να διενεργηθούν στις 12 Απριλίου του 2020 αλλά αναβλήθηκαν λόγω της πανδημίας του κορονοϊού (cnp.gr 2020). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να διαγωνίζεται η αβεβαιότητα για το μέλλον της Συμφωνίας. Μπορεί αυτή να δεσμεύει και τα δύο κράτη αλλά, δεδομένων των συνθηκών, η εφαρμογή των άρθρων της είναι περιορισμένη και η άνοδος στην εξουσία μιας νέας κυβέρνησης, αντίθετη με την Τελική Συμφωνία, αποτελεί άμεση απειλή γι' αυτή, με οποιαδήποτε συνέπεια μπορεί να έχει αυτό για την Ευρωπαϊκή πορεία της γειτονικής χώρας, για τις σχέσεις των δύο χωρών και για την ευρύτερη περιοχή γενικότερα. Ο πολυεθνικός, πολυπολιτισμικός και πολυθρησκευτικός χαρακτήρας της ευρύτερης περιοχής της Μακεδονίας ανέκαθεν δημιουργούσε εντάσεις μεταξύ της Βουλγαρίας, της Ελλάδας και της Σερβίας. Αυτές οι εντάσεις, παρά τις περιόδους υφέσεων, διατηρήθηκαν και μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Και οι δύο χώρες, Ελλάδα και Βόρεια Μακεδονία, αρνούσαν να προσαρμοστούν για να βρεθεί μία λύση. Παρά την επίτευξη προσωρινού συμβιβασμού το πρόβλημα δεν λύθηκε. Ο συμβιβασμός αποτέλεσε μία λύση έκτακτης ανάγκης, με σκοπό να μην διευρυνθεί η αστάθεια και ο πόλεμος στην περιοχή. Μετά την Ενδιάμεση Συμφωνία το ζήτημα πήρε άλλο περιεχόμενο και έγινε περισσότερο περίπλοκο λόγω των ενεργειών της κυβέρνησης του Νίκολα Γκρούεφσκι. Η δεκαετής διακυβέρνησή του είχε ως επίκεντρο τον εξαρχαϊσμό της συλλογικής μνήμης των πολιτών μέσα από την εκπαίδευση και την ανοικοδόμηση της πρωτεύουσας. Στη δεκαετία μεταξύ 2006 – 2016, όπου κυβέρνησε ως πρόεδρος του κόμματος VMRO – DPMNE, υιοθέτησε σκληρή στάση στο ζήτημα της ονομασίας, χωρίς καμιά πρόθεση να καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, για να συζητήσει κάποιες πιθανές λύσεις, παρά τις παροτρύνσεις Ευρωπαίων αξιωματούχων. Εκτός από το πρόγραμμα «Σκόπια 2014», το πρόγραμμα της κυβέρνησής του περιλάμβανε τη μετονομασία του κύριου αεροδρομίου της πόλης των Σκοπίων σε «Μέγας Αλέξανδρος» και την ονομασία του αυτοκινητόδρομου που διέρχεται μέσα από τη Βόρεια Μακεδονία και αποτελεί μέρος του πανευρωπαϊκού «Διαδρόμου X» σε «Αλέξανδρος ο Μακεδόνας Αυτοκινητόδρομος». Επιπλέον ως πρωθυπουργός της χώρας δεν σταματούσε να προωθεί την ιδέα της δημιουργίας της «Μεγάλης Μακεδονίας» η οποία περιλαμβάνει την ελληνική Μακεδονία. Μετά την πολιτική κρίση όμως η νέα κυβέρνηση του Ζόραν Ζάεφ κατανόησε πως η λύση του ζητήματος είναι η μοναδική δίοδος για την είσοδο στους Ευρωατλαντικούς οργανισμούς.

Ήταν η περίοδος ωριμότητας και για τις δύο χώρες. Μετά το μεγάλο διάστημα εντάσεων και ανταγωνισμού και την ήδη επιβαρυνόμενη κατάσταση μετά τη δεκαετή κυβέρνηση του Νίκολα Γκρούεφσκι συμφώνησαν να βρουν μία λύση η οποία θα διαρκέσει στον χρόνο. Το ζήτημα δεν αφορούσε πια μόνο το όνομα. Περιλάμβανε ένα πλήθος ζητημάτων, τα οποία συσσωρεύονταν με την πάροδο των χρόνων. Οι διαπραγματεύσεις ήταν δύσκολες και, όπως αναλύθηκε παραπάνω, και οι δύο πλευρές αναγκάστηκαν να συμβιβαστούν. Το ζήτημα δεν θα πάψει ποτέ να είναι συναισθηματικά φορτισμένο. Αποτελεί ζήτημα ταυτότητας και για τους δύο λαούς. Αφορά την ιστορία τους και το παρελθόν τους, από τα οποία εξαρτάται το παρόν και το μέλλον τους. Η Συμφωνία των Πρεσπών αποτελεί ίσως την τελευταία ευκαιρία για «ελεγχόμενη» λύση του ζητήματος χωρίς εντάσεις στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αντωνίου, Δ. 2007, «Νίμιτς: Να λυθεί η εκκρεμότητα πριν τη σύνοδο του ΝΑΤΟ», *Η Καθημερινή*, 24 Οκτωβρίου, πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2020, <<https://www.kathimerini.gr/302346/article/epikairothta/politikh/nimits-na-lysei-h-ekkremontha-prin-apo-th-synodo-toy-nato>>.

Αντωνίου, Δ. 2008, «Το κείμενο των Σκοπίων προς τη Χάγη», *Η Καθημερινή*, 20 Νοεμβρίου, πρόσβαση στις 23 Απριλίου 2020, <<https://www.kathimerini.gr/340859/article/epikairothta/politikh/to-keimeno-twn-skopiwn-pros-th-xagh>>.

Αθανασόπουλος, Α. 2011, «Καταδίκη της Ελλάδας για παραβίαση της Ενδιάμεσης Συμφωνίας» *Το Βήμα*. 5 Δεκεμβρίου, πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2020, <<https://www.tovima.gr/2011/12/05/politics/katadiki-tis-elladas-gia-parabiasi-tis-endiamesis-symfwnias/>>.

Γούναρης, Κ. Β., 1997, Οι σλαβόφωνοι της Μακεδονίας, στο Κ. Τσιτσελίκης & Δ. Χριστόπουλος (επιμελητές), *Το μειονοτικό φαινόμενο στην Ελλάδα*, Αθήνα, Κριτική.

Γκεοργκιέφσκι, Μ. και Γεωργακόπουλος Σ. 2017, «Σκόπια: Νέα κυβέρνηση, παλιά προβλήματα», *Deutsche Welle*. 6 Ιουνίου, πρόσβαση στις 23 Απριλίου 2020, <<https://www.dw.com/el/σκόπια-νέα-κυβέρνηση-παλιά-προβλήματα/a-39098865>>.

Ελληνική Δημοκρατία Η Κυβέρνηση 2019, «*Η Συμφωνία των Πρεσπών*» Αθήνα: Υπουργείο Εξωτερικών, πρόσβαση στις 21 Απριλίου 2020 <<https://government.gov.gr/simfonia-ton-prespon-apantisis-se-sichna-erotimata/#1548098167162-b70cafcd-de04>>.

Ευρωπαϊκή Ένωση 2015, “*The former Yugoslav Republic of Macedonia: Recommendations of the Senior Experts' Group on systemic Rule of Law issues relating to the communications interception revealed in Spring 2015*”, 8 Ιουνίου, πρόσβαση στις 8 Μαΐου 2020. <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf>.

Ζούλα, Κ. 2005, «Στο κενό η πρόταση Νίμιτς», *Η Καθημερινή*, 13 Απριλίου, πρόσβαση στις 23 Απριλίου <<https://www.kathimerini.gr/214623/article/epikairothta/politikh/sto-keno-h-protash-nimits>>.

Ζάικος, Ν., 2003, *Η Ενδιάμεση Συμφωνία Ελλάδας – ΠΓΔΜ*, στο Ε. Κωφός & Β. Βλασίδης (επιμελητές), *Αθήνα – Σκόπια. Η Επτάχρονη Συμβίωση*, Αθήνα, Παπαζήσης.

Ζάικος Ν. & Μιχαηλίδης Ι., 2018, *Αλφαβητάρι του μακεδονικού ζητήματος. Ιστορικές, πολιτικές και νομικές διαστάσεις*, Αθήνα, Καθημερινή

Ηρακλείδης, Α., 2018, *Το μακεδονικό ζήτημα 1878 – 2018: από τις εθνικές διεκδικήσεις στις συγκρουσιακές εθνικές ταυτότητες*, Αθήνα, Θεμέλιο.

Η Καθημερινή 2018, «ΠΓΔΜ: 91% υπέρ του «Ναι» στο δημοψήφισμα - Στο 36,87% η συμμετοχή», *Η Καθημερινή*, 1 Οκτωβρίου 2018, πρόσβαση στις 23 Απριλίου 2020.<<https://www.kathimerini.gr/987484/article/epikairothta/politikh/pgdm-91-yper-toy-nai-sto-dhmoyhfisma---sto-3687-h-symmetoxh>>.

Ιλιάδη, Θ. 2019, «Με 153 «ΝΑΙ» κυρώθηκε η Συμφωνία των Πρεσπών από την Ελληνική Βουλή», *Euronews*, 25 Ιανουαρίου, πρόσβαση στις 21 Απριλίου 2020,<<https://gr.euronews.com/2019/01/25/xekinise-h-psifoforia-sti-vouli-gia-ti-symfvnia-ton-prespon>>.

Κύρκος, Λ., 1994, *Το αδιέξοδο βήμα του εθνικισμού: Η αλήθεια για το Μακεδονικό*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Θεμέλιο.

Κιουπκιάδης, Χ., 2001, *ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Κωφός Ε., 2003, *Η εκκρεμότητα για τη "διαφορά στην ονομασία"*, στο Ε. Κωφός & Β. Βλασίδης (επιμελητές), *Αθήνα – Σκόπια. Η Επτάχρονη Συμβίωση*, Αθήνα, Παπαζήσης.

Λυγερός, Σ., 1992. *Άνεμοι πολέμου στα Βαλκάνια: Σκόπια*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Λιβάνης.

Λυγερός, Σ., 2008, *Εν ονόματι της Μακεδονίας: ο διπλωματικός πόλεμος για το όνομα*, Αθήνα, Λιβάνης.

Λυγερός, Σ. 2008, «Η ώρα της αλήθειας για τους Σκοπιανούς», *Η Καθημερινή*, 6 Απριλίου, πρόσβαση στις 23 Απριλίου 2020,<<https://www.kathimerini.gr/318421/article/epikairothta/politikh/h-wra-ths-alh8eias-gia-toys-skopianoys>>.

Μηλιός, Γ., 1997, Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΥΣ ΩΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗΣ ΟΜΟΓΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ, στο Κ. Τσιτσελίκης & Δ. Χριστόπουλος (επιμελητές), *Το μειονοτικό φαινόμενο στην Ελλάδα*, Αθήνα, Κριτική.

Νίκας, Χ., 2003, Οι επιπτώσεις της ενδιάμεσης συμφωνίας Ελλάδας - ΠΓΔΜ στις οικονομικές τους σχέσεις, στο Ε. Κωφός & Β. Βλασίδης (επιμελητές), *Αθήνα – Σκόπια. Η Επτάχρονη Συμβίωση*, Αθήνα, Παπαζήσης.

Νέδος, Β. 2018, «ΠΓΔΜ: Μεγάλο στοίχημα για τον Ζάεφ η συμμετοχή στο δημοψήφισμα», *Η Καθημερινή*, 19 Σεπτεμβρίου, πρόσβαση στις 21 Απριλίου 2020, <<https://www.kathimerini.gr/985493/article/epikairothta/politikh/pgdm-megalo-stoixhma-gia-ton-zaef-h-symmetoxh-sto-dhmoyhfisma>>.

Ροζάκης, Χ., 1996, *ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗΣ. ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΠΓΔΜ*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης.

Ρηγόπουλος, Δ. 2016, «Διακοπές στα Σκόπια», *Η Καθημερινή*, 19 Ιουλίου, πρόσβαση στις 21 Απριλίου 2020, <<https://www.kathimerini.gr/868001/opinion/epikairothta/politikh/diakopes-sta-skopia>>.

Σφέτας, Σ., 2003, *Η διαμόρφωση της σλαβομακεδονικής ταυτότητας: μια επώδυνη διαδικασία*, Θεσσαλονίκη, Βάνιας.

Σιούσιουρας, Π., 2010, *Το μακεδονικό ζήτημα και η ελληνική εξωτερική πολιτική : γεωπολιτικές επιδιώξεις, διεθνές δίκαιο και το ζήτημα της εξόδου στη θάλασσα*, Αθήνα, Ποιότητα

Συρίγος Α. & Χατζηβασιλείου Ε., 2019, *Η Συμφωνία των Πρεσπών και το Μακεδονικό*, 6^η έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη.

Σαββαΐδης, Γ. 2018, «Αποψη: Η αλήθεια, οι ανακρίβειες, οι σκοπιμότητες», *Η Καθημερινή*, 25 Ιουνίου, πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2020, <<https://www.kathimerini.gr/971138/article/epikairothta/politikh/apoyh-h-alh8eia-oi-anakriveies-oi-skopimothtes>>.

Τάρκας, Α., 1995, *Αθήνα – Σκόπια. Πίσω από τις κλειστές πόρτες*, Α' Τόμος, Αθήνα, Λαβύρινθος

Τάρκας, Α., 1997, *Αθήνα – Σκόπια. Πίσω από τις κλειστές πόρτες*, Β' Τόμος, Αθήνα, Λαβύρινθος.

Τζίμα, Σ. 2010, «Το μεγαλομανές σχέδιο «Σκόπια 2014»», *Η Καθημερινή*, 5 Σεπτεμβρίου, πρόσβαση στις 21 Απριλίου 2020, <<https://www.kathimerini.gr/403955/article/epikairothta/politikh/to-megalomanes-sxedio-skopia-2014>>.

Υπουργείο Εξωτερικών 2016, «Ελληνικό Σχέδιο Οικονομικής Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ) 2002-2020», πρόσβαση στις 21 Απριλίου 2020, <<http://www2.mfa.gr/2-uncategorised/22-2002-2020>>.

Ant1news 2019, «Βρήκε τους “80” για την Συμφωνία των Πρεσπών ο Ζάεφ», *Ant1news*, 11 Ιανουαρίου, πρόσβαση στις 21 Απριλίου 2020, <newbeta.ant1news.gr/Politics/article/525065/brike-toys-80-gia-tin-symfonia-ton-prespon-o-zaef>.

Cnn Greece 2018, «Δημοψήφισμα Σκόπια: Τα τελικά αποτελέσματα», *CnnGreece*, 1 Οκτωβρίου, πρόσβαση στις 21 Απριλίου 2020, <<https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/149066/dimopsifisma-skopia-ta-telika-apotelesmata>>

Huffpost 2018, «Κοτζιάς: Η Ελλάδα θέλει λύση στο ονοματολογικό. Να δείξει διάθεση ρεαλισμού και συμβιβασμού η ΠΓΔΜ», *Huffingtonpost*, 24 Μαΐου, πρόσβαση στις 21 Απριλίου 2020, <https://www.huffingtonpost.gr/entry/kotzias-e-ellada-thelei-lese-sto-onomatoloyiko-na-deixei-diathese-realismoe-kai-semvivismoe-e-pydm_gr_5b0644c3e4b07c4ea104b2ce?utm_hp_ref=kotzias>.

Sekularac, I. 2017, “Macedonia's prosecutor files charges against 94 in wiretapping scandal”, *Reuters*, 29 Ιουνίου, πρόσβαση στις 21 Απριλίου 2020, <<https://www.reuters.com/article/us-macedonia-prosecutor/macedonias-prosecutor-files-charges-against-94-in-wiretapping-scandal-idUSKBN19K2KQ>>.

Touristorama 2016, “Οδοιπορικό στον Αξιό”, *Touristorama*, 8 Φεβρουαρίου, πρόσβαση στις 23 Απριλίου 2020, <https://www.touristorama.com/afierwma_ston_potamo_aksio>.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Floudas, D. A. 1996, “A name for a conflict or a conflict for a name”, An analysis of Greece's dispute with Fyrom, *Journal of Political and Military Sociology*, 24 (2), σελ. 285–321, πρόσβαση στις 24 Απριλίου 2020, <<https://search.proquest.com/docview/1303264932/fulltextPDF/1FC3AE934F52493APQ/1?accountid=17198>>

Fan, Y. 2006, “Branding the nation: What is being branded?”, *Journal of Vacation Marketing*, 12 (1), 5 – 14. DOI: 10.1177/1356766706056633

Graan, A. 2013, “Counterfeiting The Nation? Skopje 2014 and the Politics of Nation Branding in Macedonia”, *Cultural Anthropology*, 28 (1), 161 – 179. DOI: 10.1111/j.1548-1360.2012.01179.x

Georgievska – Jakovleva, L. 2014, “THE PROJECT “SKOPJE 2014”: BETWEEN SOCIAL COHESION AND SOCIAL DISINTEGRATION”. *Κουλτούρα/Culture*. 8 (1), 43 – 56. DOI:321.74-058.64:069(497.7)

Kubiena, M. 2012, “Skopje 2014 - Musealizing the City, Re-inventing History?”, *The Western Balkans policy review*, 2 (1), 78 – 99, πρόσβαση στις 24 Απριλίου 2020. <<https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents>>.

Tziampiris, A. 2012, “The Macedonian name dispute and European Union accession”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 12 (1), σελ. 153-171. DOI: <https://doi.org/10.1080/14683857.2012.661225>

Tziampiris, A. 2012, “Greek Historiography and Slav-Macedonian National Identity”, *The Historical Review/La Revue Historique*, 8, 215-225. DOI: <https://doi.org/10.12681/hr.283>